

V

OP

Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2019

20

Správa o činnosti verejného ochrancu práv
za obdobie roka 2019

9

1

Správa o činnosti verejného
ochrancu práv za obdobie roka 2019

KVO

Kancelária verejného
ochrancu práv

Podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564 / 2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov: „Verejný ochranca práv predkladá národnej rade každý rok v prvom štvrtroku správu o činnosti, v ktorej uvedie svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a jeho návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.“

Na základe uvedeného zákonného ustanovenia a v súlade s ním Národnej rade Slovenskej republiky v 1. štvrtroku roka 2020 predkladám Správu o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2019, v ktorej uvádzam svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a svoje návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.

Mária Patakyová
verejná ochrankyňa práv

4	Obsah	38	<u>Právo na sociálne zabezpečenie a na sociálnu pomoc</u>	66	<u>Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie</u>	92	Prednášková činnosť a osвета
6	Použité skratky					95	Regionálne výjazdy
10	Úvod					97	Program pre stážistov
12	<u>Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť</u>	40	Práva seniorov	68	Sprístupňovanie informácií o rozhodovacej činnosti súdov	98	<u>Kancelária VOP v roku 2019</u>
14	Vyhradené priestory a nezávislá policajná inšpekcia	41	Sociálne poistenie	68	Porušenie práva na informácie v ÚVTOS	99	Činnosť Kancelárie VOP
15	Národný preventívny mechanizmus v miestach s ob. osobnou slobodou	42	„Československí“ dôchodcovia	69	Ochrana duševného vlastníctva pri sprístupňovaní informácií	102	Organizačné zabezpečenie a hospodárenie Kancelárie VOP
16	Poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo väzenskom systéme	43	Dôchodkový vek žien	70	Porušenie ustanovení zákona o slobode informácií týkajúcich sa formy sprístupnenia informácií	110	<u>Návrhy odporúčaní verejného ochrancu práv Národnej rade Slovenskej republiky predložené v správach za roky 2016 – 2019</u>
17	Právo na vyjadrenie osobnej identity odsúdených osôb	44	Prieťahy v konaní Sociálnej poisťovne spôsobené nedostatočnou súčinnosťou zo strany znalca	70	Stanovisko VOP v konaní o súlade 50-dňového moratória na volebné prieskumy pred ÚS SR	134	Výňatok z Ústavy SR
18	Odmeňovanie odsúdených za prácu	45	Niekoľkoročné prieťahy v konaní Sociálnej poisťovne	71	Uplatnenie si volebného práva občanmi Slovenskej republiky, ktorí sa v čase volieb nachádzajú v zahraničí		
19	Nevydanie vyžadanej osoby do tretej krajiny	46	Prieťahy v konaní a problematika preddavková výplata dôchodku	74	<u>Právo na súdnu a inú právnu ochranu</u>		
19	Monitoring nútených návratov	47	Nepriznanie nároku na materské otcovi dieťaťa	76	Prieťahy v súdnom konaní		
20	Participácia na príprave zákona o detencií	48	„Dobrovoľné“ vrátenie dôchodku	78	Schválenie návrhu na vymenovanie za profesora		
20	Prieskum na OCP	49	Osobitný systém sociálneho zabezpečenia	79	Výkon štátneho stavebného dohľadu		
21	Bezpečnostné riziko ako dôvod pre zamietnutie žiadosti cudzinca o udelenie dlhodobého pobytu	50	Výsluhové dôchodky hasičov	80	Nadmerný hluk a emisie pochádzajúce z prevádzkarne pneuservisu		
22	Neuznávanie cestovných dokladov Somálska	50	Dve súdne rozhodnutia – dva rôzne názory	81	Spomaľovací pruh ako „čierna stavba“		
24	<u>Právo na súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov</u>	52	Kompenzačné príspevky	82	Zlyhanie elektronickej komunikácie pri doručovaní elektronického podania daňovému úradu		
26	Terénna sociálna práca alebo neoprávnená kontrola	53	Sociálna posudková činnosť v konaniach o tzv. „kompenzačných príspevkoch“	83	Riešenie možných disciplinárnych previnení sudcov		
27	Proces prijatia usmernenia týkajúceho sa prepisu rodu	54	Nepriznanie kompenzačného príspevku na opatrovanie	84	Disciplinárne konania		
28	Odškodnenie obetí nezákonných sterilizácií	54	Zamietnutie príspevku na počítač ako prevencia sociálnej izolácie	86	<u>Sumárne vyhodnotenie porušení základných práv z doručených podnetov</u>		
29	Reprodukčné práva žien	55	Právo na bývanie a právo na vodu	88	<u>Spolupráca s medzinárodnými a národnými inštitúciami, prednášková činnosť a osвета</u>		
29	Ochrana práv žien počas pôrodnej starostlivosti	55	Časové obmedzenie prístupu k pitnej vode	89	Medzinárodné a národné aktivity		
30	Systémové riešenie exekúcií voči deťom za nedoplatky na poplatku za komunálny odpad	56	Obec ako prenajímateľ sociálneho bytu	90	Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv		
31	Sociálnoprávna ochrana detí	57	Príspevky náhradnej starostlivosti o dieťa				
33	Ochrana práv detských obetí násilia v trestnom konaní	60	<u>Vlastnícke právo a právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť</u>				
34	Priebeh vnútroštátnych adopcií	62	Dlhoročná nečinnosť Slovenského pozemkového fondu				
36	Materské školy	62	Chybný zápis vlastníckeho práva v katastri nehnuteľností				
		63	Podnikanie malých a stredných podnikateľov				

ESLP
Európsky súd pre ľudské práva

EÚ
Európska únia

Kancelária VOP
Kancelária verejného ochrancu práv

LGBTI
lesbický, gay, bisexuálny, transrodový,
intersexuálny

MDV SR
Ministerstvo dopravy a výstavby
Slovenskej republiky

MF SR
Ministerstvo financií Slovenskej
republiky

minister práce
minister práce, sociálnych vecí
a rodiny Slovenskej republiky

minister spravodlivosti
minister spravodlivosti Slovenskej
republiky

minister školstva
minister školstva, vedy, výskumu
a športu Slovenskej republiky

ministerka vnútra
ministerka vnútra Slovenskej
republiky

MO SR
Ministerstvo obrany Slovenskej
republiky

MPSVR SR
Ministerstvo práce, sociálnych vecí
a rodiny Slovenskej republiky

MS SR
Ministerstvo spravodlivosti
Slovenskej republiky

MŠVVŠ SR
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu
a športu Slovenskej republiky

MV SR
Ministerstvo vnútra Slovenskej
republiky

MZVEZ SR
Ministerstvo zahraničných vecí
a európskych záležitostí Slovenskej
republiky

NHRI
Národná inštitúcia pre ľudské práva

NR SR
Národná rada Slovenskej republiky

NS SR
Najvyšší súd Slovenskej republiky

OBSE
Organizácia pre bezpečnosť
a spoluprácu v Európe

OCP
oddelenie cudzineckej polície

OPCAT
Dohovor OSN proti mučeniu
a inému krutému, neľudskému
alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu
alebo trestaniu

OSN
Organizácia spojených národov

PZ
Policajný zbor

SAK
Slovenská advokátska komora

SIS
Slovenská informačná služba

Úrad BBSK
Úrad banskobystriického
samosprávneho kraja

úrad práce
úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

ÚS SR
Ústavný súd Slovenskej republiky

Ústava
Ústava Slovenskej republiky

ústredie práce
Ústredie práce, sociálnych vecí
a rodiny

ÚVTOS
ústav na výkon trestu odňatia
slobody

ÚVV
ústav na výkon väzby

VOP
verejný ochranca práv / verejná
ochrankyňa práv

VÚC
vyšší územný celok

Výbor CPT
Európsky výbor na zabránenie
mučenia a neľudského či ponižujúceho
zaobchádzania alebo trestania

ZVJS
Zbor väzenskej a justičnej stráže

**Najvyšší zákon
múdrosti je,
aby sa záujmy
občanov
nestavali proti
sebe a aby sa
so všetkými
zaobchádzalo
spravodlivo.**

VOP bol do ústavného poriadku Slovenskej republiky zavedený ústavným zákonom č. 90 / 2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava.

VOP je atypickou inštitúciou v právnom poriadku Slovenskej republiky, ktorá pôsobí v prospech ochrany základných práv a slobôd fyzických a právnických osôb, posilňuje kontrolu orgánov verejnej moci a iniciuje reformy práva a verejnej moci.¹ Atypickosť tejto ústavnej inštitúcie spočíva v spôsobe jej fungovania a v rozsahu jej právomocí. Na rozdiel od iných ústavných inštitúcií, inštitúcia VOP nie je založená na štátnej moci stojacej v pozadí tejto inštitúcie, ale práve na jej neformálnosti ako tzv. soft power, a preto úspešnosť plnenia jej poslaania závisí od rešpektu a úcty ostatných zložiek moci.

Vzájomný rešpekt pri plnení povinností štátnych orgánov je podmienkou pre fungovanie právneho poriadku tak, aby plnil jeden zo svojich hlavných účelov – a to ochranu práv a právom chránených záujmov obyvateľov štátu. Právny štát ako funkčný princíp udržuje dôvera ľudí, resp. viera ľudí v určitú spravodlivosť v ňom obsiahnutú. Pod spravodlivosťou rozumieme istotu následku v prípade kumulatívneho naplnenia stanovených podmienok. Ak nedôjde k predpokladanému následku, môžeme hovoriť o individuálnej nespravodlivosti, ktorá však sama o sebe narušuje ideu právneho štátu a ohrozuje ho tým, že ničí dôveru, resp. vieru ľudí v právny štát ako esenciálnu podmienku jeho fungovania.²

Ak právny systém umožňuje individuálnu nespravodlivosť, je v ňom chyba, ktorá ohrozuje jeho existenciu a vedie k jeho zániku, k sebadeštrukcii. Preto je nevyhnutné, aby právny štát účinne minimalizoval priestor, v ktorom by mohlo dochádzať k individuálnej nespravodlivosti bez možnosti obnovenia dôvery. Poslaním VOP je aktívna participácia pri naplnení právneho štátu ako funkčného princípu. Preskúvaním individuálnych podnetov zisťuje tie porušenia právneho poriadku alebo princípov demokratického právneho štátu v konaní, v rozhodovaní alebo v nečinnosti orgánov verejnej správy, ktoré ohrozujú základné práva a slobody. Ak sa závery preskúvania podnetov alebo prieskumov z vlastnej iniciatívy dotýkajú väčšieho počtu osôb alebo majú systémový charakter, VOP navrhuje zmenu príslušnej legislatívy, resp. podáva návrh na ÚS SR.

Uvedené prvky sa premietli do činnosti VOP v roku 2019, v akom rozsahu a akým spôsobom, o tom informuje táto správa.

Správa za rok 2019 je z dôvodov prehľadnosti, lepšej čitateľnosti a ľahšej orientácie členená do niekoľkých oblastí základných práv a slobôd, ktorými sú:

¹ KROŠLÁK, D.: Ústavné právo. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2016. Str. 669.

² Porovnaj IHERING, R. Boj za právo. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 2009. Str. 61 – 90.

- I. Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť
- II. Právo na súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov
- III. Právo na sociálne zabezpečenie a na sociálnu pomoc
- IV. Vlastnícke právo a právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť
- V. Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie
- VI. Právo na súdnu a inú právnu ochranu

Jednotlivé kapitoly zahŕňajú viacero vzájomne súvisiacich základných práv a slobôd, pričom každá z nich obsahuje príklady z podnetov a zistení VOP, informácie o mimoriadnych správach podaných NR SR, stručné zhrnutie vypracovaných analýz a ďalšie aktivity.

Za kapitolami zameranými na základné práva a slobody nasledujú informácie o ťažiskových aktivitách v oblasti medzinárodnej spolupráce, spolupráce na vnútroštátnej úrovni, ktorá vyplynula z činnosti VOP a informácie o činnosti Kancelárie VOP v roku 2019.

Aj v roku 2019 som bola v činnosti VOP vedená snahou o výkon funkcie nezávisle, nestranne, apoliticky a odborne. Mojou ambíciou bolo zosilniť hlas tých fyzických osôb a právnických osôb, ktorých problémy spadali do mojej pôsobnosti tak, aby rezonoval v činnosti orgánov verejnej správy. Zastávala som princíp, že verejná moc musí byť vykonávaná v dobrej viere, spravodlivo, múdro a s ohľadom na jej skutočný účel.

I. Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť

14	1 Vyhradené priestory a nezávislá policajná inšpekcia
15	2 Národný preventívny mechanizmus v miestach s ob. osobnou slobodou
16	3 Poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo väzenskom systéme
17	4 Právo na vyjadrenie osobnej identity odsúdených osôb
18	5 Odmeňovanie odsúdených za prácu
19	6 Nevydanie vyžiadanej osoby do tretej krajiny
19	7 Monitoring nútených návratov
20	8 Participácia na príprave zákona o detencii
20	9 Prieskum na OCP
21	10 Bezpečnostné riziko ako dôvod pre zamietnutie žiadosti cudzinca o udelenie dlhodobého pobytu
22	11 Neuznávanie cestovných dokladov Somálska

Táto časť správy sa venuje oblasti dodržiavania základných práv tých osôb, ktoré sa ocitli v moci štátu. Štát je v každom prípade obmedzenia osobnej slobody zodpovedný za to, že s danou osobou bude zaobchádzané ľudsky, pri zachovaní čo najväčšieho rozsahu práv a slobôd, ktoré nebránia účelu nevyhnutného obmedzenia osobnej slobody. Vo viacerých oblastiach, v ktorých VOP dlhodobo presadzuje systematické opatrenia, nastal v roku 2019 pokrok, aj keď v niektorých prípadoch sú tieto riešenia iba v štádiu prípravy legislatívneho procesu a niektoré, už realizované legislatívne zmeny, nezodpovedajú v plnom rozsahu štandardom, ktoré by mali byť dosiahnuté v súlade s medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky.

Vyhradené priestory a nezávislá policajná inšpekcia

1

Predchádzajúca VOP, JUDr. Jana Dubovcová, ešte v roku 2016 predložila NR SR mimoriadnu správu o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných práv a slobôd postupom policajných orgánov. V tejto správe, okrem iného, odporučila zmeniť zákon o PZ tak, aby policajť mohol obmedziť osobnú slobodu v policajnej budove iba v cele policajného zaistenia, ktorá bola vytvorená na tento účel. Zároveň navrhovala zakázať pripútavanie zadržaných osôb k stene alebo k iným, pevne ukotveným predmetom (napr. radiátor). Napriek odporúčaniam VOP k prijatiu požadovaných opatrení doposiaľ nedošlo.

Porušenie základných práv osôb, ktoré boli umiestnené do tzv. vyhradených priestorov, som od začiatku pôsobenia vo funkcii VOP následne niekoľkokrát konštatovala aj ja. V záujme konštruktívneho riešenia tohto problému som sa v roku 2019 stretla s ministerkou vnútra. Výsledkom stretnutia bola vzájomná dohoda, na základe ktorej pani ministerka vytvorila pracovnú skupinu na Prezídiu PZ s účasťou zástupcov Kancelárie VOP. V súčasnosti je v prípravnom štádiu legislatívny návrh zmien, ktorého cieľom je vytvoriť zákonný rámec pre postup policajtov pri obmedzovaní osobnej slobody tak, aby bol zásah vždy zákonný a aby bol minimalizovaný priestor pre svojvôľu a porušovanie základných práv a slobôd.

VOP v spomenutej mimoriadnej správe z roku 2016 tiež upozorňovala na neexistenciu nezávislého orgánu vyšetrovania policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám, ak existuje dôvodné podozrenie na neoprávnené použitie sily, mučenie, kruté a neľudské zaobchádzanie.

V tejto oblasti síce novelou zákona o PZ, účinnou od 01.02.2019, nastala zmena (Sekcia inšpekčnej služby na MV SR bola nahradená novozriadeným Úradom inšpekčnej služby ako osobitným útvarom PZ, pričom riaditeľ úradu zodpovedá priamo vláde), avšak ani súčasný systém nespĺňa požiadavku inštitucionálnej nezávislosti, ako ju vyžadujú medzinárodné štandardy. Do odpočtu neprijatých opatrení NR SR počas funkčného obdobia v rokoch 2016 – 2020, ktorý je prílohou tejto správy, som preto zahrnula tiež odporúčanie, aby NR SR prijala legislatívnu zmenu, ktorá by posilnila nezávislosť policajnej inšpekcie tak, aby jej nastavenie zodpovedalo štandardu, ktorý vo svojej rozhodovacej činnosti zdefinoval ESLP.

2

Národný preventívny mechanizmus v miestach s obmedzenou osobnou slobodou

Dôležitým prvkom prevencie voči zlému zaobchádzaniu sú systematické návštevy miest, v ktorých sa nachádzajú, alebo môžu nachádzať, osoby s obmedzenou osobnou slobodou. Tieto návštevy však musí realizovať nezávislá inštitúcia, ktorá by súčasne mala k dispozícii dostatočné kapacity na vykonávanie systematických návštev a súčasne aj odborníkov z oblasti medicíny, psychológie, pediatrie či geriatrickej.

Dôstojné zaobchádzanie s osobami, ktorým bola obmedzená osobná sloboda, prispieva k ich neskoršej jednoduchšej reintegrácii do spoločnosti a k znižovaniu recidívy. Posilnenie prevencie zlého zaobchádzania s osobami s obmedzenou slobodou je tiež cieľom Opčného protokolu k OPCAT.

OPCAT ratifikovalo už 90 štátov sveta. Slovenská republika podpísala OPCAT v decembri 2018, doposiaľ však nepristúpila k jeho ratifikácii.

Opčný protokol zavádza dvojpilierový systém kontroly zaobchádzania s osobami pozbavenými osobnej slobody – na vnútroštátnej úrovni. Prvý pilier predstavuje národný preventívny mechanizmus. Druhým pilierom je Podvýbor OSN na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Každý zmluvný štát protokolu sa zaviazal vytvoriť si jeden alebo viacero nezávislých národných preventívnych mechanizmov na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu na vnútroštátnej úrovni.

Slovenská republika si zatiaľ nezriadila národný preventívny mechanizmus, ktorého cieľom by bolo zabezpečiť pravidelnú a systematickú kontrolu zariadení, v ktorých sa nachádzajú osoby s obmedzenou osobnou slobodou. Na tento stav upozorňuje aj Výbor CPT.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo väzenskom systéme

3

Problematike dodržiavania základných práv a slobôd osôb, ktorým bola obmedzená osobná sloboda, som sa venovala aj v rámci preskúmania jednotlivých podnetov. V jednom z nich sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý sa nachádzal vo vydávacej väzbe s námietkou, že mu v ÚVV a ÚVTOS nebola poskytnutá dostatočná zdravotná starostlivosť.

Podávateľ uviedol, že mu ÚVV a ÚVTOS takmer osem mesiacov od nastúpenia do výkonu väzby nezabezpečil očné vyšetrenie, a to i napriek tomu, že trpí ťažkým poškodením zraku. Keď podávateľ napokon očné vyšetrenie absolvoval, bol mu vystavený poukaz na okuliare, ktoré si však nemohol obstaráť, lebo nemal dostatok finančných prostriedkov. Napokon sa mu okuliare podarilo získať prostredníctvom Slovenského Červeného kríža. Do času, kedy sa mu podarilo získať predpísané okuliare, používal tie, ktoré mu zapožičal ústavný kaplán.

Pri hodnotení postupu ÚVV a ÚVTOS som vychádzala z judikatúry ESLP. Ten v prípade Slyusarev proti Rusku konštatoval, že skutočnosť, že pán Slyusarev musel na očné vyšetrenie čakať dva a pol mesiaca a ďalšie dva mesiace čakal kým dostal okuliare, porušuje jeho právo nebyť podrobený neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, ktoré je chránené čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Keďže v posudzovanom prípade musel podávateľ na očné vyšetrenie a zaobstaranie okuliarov čakať podstatne dlhší čas, aký bol predmetom posudzovania v prípade Slyusarev zo strany ESLP, dospela som k záveru, že ÚVV a ÚVTOS zasiahol do práva podávateľa na ochranu zdravia, ktoré je chránené ustanovením čl. 40 Ústavy v spojení s čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Riaditeľa ÚVV a ÚVTOS som vyzvala na prijatie opatrení na zabránenie vzniku obdobných prípadov v budúcnosti.

Problémy v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti

v ÚVV a ÚVTOS je, podľa môjho názoru, potrebné riešiť aj systematicky. Počet odsúdených, ktorí sa na mňa obracajú so svojimi podnetmi v tejto oblasti je pomerne vysoký. V roku 2019 sme sa preto na stretnutí s generálnym riaditeľom ZVJS zaoberali aj touto témou. ZVJS dlhodobo trpí nedostatočnými personálnymi kapacitami zdravotného personálu, najmä v oblasti poskytovania špecializovanej zdravotnej starostlivosti. Hľadanie riešenia je náročné najmä preto, že obdobné problémy v poskytovaní zdravotnej starostlivosti (napr. dlhé čakacie lehoty na špecializované vyšetrenie) vykazuje aj civilný sektor. Samotný ZVJS môže vo svojej réžii nastaviť procesy poskytovania zdravotnej starostlivosti tak, aby boli v rámci jemu daných možností čo najefektívnejšie, skutočná zmena však pravdepodobne nastane až vtedy, ak sa dosiahne výrazné zlepšenie poskytovania zdravotnej starostlivosti v celom zdravotnom systéme.

4

Právo na vyjadrenie osobnej identity odsúdených osôb

Jeden z ďalších problémov, s ktorými som sa v minulom roku zaoberala, sa týkal prípustnej miery obmedzení, ktoré štát ukladá osobám počas výkonu trestu odňatia slobody.

V minulosti som dostala viacero podnetov, v ktorých osoby vo výkone trestu odňatia slobody namietali právnu úpravu ukladajúcu im povinnosť podrobiť sa strihaniu vlasov a holeniu brady a fúzov podľa stanovených štandardov. Táto povinnosť je ustanovená vyhláškou MS SR. V jej zmysle je každý odsúdený povinný podrobiť sa po nástupe na výkon trestu holeniu a strihaniu.³ Povinnosť úpravy vlasov sa pritom vzťahuje len na mužov, pre ženy vo výkone trestu toto obmedzenie neplatí. Toto obmedzenie sa tiež nevzťahuje na osoby umiestnené vo výkone väzby.

Na základe vykonanej právnej analýzy som dospela k záveru, že takto zadefinované povinnosti sú, vzhľadom na sledovaný cieľ, neprimerané. Právo na súkromie je tým právom, ktoré má chrániť človeka pred nadmerným štandardizovaním zo strany štátu. Podľa judikatúry ÚS SR je účelom tohto práva, okrem iného, zabrániť štátnym orgánom i orgánom územnej samosprávy, aby zasahovali do správania jednotlivca nad nevyhnutnú mieru a neprimerane riadili jeho súkromný život. MS SR súčasnú právnu úpravu odôvodňuje potrebou dodržiavania hygienických štandardov. Takéto plošné

³ Vyhláškou sú dané aj parametre účesu – vlasy na zadnej časti temena hlavy nesmú siahať nižšie ako po golier košele, bočné partie vlasov môžu siahať do polovice ušnic. Odsúdený si môže ponechať fúzy do úrovne kútikov úst a nakrátko prstrihnutú bradu.

obmedzenia však nepovažujem za rozumné, ani za proporcionálne. Som toho názoru, že v podmienkach výkonu trestu je hygiena možné zabezpečiť dostatočným spôsobom aj na základe individuálneho posúdenia hygienických či zdravotných rizík. V právnom štáte by takéto paušálne obmedzenia pre všetkých mužov (aj keď ide o osoby vo výkone trestu) nemali byť realizované v prípade, ak je možné účel obmedzenia dosiahnuť miernejšími prostriedkami.

V rámci preskúmania podnetu v tejto veci som zistila, že plošné obmedzenia, týkajúce sa úpravy zovňajšku, nezaviedli ani štáty EÚ susediace so Slovenskou republikou. Analyzovala som aj relevantné rozhodnutia ESLP. Dospela som k záveru, že nútené oholenie a ostrihanie vlasov u mužov, bez rozumného zdôvodnenia, resp. individuálneho posúdenia zdravotného alebo hygienického rizika, predstavuje neprimeraný zásah do súkromného života odsúdených. Toto právo je chránené čl. 19 ods. 2 Ústavy, ako aj čl. 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

S týmto záverom som sa obrátila na ministra spravodlivosti a navrhla som mu zmenu právnej úpravy, v ktorej by sa upustilo od povinnosti strihania vlasov u odsúdených do predpísanej dĺžky a umožnilo by sa, aby si odsúdení mohli zvoliť dĺžku vlasov podľa svojich preferencií. Zmiernenie obmedzení som navrhla aj pri úprave brady.

MS SR sa s mojim návrhom doposiaľ nestotožnilo a obmedzenia pri úprave zovňajšku u odsúdených naďalej trvajú.

S odporúčaniami na zmenu príslušnej právnej úpravy sa obrátim aj na novú ministerku spravodlivosti a presadzovaniu opatrení v tejto oblasti sa budem ďalej venovať aj v roku 2020.

Odmeňovanie odsúdených za prácu

5

V roku 2019 som sa začala systémovo zaoberať aj otázkou odmeňovania odsúdených za prácu, ktorú vykonávajú počas výkonu trestu odňatia slobody. V súčasnosti odmeňovanie odsúdených upravuje nariadenie vlády a výška pracovnej odmeny je odstupňovaná podľa pracovných taríf.

Keďže sa práca v ÚVTOS nevykonáva na základe pracovnoprávneho vzťahu, zákonná úprava minimálnej mzdy sa na prácu odsúdených nevzťahuje. Odmena odsúdeného je v porovnaní s minimálnou mzdou nižšia (často aj výrazne), navyše je vnútornými predpismi MS SR vytvorený

mechanizmus zrážok, ktoré sú pred poukázaním prostriedkov na účet odsúdeného odpočítané z jeho mzdy. Týmto zrážkami sú napr. trovy výkonu trestu a pohľadávky, ktoré odsúdenému vznikli pred nástupom na výkon trestu odňatia slobody.

Výškou odmien, ako aj zrážkami na trovy výkonu trestu odňatia slobody, sa zaoberal aj Výbor CPT vo svojej správe z poslednej návštevy Slovenskej republiky v roku 2019 a odporúčal prijatie opatrení v tejto oblasti.

Prieskum oblasti odmeňovania odsúdených vykonala Kancelária VOP v roku 2019 dotazníkovým prieskumom vo všetkých ÚVTOS. Potrebné podklady získala aj na osobných stretnutiach s pracovníkmi Generálneho riaditeľstva ZVJS. Výsledky prieskumu budú vyhodnotené v priebehu roka 2020.

6

Nevydanie vyžiadanej osoby do tretej krajiny

Úlohou VOP je vyvíjať aktivitu vo všetkých prípadoch, v ktorých môže dochádzať, resp. dochádza k porušovaniu základných práv orgánmi verejnej správy a orgánmi verejnej moci. Som však presvedčená, že pôsobnosť VOP je daná aj v prípadoch, v ktorých síce nie je osoba priamo ohrozená konaním vnútroštátneho orgánu, ale mohlo by dôjsť k ohrozeniu jej základných práv mimo územia Slovenskej republiky v dôsledku prijatia rozhodnutia na vnútroštátnej úrovni.

Na základe podnetu advokátskej kancelárie som preto požiadala ministra spravodlivosti, aby pred prijatím rozhodnutia vo veci vydania osoby do Ruskej federácie, zväzil dopady na jej základné práva a slobody, garantované medzinárodnými ľudskoprávnymi dohovormi. Vo svojej žiadosti som poukázala predovšetkým na čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a upozornila ho na možné nehumánne podmienky vo väzniciach v Ruskej federácii. Minister spravodlivosti napokon v tejto veci rozhodol tak, že vydanie tejto osoby do Ruskej federácie nepovolil.

7

Monitoring nútených návratov

Monitorovanie vyhostovania cudzincov z územia Slovenskej republiky je osobitne dôležité z pohľadu ochrany ich práv, pretože ich prípadné následné sťažnosti sa už veľmi ťažko prešetrujú. V minulom roku som sa preto zamerala aj na túto oblasť a Kancelária VOP vykonala monitoring vyhostenia

v niekoľkých prípadoch. Na stretnutí s ministerkou vnútra som následne požiadala o takú úpravu právneho poriadku, aby tento umožňoval nezávislý a efektívny monitoring nútených návratov. V súčasnosti totiž monitoring vykonáva MV SR v spolupráci s jednou mimovládnu organizáciou, čo nenapĺňa podmienku inštitucionálnej nezávislosti v zmysle Smernice EÚ o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území. Ministerka vnútra takúto zmenu podporila, no vzhľadom na krátkosť času pred nastávajúcimi voľbami už nedokázala zmenu aj zrealizovať. V roku 2019 Kancelária VOP v spolupráci s Medzinárodným centrom pre rozvoj migračnej politiky (International Centre for Migration Policy Development) zorganizovala, za účasti viac ako 50 zástupcov z členských krajín EÚ, dvojdnové pracovné stretnutie, s cieľom výmeny skúseností z oblasti realizácie nútených návratov.

Participácia na príprave zákona o detencii

8

Zástupcovia Kancelárie VOP sa aktívne zúčastnili na medzirezortnom pripomienkovom konaní k návrhu zákona o detencii. Účelom detencie je ochrana spoločnosti, terapeutické a výchovné pôsobenie na osoby, ktoré sa nachádzajú v detencii, aby sa následne, po stabilizovaní stavu, mohli navrátiť do bežného života. Akceptované pripomienky Kancelárie VOP sa týkali napr. riadneho dokumentovania dôvodu, účelu a času použitia obmedzovacích prostriedkov, a tiež notifikačnej povinnosti voči prokurátorovi. Akceptovaná bola tiež pripomienka týkajúca sa ustanovenia požiadaviek na bezpečnostnú miestnosť v detenčnom ústave a na pravidelné vychádzky osôb umiestnených v detenčnom ústave.

Zákon o detencii nadobudol účinnosť 01.01.2020.

Prieskum na OCP

9

V období mesiacov október a november 2019 zamestnanci Kancelárie VOP vykonávali prieskum na OCP PZ s cieľom zistiť, akým spôsobom postupujú ich zamestnanci pri prijímaní a pri vybavovaní žiadostí cudzincov počas stránkových dní v období zvýšeného náporu žiadostí.

Súčasťou prieskumu bolo aj zisťovanie podmienok na jednotlivých OCP a mapovanie problémov, s ktorými sa ich zamestnanci pri svojej práci stretávajú. Zamestnanci Kancelárie VOP preverovali aj kvalitu, dostupnosť a zrozumiteľnosť informácií poskytovaných cudzincom, uplatňovanie princípov dobrej verejnej správy, systém vybavovania cudzincov počas stránkových hodín a fungovanie neformálneho poradníka, či efektívnosť objednávacieho systému. Kancelária VOP sa zamerala aj na materiálne zabezpečenie jednotlivých OCP a kultúrnosť prostredia, v ktorom sú cudzinci nútení stráviť aj niekoľko hodín denne. Závety z vykonaného prieskumu budú zverejnené v prvom polroku 2020.

10

Bezpečnostné riziko ako dôvod pre zamietnutie žiadosti cudzinca o udelenie dlhodobého pobytu

Pri riešení podnetov súvisiacich s rozhodovaním a s postupom cudzineckej polície, som sa zaoberala prípadom zamietnutej žiadosti o dlhodobý pobyt ukrajinskému štátnemu príslušníkovi z dôvodu, že bol označený za bezpečnostné riziko pre štát. Dôvodom na zamietnutie žiadosti bolo v zmysle rozhodnutia OCP v Banskej Bystrici dôvodné podozrenie, že podávateľ, ako príslušník tretej krajiny, ohrozuje bezpečnosť štátu. Ako rozhodujúci faktor, na základe ktorého OCP dospelo k tomuto záveru, bolo stanovisko SIS k osobe podávateľa, ktoré podlieha stupňu utajenia „Dôverné“. Nesprístupnenie akéhokoľvek konkrétneho dôvodu, na základe ktorého bol podávateľ vyhodnotený ako hrozba pre štátnu bezpečnosť, OCP odôvodnilo utajeným charakterom danej informácie poskytnutej SIS.

Po preskúmaní podnetu som zistila, že podávateľovi, ako účastníkovi konania, neboli správnymi orgánmi sprístupnené informácie, ktoré boli rozhodujúcim podkladom pre zamietnutie podávateľovej žiadosti o dlhodobý pobyt. OCP a riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície vo svojich rozhodnutiach nedostatočne odôvodnili záver, že bol naplnený zákonný dôvod na zamietnutie podávateľovej žiadosti v zmysle ustanovenia § 54 ods. 2 písm. b) zákona o pobyte cudzincov (že žiadateľ predstavuje bezpečnostné riziko pre štát). Správne orgány pri výklade tohto zákonného ustanovenia dospeli k názoru, že pri posudzovaní skutočností obsiahnutých v utajovanej písomnosti zo SIS nemôžu použiť správnu úvahu. Takúto interpretáciu považujem za

nesprávnu. Analýzou skutkového stavu platnej právnej úpravy a judikatúry NS SR a ÚS SR som dospela k záveru, že rozhodnutia, ktorými bola zamietnutá žiadosť pre existenciu bezpečnostného rizika bez uvedenia bližších skutočností, ktoré odôvodňujú a vysvetľujú toto bezpečnostné riziko, sú v rozpore s čl. 46 Ústavy a so súčasnou právnou úpravou zákona o pobyte cudzincov. Pre účastníka konania je nevyhnutné poznať dôvody, ktoré správny orgán viedli ku konštatovaniu zamietavého rozhodnutia, aby mohol účinne obhajovať svoje práva a záujmy, najmä vyjadriť sa k podkladom rozhodnutia a uplatniť svoje návrhy.

Riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície som požiadala o prijatie opatrení, a to o iniciovanie preskúmania predmetných rozhodnutí mimo odvolacieho konania v intenciách mojich záverov. Tiež som požiadala o vydanie usmernenia pre OCP PZ, ako postupovať v obdobných konaniach, aby bolo rozhodovanie v týchto veciach súladné s judikatúrou NS SR a ÚS SR. Riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície prijalo navrhnuté opatrenia, pristúpilo k preskúmaniu predmetných rozhodnutí a spracovalo návrh na doplnenie usmernení vydaných v danej veci tak, aby bol jeho súčasťou aj nález ÚS SR.

Neuznávanie cestovných dokladov Somálska

Podávateľka vo svojom podnete namietala postup a rozhodnutie zastupiteľského úradu Slovenskej republiky v Nairobi (ďalej len „zastupiteľský úrad“), ktorý neudelil národné vízum štátnemu príslušníkovi Somálska na účely podania žiadosti o trvalý pobyt na území Slovenskej republiky. Zastupiteľský úrad najprv národné vízum udelil formou vízovej nálepky, následne však vydal v tej istej veci rozhodnutie o neudelení národného víza na účely podania žiadosti o pobyt na území Slovenskej republiky pre nekompletnosť dokladov žiadateľa s odôvodnením, že Slovenská republika neuznáva cestovný doklad Somálska.

Dospela som k záveru, že zastupiteľský úrad chybné vyhodnotil žiadosť o udelenie národného víza už pri jej prvotnom posúdení a nespôhlivo zistil stav vecí. Zastupiteľský úrad mal mať vedomosť o skutočnosti, že Slovenská republika neuznáva cestovné doklady Somálska. Žiadateľ pri získavaní národného víza Slovenskej republiky postupoval v dobrej viere.

11

Po jeho udelení sa legitímne pripravoval na príchod na Slovensko a zakúpil si potrebné letenky. Postupom zastupiteľského úradu sa žiadateľ dostal do stavu právnej neistoty a v dôsledku prepadnutých leteniek mu vznikla aj materiálna škoda. Týmto postupom bola zároveň porušená základná zásada procesného práva ne bis in idem, pretože zastupiteľský úrad vydal v tej istej veci rozhodnutie dvakrát – prvým rozhodnutím národné vízum udelil a následne, druhým rozhodnutím toto vízum neudelil. Žiadateľ tak disponoval dvomi odlišnými rozhodnutiami v tej istej veci, nevediac, ktorým z nich sa má riadiť.

Po preskúmaní podnetu som konštatovala, že postup zastupiteľského úradu vo veci neudelenia národného víza na účely podania žiadosti o pobyt v Slovenskej republike bol v rozpore s čl. 46 ods. 1 Ústavy a v rozpore s princípom dobrej správy, s poukazom na princíp právnej istoty a zásadu legitímnych očakávaní.

Kancelária VOP sa pri preskúmaní podnetu zamerala aj na samotný dôvod neudelenia národných víz, ktorým bola skutočnosť, že Slovenská republika neuznáva žiadny z cestovných dokladov vydávaných v Somálsku (cestovný pas, diplomatický pas, služobný pas, špeciálny pas, cestovný doklad cudzinca, cestovný doklad utečenca a osoby bez štátnej príslušnosti, dočasný cestovný dokument alebo laissez-passer). Pracovníci Kancelárie VOP zistili, že aktuálna slovenská legislatíva vo všeobecnosti neumožňuje žiadnemu občanovi Somálska podať žiadosť o trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, pretože každá žiadosť bez platného cestovného dokladu je neúplná, a preto musí byť odmietnutá. Takýto postup Slovenskej republiky považujem za porušenie základných práv, ktoré sú chránené čl. 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života) a čl. 46 ods. 1 Ústavy (práva na spravodlivý proces). Požiadala som preto MV SR, ako orgán príslušný na uznávanie cestovných dokladov, aby v spolupráci s členskými štátmi EÚ, ktoré si tento systém vytvorili a ktoré môžu slúžiť pre Slovenskú republiku ako príklad dobrej praxe, vytvorilo aj v našom právnom poriadku mechanizmus, ktorý umožní štátnym občanom Somálska podať žiadosť o udelenie trvalého pobytu s cieľom zlúčenia rodiny. Od 01.11.2019 Slovenská republika začala uznávať pre vstup a pobyt na územie Slovenskej republiky a na vycestovanie z územia Slovenskej republiky e-cestovné doklady Somálska, vydávané od 01.01.2014.

II. Právo na súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov

26	1 Terénna sociálna práca alebo neoprávnená kontrola
27	2 Proces prijatia usmernenia týkajúceho sa prepisu rodu
28	3 Odškodnenie obetí nezákonných sterilizácií
29	4 Reprodukčné práva žien
29	5 Ochrana práv žien počas pôrodnej starostlivosti
30	6 Systémové riešenie exekúcií voči deťom za nedoplatky na poplatku za komunálny odpad
31	7 Sociálnoprávna ochrana detí
33	8 Ochrana práv detských obetí násillia v trestnom konaní
34	9 Priebeh vnútroštátnych adopcií
36	10 Materské školy

V tejto časti správy sa venujem problematike, ktorá sa dotýka činnosti orgánov verejnej správy v pôsobnosti MPSVR SR. Podnety v oblasti rozhodovania a postupu úradov práce, ako aj Sociálnej poisťovne, patria každoročne medzi najpočetnejšie. V roku 2019 som, okrem podnetov, riešila aj viaceré systémové otázky. Riešila som otázky vnútroštátneho osvojenia, odškodnenia obetí nezákonných sterilizácií a venovala som sa aj prieskumom v zariadeniach sociálnych služieb. Otvorila som aj tému reprodukčných práv žien a prevzala som záštitu nad sériou diskusií za okrúhlym stolom k problematike detských obetí násillia v trestnom konaní. Som presvedčená, že je potrebné presadzovať a dosiahnuť vyššiu mieru ochrany základných práv zraniteľných skupín obyvateľstva – maloletých detí, seniorov, žien a menšín – zo strany orgánov verejnej správy. Tieto sú však často personálne a materiálne poddimenzované, v niektorých prípadoch nie sú zákonom ustanovené jasné kompetencie a pravidlá. Zo skúseností pri riešení opatrení v konkrétnych prípadoch usudzujem, že situácia sa v tejto oblasti zatiaľ zlepšuje len veľmi pomaly.

Terénna sociálna práca alebo neoprávnená kontrola

1

V uplynulom roku som preskúmavala podnet, ktorý sa týkal vopred neohlásenej návštevy pracovníka úradu práce v domácnosti poberateľky prídavku na dieťa. Dôvodom mala byť skutočnosť, že informácie, ktoré poberateľka oznámila úradu práce na predpísanom tlačíve, neboli riadne zaevidované do jeho elektronického systému. Úrad práce vysvetľoval, že to považoval za najrýchlejší spôsob overenia informácií, ktorý mal zabrániť tomu, aby bolo poberateľke prídavku pozastavené vyplácanie prídavku na dieťa do času zistenia všetkých potrebných informácií. S vysvetlením úradu práce som sa nemohla stotožniť z viacerých dôvodov:

- zo strany poberateľky prídavku k žiadnemu pochybeniu nedošlo, a teda nebola povinná znášať v danej situácii žiadne kontroly, lebo úrad práce nedisponoval žiadnymi informáciami, ktoré by spochybňovali pravdivosť ňou uvedených údajov;
- išlo výlučne o pochybenie administratívneho charakteru; nie je preto zrejmé, prečo úrad práce nemohol uvedené pochybenie napraviť iba zaevidovaním poskytnutých údajov;

- úrad práce v danej situácii pristúpil k neohlásenej návšteve domácnosti, hoci účel tejto návštevy bolo možné dosiahnuť spôsobom, ktorý menej zasahuje do súkromia poberateľky prídavku, napríklad telefonicky, keďže preukázateľne disponoval jej platným telefónnym číslom;
- terénny sociálny pracovník sa vopred telefonicky neohlásil, hoci účel návštevy by sa tým nezmaril, čo je aj pri pripustení opodstatnenosti návštevy možné považovať za neefektívny a nevhodný postup. Poberateľka prídavku totiž nemusela byť doma a zároveň nemusela mať nachystané žiadne doklady, ktoré mali byť predmetom overenia terénnym sociálnym pracovníkom.

Informácie získané pri preskúmaní podnetu sa rozchádzali aj v tom, čo bolo skutočným dôvodom vykonanej návštevy. Ústredie práce totiž v jednom zo svojich vyjadrení uviedlo náhodný výber spisov poberateľov prídavku na dieťa, resp. hromadné vykonávanie preventívnych kontrol poberateľov. Vzhľadom na uvedené skutočnosti som v danom prípade konštatovala porušenie práva a neoprávnené zasahovanie do súkromného a rodinného života poberateľky.

2

Proces prijatia usmernenia týkajúceho sa prepisu rodu

V predchádzajúcej výročnej správe som informovala o probléme nútenej sterilizácie transrodových osôb v rámci procesu zmeny a prepisu ich rodu. Takýto postup nie je v súlade s požiadavkou rešpektovania ľudskej slobody a práva na súkromný život.

V nadväznosti na tento záver som navrhla MZ SR, ako zodpovednému orgánu, prijatie viacerých opatrení. Jedným z nich bolo aj určenie takých štandardov poskytovania zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby v súvislosti s procesom prepisu ich rodu, ktoré rešpektujú ich právo na ľudskú dôstojnosť, na súkromný a rodinný život. MZ SR následne na tento účel zriadilo pracovnú skupinu, ktorá by mala pripraviť potrebné legislatívne zmeny na základe mojich odporúčaní. Doposiaľ však takýto návrh nebol pripravený. Proces budem aj naďalej sledovať a moje odporúčanie som zaradila aj do odpočtu neprijatých opatrení NR SR za uplynulé funkčné obdobie rokov 2016 – 2020, ktoré je prílohou tejto správy.

Odškodnenie obetí nezákonných sterilizácií

3

Už v roku 2018 som upozornila na potrebu odškodnenia obetí nezákonných sterilizácií na Slovensku. V tejto veci som sa listom obrátila na MS SR, ktoré však moje argumenty neakceptovalo. Vyjadrilo pritom presvedčenie, že prijatie osobitnej právnej úpravy, ktorá by zabezpečila obetiam prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu nie je potrebné. Na môj druhý list MS SR vôbec nezareagovalo. Následne som dvakrát oslovila Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny s podnetom na prerokovanie tejto problematiky na jeho zasadnutí. Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny mi však doposiaľ na tieto listy neodpovedal.

Považujem za neakceptovateľné, že po 30 rokoch budovania demokratického právneho štátu zatvárame oči pred tak závažným zásahom do základných práv a slobôd, akými je niekoľkoročná prax nezákonných sterilizácií prevažne rómskych žien a odmietame za túto prax prevziať plnú zodpovednosť.

Slovenská republika je pre tento postoj dlhodobo kritizovaná zo strany medzinárodných ľudskoprávných organizácií. Pozornosť tejto téme najnovšie venoval aj Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vo svojich záverečných zisteniach k tretej periodickej správe Slovenskej republiky z októbra 2019. Vládu Slovenskej republiky vyzval k tomu, aby zabezpečila primerané, účinné a včasné prostriedky nápravy všetkým obetiam nedobrovoľnej sterilizácie.

Problematika odškodnenia obetí protiprávne sterilizovaných osôb v súčasnosti rezonuje aj v Českej republike. Na rozdiel od Slovenska však Česká republika vyvíja snahy vysporiadať sa s touto závažnou otázkou. Už v roku 2009 sa česká vláda za protiprávne sterilizácie ospravedlnila. Ďalším krokom bolo vypracovanie návrhu zákona v roku 2012, ktorý však v tom čase nezískal dostatočnú podporu. Poslanci českého parlamentu sa touto témou zaoberajú opäť a aktuálne bol predložený návrh zákona o poskytnutí jednorazovej peňažnej čiastky protiprávne sterilizovaným osobám. Navrhovaná zákonná úprava by mala odškodniť všetky fyzické osoby, ktoré boli protiprávne sterilizované v zdravotníckych zariadeniach na území Českej republiky v období medzi 01.07.1966 a 31.03.2012.

Som presvedčená, že aj príslušné orgány Slovenskej republiky prehodnotia svoju doterajšiu nečinnosť a pripraví návrh osobitnej právnej úpravy, ktorá by umožnila zabezpečiť všetkým obetiam protiprávnej sterilizácie prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu. Zodpovedajúce odporúčanie NR SR je súčasťou odpočtu neprijatých opatrení za posledné funkčné obdobie zákonodarného zboru.

4

Reprodukčné práva žien

V roku 2019 bolo v NR SR predložených celkovo päť návrhov zákona, ktorých zámerom bolo obmedzenie prístupu k interrupciám.

V mojich stanoviskách som uvítala, že NR SR tieto návrhy neprijala. Aktuálna zákonná úprava ochrany ľudského života pred narodením neporušuje ustanovenia Ústavy, ani ustanovenia medzinárodných dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná. Upozornila som tiež na to, že opakované návrhy smerujúce k sťaženiu prístupu k interrupciám predstavujú zásah do súkromia ženy a snahu o obmedzovanie reprodukčných práv žien na Slovensku.

V rámci platnej legislatívy a medzinárodných ľudskoprávných záväzkov má štát povinnosť vytvoriť rámec, ktorý umožní tehotnej žene uplatniť jej právo na prístup k interrupcii. Hlboké znepokojenie nad snahami o obmedzovanie reprodukčných práv žien na Slovensku v súvislosti s predmetnými návrhmi zákonov vyjadril aj Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, ako aj Komisárka Rady Európy pre ľudské práva.

5

Ochrana práv žien počas pôrodnej starostlivosti

Pri príležitosti Svetového týždňa rešpektu k pôrodu som upozornila na potrebu zaoberať sa reprodukčnými právami žien a ich ochranou. Poukázala som na výskumy mimovládnych organizácií, podľa ktorých dochádza na Slovensku k porušovaniu práv žien pri pôrodnej starostlivosti a zistené porušenia majú systémovú povahu. O týchto zisteniach som informovala aj osobitnú spravodajkyňu OSN pre násilie páchané na ženách v súvislosti s pripravovanou správou o ľudskoprávnom prístupe k zlému zaobchádzaniu a násilium na ženách v reprodukčnej zdravotnej starostlivosti so zameraním na pôrod a pôrodnické násilie.

Upozornila som na prax šitia po pôrode bez dostatočnej anestézie či na rutinný nástrih hrádze (odborný názov epiziotómia). Šitie bez dostatočnej anestézie môže predstavovať porušenie práva nebyť podrobená násiliu, mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu. Nástrih hrádze sa v slovenských vysokoškolských učebniciach prezentoval ako ochrana pred natrhnutím, čo však bolo vedeckými štúdiami vyvrátené. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie by sa nástrih mal používať len v nevyhnutných prípadoch, napríklad ak je ohrozený život dieťaťa. Ak sa nástrih vykonáva bez medicínsky indikovaného dôvodu, predstavuje násilie a iné kruté a ponižujúce zaobchádzanie.

S cieľom dosiahnuť prijatie opatrení som sa listom obrátila na MZ SR s odporúčaním prijať štandardy pôrodnej starostlivosti, ktoré by reflektovali poznatky medicíny založenej na dôkazoch, ako aj medzinárodne uznávané štandardy v tejto oblasti. Na absenciu postupov a mechanizmov na zabezpečenie primeraných štandardov starostlivosti a rešpektovania práv žien, ich dôstojnosti a autonómie počas pôrodu upozornil Slovenskú republiku aj Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien. Vzhľadom na závažnosť a dôležitosť problematiky porušovania ľudských práv žien počas pôrodnej starostlivosti na Slovensku sa budem venovať tejto téme v rámci realizácie prieskumu z vlastnej iniciatívy v roku 2020.

Systémové riešenie exekúcií voči deťom za nedoplatky na poplatku za komunálny odpad

6

V správe o činnosti VOP za rok 2018 som informovala o mojich zisteniach, ktoré sa týkali vymáhania nedoplatkov na poplatku za odvoz komunálneho odpadu od maloletých detí v meste Žilina. V tejto veci som sa ešte začiatkom roka 2018 obrátila na ÚS SR, aby preskúmal súlad zákona o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady s Ústavou a s medzinárodnými zmluvami. ÚS SR tento návrh síce odmietol, no stotožnil sa s tvrdením, že dieťa musí byť chránené pred situáciou, v ktorej by nieslo zodpovednosť za dlh, ktorý objektívne nemôže splniť. Zákon je preto nutné vykladať tak, že nedoplatky je potrebné vymáhať od zákonných zástupcov dieťaťa.

Ani niekoľko mesiacov po zverejnení uznesenia ÚS SR sa však

prax v meste Žilina nezmenila a exekučné konania voči deťom sa viedli aj naďalej. Mesto som upozornila, že týmto postupom nerešpektuje najlepší záujem dieťaťa a vyzvala som ho na opatrenia smerujúce k náprave tohto stavu. Považovala som za potrebné problém doriešiť aj na systémovej úrovni a v apríli 2019 som sa obrátila na MF SR s odporúčaním, aby prijalo metodické usmernenie k zákonu, ktoré by reflektovalo uznesenie ÚS SR. MF SR vyjadrilo záujem problematiku riešiť, a to legislatívnou zmenou, ktorá bola súčasťou novely zákona o odpadoch. Nová zákonná úprava už bola schválená NR SR a po nadobudnutí účinnosti zabezpečí zvýšenie právnej istoty. Jednoznačne totiž vymedzuje prechod povinnosti platiť poplatok za komunálny odpad z maloletej osoby na jej zákonného zástupcu. Zároveň rieši problém s už vzniknutými exekúciami voči maloletým tak, že zákonným zástupcom stanovuje lehotu na vyrovnanie dlhu za maloletú osobu. Po márnom uplynutí tejto lehoty sa dlh stane zo zákona ich vlastným.

7

Sociálnoprávna ochrana detí

Kancelária VOP vybavila aj v minulom roku veľký počet podnetov v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Často ide o exponované a dlhotrvajúce rodinné spory, v ktorých sa maloleté deti stávajú prostriedkom boja medzi rodičmi a v konečnom dôsledku aj jeho hlavnými obeťami. Zainteresované subjekty, sledujúc vlastné ciele a vlastnú predstavu dobra pre dieťa, prehliadajú skutočný najlepší záujem dieťaťa, a to záujem žiť v pokojnom a stabilnom rodinnom prostredí tvorenom oboma rodičmi. Stáva sa totiž, že zainteresované subjekty riešiacie svoje vzájomne naštrbené vzťahy opomínajú, že rozpadom vzťahu nezanikajú ich rodičovské povinnosti a zodpovednosť. Rodičia by sa mali dohodnúť na podstatných otázkach života dieťaťa bez toho, aby svojimi nezhodami neprimerane zaťažovali štátne orgány, medzi ktoré patria súdy, orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, či iné participujúce subjekty – advokáti, mediátori, psychológovia. Súdy v takýchto prípadoch stoja pred neľahkou úlohou nielen rozhodnúť prípad, ale prispieť k riešeniu rodinných problémov tak, aby bolo vytvorené vhodné a stabilné výchovné prostredie pre dieťa.

Podávateľia sa na mňa obracajú v týchto prípadoch najmä s námietkami na činnosť orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktoré, podľa ich tvrdení, nedostatočne zisťujú

názor dieťaťa a tento nedostatočne presadzujú v súvisiacom súdnom konaní, sú nečinné, prípadne zaujaté voči rodičom.

Z mojich zistení vyplýva, že problémom v týchto veciach je aj naďalej zisťovanie názoru detí. Názor detí sa v týchto konaniach často nezisťuje spôsobom, ktorý rešpektuje ich vek, či rozumovú vyspelosť a vykonáva sa nevhodným spôsobom (v nevhodnom prostredí, nevhodným procesným postupom a pod.).

V tejto oblasti sme preskúmavali prípad starého otca, ktorý sa domáhal styku so svojím vnukom po jeho obmedzení rodičmi. Zistili sme, že príslušné orgány sa v konaní o úprave styku uspokojili výlučne s konštatovaním rodičov maloletého, že maloletý starého otca nechce vidieť, pričom nevykonali zisťovanie rodinných a sociálnych pomerov maloletého a ani sa nesnažili zistiť jeho názor a priania. A to všetko s odkazom na príliš nízky vek maloletého (v čase rozhodnutia súdu mal maloletý štyri roky a dva mesiace). V tomto prípade sme zistili porušenie práv maloletého vnuka. Poukázali sme pritom na skutočnosť, že už štvorročné dieťa si vie vytvoriť vzťah a názor na svojich príbuzných (či ich má rado, či ich rado vidí a pod.), pričom tento názor možno zistiť vhodným spôsobom (v domácom prostredí, v spolupráci s rodičmi maloletého, s psychológmi príslušného úradu formou rozhovoru, formou pozorovania alebo modelového stretnutia so starým otcom či prostredníctvom kresby). Tieto možnosti však neboli využité a bolo zrejmé, že hlas a priania maloletého, o ktorom sa rozhodovalo, zostali v tomto konaní nevypočuté.

Zistila som, že pomalý postup orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je zapríčinený najmä tým, že jednotlivé úrady práce, majú zverených príliš mnoho kompetencií, čo nezodpovedá ich súčasným personálnym kapacitám a ani pracovnému prostrediu, zložitosti práce vykonávanej jednotlivými zamestnancami (napríklad kolíznymi opatrovníkmi), nápadu vecí a zodpovedajúcemu finančnému ohodnoteniu. Tieto nedostatky sa pretavujú do vysokej fluktuácie zamestnancov, s čím súvisia aj problémy spojené s postupom týchto orgánov v jednotlivých prípadoch. Obzvlášť závažná situácia je najmä vo väčších mestách (napríklad Úrad práce Bratislava). Dospela som preto k názoru, že oblasť sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately si vyžaduje komplexnú reformu a podstatné zlepšenie podmienok zamestnancov príslušných orgánov, pretože od tejto reformy závisí aj zrýchlenie procesov a postupov orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v jednotlivých prípadoch.

Vo vzťahu k systémovým zmenám dlhodobo sledujem a podporujem zavádzanie takzvanej Cochemskej praxe do rozhodovania súdov v rodinných veciach. Táto prax zdôrazňuje prioritne zodpovednosť rodičov a ich povinnosť rozhodnúť a najmä dohodnúť sa na budúcnosti svojich detí, čím prispieva k predchádzaniu dlhoročným rodinným sporom a konfliktom ubližujúcim v konečnom dôsledku maloletým deťom. Verím, že po pozitívnych výsledkoch pilotných projektov konštatovaných samotnými súdmi ako aj MS SR, dôjde k jej ďalšiemu rozšíreniu. Zavádzanie Cochemskej praxe však predstavuje aj výzvu pre orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pretože podstatným spôsobom mení filozofiu ich doterajšieho fungovania a ich úlohy v konaniach vo veciach maloletých.

8

Ochrana práv detských obetí násilia v trestnom konaní

Jednou z oblastí, ktorej sa Kancelária VOP dlhodobo venuje, je aj ochrana práv dieťaťa v trestnom konaní. Od zverejnenia zistení predchádzajúcej VOP z februára 2017 som síce zaregistrovala kroky smerujúce k zlepšeniu v tejto oblasti, avšak prijímanie opatrení vnímam ako zdĺhavé. Z uvedeného dôvodu som prevzala záštitu nad sériou diskusií za okrúhlym stolom k problematike detských obetí násilia v trestnom konaní. Ich organizátorom je občianske združenie Náruč – Pomoc deťom v kríze a pravidelne sa ich zúčastňujú zástupcovia príslušných ministerstiev a inštitúcií, ako aj odborníci z praxe. V roku 2019 sa uskutočnili štyri diskusie, ktorých cieľom bolo identifikovať problémy, ktoré bránia plnému uplatňovaniu práv detských obetí, a tiež navrhovať ich možné riešenia.

Účastníci diskusií za okrúhlym stolom za kľúčové považujú najmä zlepšenie spolupráce medzi orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a orgánmi činnými v trestnom konaní. Jedným z konkrétnych výsledkov diskusií bolo vypracovanie vzoru upovedomenia, ktoré by malo zabezpečiť včasné oznámenie potrebných informácií políciou orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak pri výkone svojej činnosti zistí skutočnosti, ktoré nasvedčujú ohrozeniu dieťaťa.

Pretrvávajúcim problémom je však aj postup pri vypočúvaní dieťaťa. Účastníci diskusií sa zhodujú na význame citlivého vypočúvania dieťaťa v osobitne vybavenej výsluchovej

miestnosti. Tá by mala byť svojím vybavením prispôsobená tomu, aby sa v nej uskutočnil výsluch spôsobom primeraným veku dieťaťa. Na Slovensku máme v súčasnosti iba štyri takéto miestnosti, ktoré vybudovali mimovládne organizácie a jednu školiacu miestnosť na Akadémii PZ v Bratislave. Z praxe však vyplýva, že aj tieto miestnosti sa využívajú pomerne zriedka. Súčasťou možných riešení, ktoré sa postupne aj realizujú, je najmä odborná a technická príprava vyšetrovateľov a preškolenie technikov na využívanie týchto miestností, a tiež aj vypracovanie interných pokynov na úrovni príslušných krajských riaditeľstiev PZ.

Ďalšou z diskutovaných tém je postavenie a úloha advokáta, ktorý sa od 01.01.2019 v zákonom stanovených prípadoch povinne ustanovuje za opatrovníka maloletého v trestnom konaní. V tejto súvislosti som iniciovala spoločné osobné stretnutie s reprezentantmi SAK, s cieľom výmeny informácií a skúseností z uplatňovania tejto novej právnej úpravy, prípadnej identifikácie jej nedostatkov a možností ich odstránenia. Diskusie za okrúhlym stolom priniesli viacero pozitívnych návrhov a verím, že tento trend bude pokračovať aj naďalej.

Priebeh vnútroštátnych adopcií

9

V uplynulom roku Kancelária VOP pokračovala v prieskume systému adopcií s cieľom zistiť, do akej miery sa v procese osvojenia zohľadňuje najlepší záujem dieťaťa a prečo trvá tak dlho, kým sa záujemca o dieťa k dieťaťu dostane. Zretelným dôvodom sa ukazuje existujúci veľký nepomer medzi deťmi, ktoré môžu byť osvojené (okolo 400 detí) a počtom záujemcov o osvojenie dieťaťa (okolo 1000 záujemcov). Mnohé deti sa však pritom na zoznam detí vhodných na osvojenie vôbec nedostanú a z uvedeného, relatívne malého počtu detí vhodných na osvojenie, je len minimum takých, ktoré spĺňajú predstavu žiadateľov o tzv. „ideálnom type dieťaťa“. Prieskum ukázal, že strach z prijatia iného (neideálneho) dieťaťa často vychádza z nedostatku informácií, prípadne z tlaku okolia, z pretláčania negatívnych skúseností do popredia a z chýbajúcej priebežnej a individualizovanej práce so žiadateľmi. Práve v tejto oblasti vidím do budúcnosti významnú úlohu štátu vplývať na myslenie spoločnosti. Aj preto som navrhla Ústrediu práce, aby preukázateľne zvýšilo osvetu o možnosti adopcie detí, ako aj osvetu o potrebe absolvovania prípravy a o jej obsahu.

Právna úprava v Slovenskej republike umožňuje viacerým subjektom posudzovanie potenciálnych vhodných osvojiteľov, a tiež aj výkon prípravy na adopciu. Aj napriek tomu, že existuje interný predpis pre výkon uvedených oprávnení, príprava v každom jednom subjekte, či už ide o úrad práce alebo o niektorú z mimovládnych organizácií, má iný priebeh a často aj iný obsah. Na základe uvedených skutočností považujem za dôležité, aby Ústredie práce vytvorilo jednotné štandardy prípravy budúcich osvojiteľov, ktoré budú záväzné pre všetky subjekty poskytujúce takúto prípravu a umožnia zároveň aj individuálny prístup k jednotlivým záujemcom o prípravu. S tým úzko súvisí aj časová dotácia takejto prípravy. Zákon požaduje minimálne 26 hodín prípravy záujemcov o osvojenie. Z pohľadu dieťaťa a potreby zabezpečenia jeho skutočne kvalitnej starostlivosti je však otázne, či tento minimálny časový rozsah dostačuje tak na potrebné „otestovanie“ záujemcov o osvojenie, ako aj na sprostredkovanie všetkých potrebných informácií. Neoddeliteľnou súčasťou prípravy by pritom mala byť aj praktická príprava.

Prieskum ukázal, že samostatnú otázku tvorí aj hľadanie vhodnej rodiny pre dieťa. V súčasnosti je nevyhnutné dodržiavať poradie žiadateľov, aké je uvedené v zozname. Tento prístup síce zohľadňuje ich poradie, no aj tak dochádza na niektorých úradoch k preskakovaniu záujemcov, ktorí sú samožiadatelia. K uvedenému stavu dochádza aj napriek tomu, že títo samožiadatelia prejdú rovnakou prípravou ako manželské páry, a teda boli posúdení ako vhodní na osvojenie dieťaťa. Pri sprostredkovaní kontaktu s dieťaťom so samožiadateľmi takmer polovica určených úradov zaobchádza menej priaznivým spôsobom. Navrhla som preto Ústrediu práce, aby zjednotilo výklad o výnimočných prípadoch pri osvojovaní detí samožiadateľmi, aby sa zabránilo ich preskakovaniu v poradí žiadateľov.

Zároveň som navrhla MS SR, ako gestorovi zákona o rodine, aby o vhodnosti rodiny pre dieťa rozhodoval tím odborníkov, ako napríklad pri medzištátnych osvojeniach alebo aj v praxi v Českej republike.

Pri preskúvaní praxe som od určených úradov zachytila požiadavku na definovanie presných zdravotných diagnóz, pri ktorých dieťa nemôže byť osvojené, alebo ktoré by určitého žiadateľa vylučovali z možnosti zapísania do zoznamu. Aj uvedené spresnenie by pravdepodobne uľahčilo celkové posudzovanie spôsobilosti na jednej i na druhej strane, avšak

zároveň by bolo potlačené do úzadia individuálne posudzovanie každého jednotlivého prípadu osvojenia.

Pri prieskume otázok súvisiacich s vnútroštátnymi adopciami som sa stretla aj s otázkou ohraničenia veku samotných žiadateľov o adopciu. Riešenie uvedeného problému by si však vyžadovalo samostatnú analýzu, pretože takýto postup by mohol otvárať otázku diskriminácie na základe veku. Treba však uviesť, že viacero krajín, ako napríklad Dánsko, Fínsko, Portugalsko alebo Estónsko, vekovú hranicu ustanovenú má, a to nielen pre maximálny, ale aj pre minimálny vek (mimo dosiahnutia plnoletosti) žiadateľov o adopciu.

Materské školy

10

V oblasti vzdelávania som bola v minulom roku konfrontovaná najmä s problematikou vzdelávania v materských školách, ktoré je dlhodobo spojené s problémom ich kapacít. Ponuka miest v materských školách, obzvlášť tých v zriaďovateľskej pôsobnosti územných samospráv, totiž dlhodobo nepostačuje na pokrytie dopytu zo strany obyvateľov miest a obcí.

S ohľadom na skutočnosť, že vzdelávanie v materských školách nie je u nás tvorené na obvodovom či na územnom princípe, ale je tu možnosť voľnej voľby materskej školy, obzvlášť väčšie mestá boli postavené pred problém, že nedokážu zabezpečiť dostatok miest v materských školách pre svojich obyvateľov, resp. pre deti s trvalým pobytom v týchto mestách.

Túto situáciu umocnila aj zmena legislatívy, ktorou došlo k zavedeniu povinnej predškolskej dochádzky v zákonom stanovenom rozsahu (rok pred nástupom do základnej školy). Zároveň sa prehĺbil aj problém financovania materských škôl, keďže finančné prostriedky určené územným samosprávam na vzdelávanie detí v materských školách nepostačujú na pokrytie výdavkov spojených so vzdelávaním a s rozširovaním kapacít materských škôl. Tento schodok musia jednotlivé územné samosprávy vyrovnávať zo svojich vlastných zdrojov. V reakcii na vzniknutú situáciu sa časť územných samospráv rozhodla zaviesť odlišnú výšku príspevkov pre deti, ktoré majú trvalý pobyt v meste, či v obci, ktorá je zriaďovateľom materskej školy a odlišnú výšku príspevkov pre deti s trvalým pobytom mimo mesta, či obce, ktorá je zriaďovateľom materskej školy.

Na mňa sa v tejto súvislosti obrátilo viacero nespokojných rodičov, ktorí vnímali rozdielne príspevky ako formu neprípustnej

diskriminácie. Po preskúmaní jednotlivých podnetov som zistila, že určovanie príspevkov zákonným zástupcom za pobyt detí v materskej škole patrí do výkonu územnej samosprávy. Územná samospráva je pritom Ústavou definovaná prostredníctvom kritéria trvalého pobytu, pričom filozoficky vychádza z preferencie obyvateľov s trvalým pobytom v okruhu vzťahov definovaných zákonom a zverených do výkonu územnej samosprávy. Konštatovala som preto, že pokiaľ orgán územnej samosprávy rešpektuje limity dané zákonom a Ústavou, avšak súčasne primerane preferuje osoby s trvalým pobytom na svojom území pri výkone územnej samosprávy, nejde o postup v rozpore so zákazom diskriminácie. Pri určovaní príspevkov zákonných zástupcov na pobyt dieťaťa v materskej škole musí mať orgán územnej samosprávy vždy na zreteli, že musí ísť o „príspevok“ na vzniknuté náklady a jeho výška nesmie spôsobovať faktickú nedostatnosť vzdelávania v materskej škole. Inak by došlo k porušeniu práva na vzdelanie. Ako rozporné s Ústavou som však posúdila také všeobecne záväzné nariadenia obcí či miest, ktoré upravovali kompetenciu starostu poskytnúť zľavu z príspevku zákonného zástupcu na pobyt dieťaťa v materskej škole bez uvedenia aspoň demonštratívneho výpočtu dôvodov poskytnutia takejto zľavy. Takáto právna úprava je, podľa môjho názoru, nepredvídateľná a poskytuje príliš veľký priestor pre svojvôľu, prípadne nepriamu diskrimináciu časti obyvateľstva. Na uvedené zistenia som upozornila dotknuté samosprávy a požiadala som ich o odstránenie protiprávneho stavu.

Záverom roka 2019 som riešila aj podnety rodičov, ktoré sa týkali úhrady za stravovanie detí v poslednom ročníku materských škôl a žiakov základných a stredných škôl v stravovacích zariadeniach zriadených orgánmi územnej samosprávy ich zákonnými zástupcami. Podnety sa dotýkali takzvanej „dotácie na stravu“, ktorej účelom zo strany štátu bolo zníženie finančnej záťaže rodičov spojenej so zabezpečením stravovania (najmä obedov) v školských stravovacích zariadeniach zriadených orgánom územnej samosprávy. V konkrétnom prípade som zistila, že orgán územnej samosprávy odpočítaval poskytnutú dotáciu na stravu od svojich nákladov, resp. od nákladov školských stravovacích zariadení v jeho pôsobnosti, pričom ale neznižil o poskytnutú dotáciu na stravu príspevok zákonných zástupcov za stravovanie detí a žiakov v jeho školských stravovacích zariadeniach. Aj v tomto prípade som teda zistila porušenie základných práv podávateľov a upozornila som na to dotknutú samosprávu.

III. Právo na sociálne zabezpečenie a na sociálnu pomoc

40	1 Práva seniorov
41	2 Sociálne poistenie
42	3 „Československí“ dôchodcovia
43	4 Dôchodkový vek žien
44	5 Prietahy v konaní Sociálnej poisťovne spôsobené nedostatočnou súčinnosťou zo strany znalca
45	6 Niekoľkoročné prietahy v konaní Sociálnej poisťovne
46	7 Prietahy v konaní a problematická preddavková výplata dôchodku
47	8 Nepriznanie nároku na materské otcovi dieťaťa
48	9 „Dobrovoľné“ vrátenie dôchodku
49	10 Osobitný systém sociálneho zabezpečenia
50	11 Výsluhové dôchodky hasičov
50	12 2 súdne rozhodnutia: 2 rôzne názory
52	13 Kompenzačné príspevky
53	14 Sociálna posudková činnosť v konaniach o tzv. „kompenzačných príspevkoch“
54	15 Nepriznanie kompenzačného príspevku na opatrovanie
54	16 Zamietnutie príspevku na počítač ako prevencia sociálnej izolácie
55	17 Právo na bývanie a právo na vodu
55	18 Časové obmedzenie prístupu k pitnej vode
56	19 Obec ako prenajímateľ sociálneho bytu
57	20 Príspevky náhradnej starostlivosti o dieťa

V lete 2019 som prezentovala výsledky dotazníkového prieskumu zameraného na úroveň kontroly vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb. Z tohto prieskumu vyplynulo, že v porovnaní s počtom zariadení je počet kontrol neprimerane nízky. MPSVR SR ich v priemere ročne vykonalo osem, vyššie územné celky 90 a obce 120, čo je vzhľadom na počet sledovaných zariadení (756) nedostatočné. Zároveň som zistila, že zákon o sociálnych službách nedostatočne jasne definuje jednotlivé kompetencie kontrolných orgánov. Dôkazom toho bolo, že ani samotné orgány nevedeli, či a ktoré zariadenia majú kontrolovať. Ďalším negatívnym zistením bolo, že kontroly sa často zameriavali iba na administratívu a nie na reálne podmienky v zariadeniach.

So svojimi zisteniami a návrhmi som sa obrátila na MPSVR SR, ktoré moje návrhy síce akceptovalo, ale ešte nie všetky uviedlo do praxe. Pozitívne však je, že dôležitosť kontroly si začali uvedomovať VÚC, ktoré posilnili svoje kontrolné tímy a zvýšili frekvenciu kontrol.

V roku 2019 vykonali zamestnanci Kancelárie VOP terénny prieskum v šiestich zariadeniach pre seniorov. Prieskum bol zameraný na mapovanie prostredia a vybavenia zariadenia, na spôsob, akým je seniorom organizovaný deň, a tiež na rešpektovanie ich autonómie a na možnosť participácie. Ďalej sa prieskum sústredil na bezpečnosť a súkromie ubytovaných osôb, taktiež na poskytovanú starostlivosť a na personál zariadenia. Návštevy zariadení sa uskutočnili vždy bez predchádzajúceho ohlásenia, pričom prieskumný tím v zariadení strávil jeden deň. Samotný prieskum pozostával z rozhovorov s riadiacimi a s bežnými zamestnancami zariadenia, ako aj so samotnými seniormi.

Na základe vykonaného prieskumu som zistila, že v zariadeniach sa často vyskytujú negatívne znaky „inštitucionálnej kultúry“ ako je povinná večierka, pevné časy stravovania, uzamykanie priestorov, automatické odobratie osobných dokladov pri nástupe do zariadenia, či skorá ranná hygiena. Aj napriek poskytnutým vysvetleniam zo strany zariadení, že takýto spôsob je nutný pre ich chod, tento dôvod nie je možné považovať za dostatočný, keďže existujú aj zariadenia, ktoré takéto plošné obmedzenia nemali a dokázali poskytovať kvalitné služby.

Prejavom takejto „inštitucionálnej kultúry“ je aj nedostatočný

rešpekt k súkromiu. Vo viacerých zariadeniach nebolo možné uzamknúť si svoje veci v skrinkách, používať toaletu so zámkom, personál vstupoval do izieb bez zaklopania či nepoužíval zásteny pri hygienických úkonoch. Zariadenia pre seniorov majú zároveň zabezpečovať alebo poskytovať ošetrovateľskú starostlivosť, napríklad starostlivosť o preležaniny či podávanie liekov. V praxi však dané zariadenia ošetrovateľskú starostlivosť priamo neposkytujú, z dôvodu nedostatočného financovania alebo vysokých personálnych nákladov, a preto ju zabezpečujú najmä prostredníctvom agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti, respektíve ju „oficiálne“ neposkytujú, hoci v realite to stav ich klientov vyžaduje.

Po vykonaní prieskumu som požiadala jednotlivé navštívené zariadenia o prijatie opatrení na zlepšenie stavu, pričom takmer všetky opatrenia boli akceptované. Na základe výsledkov prieskumu som tiež navrhla MPSVR SR realizáciu viacerých opatrení na zlepšenie stavu dodržiavania práv, ako napr. zavedenie štandardov dodržiavania základných práv v zariadeniach sociálnych služieb, systém interdisciplinárnej starostlivosti (zákon o dlhodobej starostlivosti), vytvorenie podmienok pre paliatívnu starostlivosť, ako aj zverejňovanie kontrolných protokolov.

Uvedomujem si, že výmena skúseností a zistení z kontrolnej činnosti je veľmi dôležitá, a preto som v októbri minulého roku zorganizovala pracovné stretnutie kontrolných orgánov. Na tomto stretnutí zástupcovia Kancelárie VOP spoločne so zamestnancami kontrolných orgánov prezentovali spôsob, akým vykonávajú prieskum v zariadeniach. Spoločne sme následne diskutovali o našich skúsenostiach a o praktických problémoch pri kontrolách. Výstupom zo stretnutia bol manuál ako postupovať pri kontrole v zariadení.

2

Sociálne poistenie

Z podnetov smerujúcich proti Sociálnej poisťovni, ktorá rozhoduje vo veciach sociálneho poistenia, najväčšiu časť dlhodobu predstavujú podnety týkajúce sa dôchodkových dávok. Kancelária VOP však preskúmavala aj viacero podnetov, ktoré sa týkali iných dávok sociálneho poistenia, resp. vzniku poistenia a predpisania poistného.

Už tradičnú agendu v tejto oblasti predstavujú zbytočné prietahy v konaniach vo veciach sociálneho poistenia. Aj v uplynulom roku Kancelária VOP riešila viacero podnetov, v ktorých

podávateľia namietali neprímeranú dĺžku konania o ich nároku na dávku sociálneho poistenia. V niektorých prípadoch nebolo možné prietahy prirátat na ťarchu Sociálnej poisťovni, no v niektorých bolo nutné konštatovať porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Treba pritom zdôrazniť, že konanie vo veciach sociálneho poistenia významnou mierou zasahuje do zabezpečovania základných životných potrieb účastníka konania, a preto stav neistoty negatívne ovplyvňuje sociálne a životné podmienky každej fyzickej osoby, ktorá sa v tomto stave neistoty nachádza. Porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je preto potrebné posudzovať v takomto konaní prísnejšie.

„Československí“ dôchodcovia

3

V minuloročnej správe som opätovne poukazovala na problematiku tzv. československých dôchodcov. Ide o ľudí, ktorým dobu dôchodkového poistenia (zabezpečenia) získanú počas spoločného československého štátu hodnotí na účely dôchodku Česká republika. Rozhodujúce pre určenie príslušného nástupníckeho štátu je najmä to, kde mal ich zamestnávateľ sídlo v čase rozdelenia spoločného štátu. Mnohí slovenskí občania preto poberajú dva dôchodky – český a slovenský – aj keď napríklad po celý život pracovali na území Slovenskej republiky, avšak pre zamestnávateľa so sídlom na území Českej republiky. Oba poberané, tzv. čiastkové, dôchodky nie vždy dosahujú takú výšku, akú by mal dôchodok, ak by sa celá doba dôchodkového poistenia hodnotila výlučne podľa slovenských právnych predpisov. Situácia československých dôchodcov bola čiastočne zmiernená v roku 2016 zavedením inštitútu vyrovnávacieho príplatku, ktorým sa dorovnával rozdiel na dôchodku vzniknutý v dôsledku rozdelenia spoločného štátu. Na vyrovnávací príplatok však nevznikol nárok všetkým československým dôchodcom. Významnú úlohu tu zohráva aj judikatúra súdov, ktorá v mnohých prípadoch priznala širšiu mieru nápravy vzniknutého stavu, než akú ponúkal inštitút vyrovnávacieho príplatku. Minister práce ma v tejto súvislosti ešte v roku 2018 informoval, že jeho rezort pripravuje novú právnu úpravu, ktorá bude reflektovať súčasnú situáciu v aplikačnej praxi súdov. Nová právna úprava bola v roku 2019 prijatá, avšak opätovne sa nevzťahuje na celú skupinu dotknutých dôchodcov. Schválený návrh zákona reflektuje ustálenú judikatúru súdov,

ruší inštitút vyrovnávacieho príplatku a zavádza osobitný výpočet (dorovnanie) nielen starobných a predčasných starobných dôchodkov, ale aj invalidných dôchodkov, avšak iba u tej skupiny československých dôchodcov, ktorým bol za československé obdobie dôchodkového poistenia priznaný dôchodok (starobný alebo invalidný) podľa právnych predpisov Českej republiky.

Zákon teda i naďalej nerieši situáciu osôb, ktorým na Slovensku vznikol nárok na dôchodkovú dávku, avšak za československé obdobie dôchodkového poistenia, ktoré sa považuje za české obdobie dôchodkového poistenia, im nárok na dôchodkovú dávku podľa českých právnych predpisov nevznikol, lebo v Českej republike sú v mnohých prípadoch podmienky pre vznik nároku na dôchodok, najmä pokiaľ ide o rozsah získaného obdobia dôchodkového poistenia, oveľa prísnejšie ako v Slovenskej republike. Zaznamenala som viacero prípadov ľudí nachádzajúcich sa v takejto situácii, ktorí poberajú iba slovenský dôchodok vo veľmi nízkej sume, nedosahujúcej ani výšku životného minima.

Túto situáciu vnímam ako neúnosnú a z hľadiska zachovania základných práv za neprijateľnú. Je zrejmé, že doby dôchodkového zabezpečenia získané za existencie spoločného štátu neboli, a ani nie sú, dobami poistenia získanými v cudzine. Za takéto sa považujú iba na účely určenia, ktorý nástupnícky štát bude za túto dobu priznávať dôchodok. Je preto neprijateľné, aby sa tieto osoby dostávali do tak zásadne odlišného postavenia ako osoby, ktorým československú dobu poistenia hodnotí Slovenská republika. K novej právnej úprave v čase jej schvaľovania som preto podala zásadné pripomienky, obrátila som sa na ministra práce, na Výbor NR SR pre sociálne veci a následne som požiadala prezidenta Slovenskej republiky, aby predmetnú novelu zákona nepodpísal. Napokon však bola prijatá bez zohľadnenia mojich pripomienok.

4

Dôchodkový vek žien

V roku 2019 došlo k významnej zmene Ústavy, ktorá sa týka práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Ústavodarca ustanovil maximálny dôchodkový vek 64 rokov, pričom tento sa u žien, ktoré vychovali jedno, dve, tri a viac detí, znižuje. Na mňa sa obrátilo viacero podávateľ'ov, ktorí považovali uvedenú zmenu za diskriminačnú, pretože

u žien narodených v určitých rokoch (išlo najmä o roky 1958 a 1959), ktoré vychovali deti, k zníženiu ich dôchodkového veku, podľa nich, nedošlo. Po preskúmaní podnetov som sa však s ich názorom nemohla stotožniť. Namietaná novela Ústavy nestanovuje konkrétny dôchodkový vek, ale iba jeho maximálnu hranicu, ktorá sa v prípade výchovy detí znižuje. Ústavou garantovaný maximálny dôchodkový vek sa s účinnosťou od 01.07.2019 vzťahuje na všetkých bez rozdielu, resp. v prípade výchovy detí iba na ženy, avšak nie v každom prípade sa prejaví na dôchodkovom veku, pretože konkrétny dôchodkový vek osoby, ktorý je stanovený zákonom, môže byť nižší ako Ústavou garantované maximum. To bol aj prípad žien narodených v rokoch 1958 a 1959. Preto nemožno konštatovať, že by Ústava znevýhodňovala túto skupinu žien a nemožno ju považovať za diskriminačnú. Napriek uvedeným skutočnostiam zákonodarca zareagoval na vzniknutú situáciu a novelizoval zákon o sociálnom poistení, v časti týkajúcej sa dôchodkového veku.

Prietahy v konaní Sociálnej poisťovne spôsobené nedostatočnou súčinnosťou zo strany znalca

5

Jedným z aspektov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť dĺžku konania pred orgánom verejnej moci, je aj nedostatočná súčinnosť osôb zúčastňujúcich sa na konaní (napr. účastníci konania, svedkovia a znalci). Týmto problémom som sa zaoberala aj pri preskúmaní podnetu, ktorý sa týkal prietahov v konaní Sociálnej poisťovne o nároku na invalidný dôchodok. Toto konanie si, vzhľadom na jeho skutkovú zložitost', vyžiadalo znalecké dokazovanie. Sociálna poisťovňa argumentovala, že prietahy v konaní neboli zapríčinené jej nečinnosťou, ale nedostatočnou súčinnosťou zo strany znalca. Ten znalecký posudok predložil až takmer po roku odvtedy, čo ho Sociálna poisťovňa požiadala o jeho vypracovanie.

Z judikatúry ÚS SR vyplýva, že ak osoby zúčastňujúce sa na konaní nie sú dostatočne súčinné, nepostačuje, ak im konajúci orgán len opakovane zasiela výzvy a žiadosti. Právny poriadok obsahuje aj poriadkové opatrenia a iné procesné prostriedky, ktorých účelom je zabezpečenie súčinnosti osôb zúčastňujúcich sa na konaní tam, kde je pre rozhodnutie veci

ich súčinnosť nevyhnutná. Sociálna poisťovňa, ako konajúci orgán, môže na zabezpečenie súčinnosti znalca využiť napr. uloženie poriadkovej pokuty. Zároveň má možnosť určiť mu primeranú lehotu na vypracovanie znaleckého posudku, pričom ak ju znalec prekročí o viac ako 30 dní, Sociálna poisťovňa je povinná oznámiť túto skutočnosť MS SR, ako podozrenie zo spáchania disciplinárneho deliktu znalca. Sociálnu poisťovňu teda v zásade nezavahuje zodpovednosť za prietahy v konaní ani argument, že tieto boli spôsobené nedostatočnou súčinnosťou zo strany znalca, ak popri zaslaní písomnej upomienky či popri telefonických urgenciách nevyužila dostupné procesné prostriedky na jej zabezpečenie. Z uvedeného dôvodu som dospela k záveru, že v namietanom konaní došlo k porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Sociálna poisťovňa moje závery akceptovala a v rámci riešenia tohto problému sa zaviazala upozorniť posudkových lekárov na potrebu lepšej a intenzívnejšej komunikácie so súdnymi znalcami.

6

Niekoľkoročné prietahy v konaní Sociálnej poisťovne

Kancelária VOP sa zaoberala aj podnetom, v ktorom podávateľka namietala prietahy v konaní o jej nároku na predčasný starobný dôchodok. Po preskúmaní veci som zistila, že konanie, ktoré sa začalo v septembri 2013, nie je doposiaľ právoplatne skončené. Stav právnej neistoty, v ktorej sa podávateľka nachádzala, trval aj v čase vyhodnocovania podnetu (marec 2019) viac ako päť rokov. Spôsobila to skutočnosť, že rozhodnutia Sociálnej poisťovne, ktoré boli vo veci vydané, zrušil súd pre ich nezákonnosť, pretože neboli riadne odôvodnené. Táto vada celkom zbytočne predĺžila konanie o nároku podávateľky na predčasný starobný dôchodok. Sociálna poisťovňa na základe zrušujúceho rozhodnutia súdu vydala vo veci nové rozhodnutie v decembri 2016, no podávateľke ho preukázateľne doručila až v máji 2017, teda po viac ako piatich mesiacoch od jeho vydania. Uvedená skutočnosť opätovne negatívnym spôsobom ovplyvnila dĺžku konania. Aj proti novému rozhodnutiu podala podávateľka žalobu na krajský súd a súd opäť rozhodnutie Sociálnej poisťovne zrušil. Proti rozhodnutiu krajského súdu, ktoré je právoplatné a vykonateľné, však Sociálna poisťovňa podala kasačnú sťažnosť. Zároveň požiadala

o priznanie odkladného účinku kasačnej sťažnosti, ktorý je však možné priznať iba v prípade hrozby závažnej ujmy, ak priznanie odkladného účinku nie je v rozpore s verejným záujmom. Sociálna poisťovňa vo svojom návrhu na priznanie odkladného účinku kasačnej sťažnosti neuviedla žiadne skutočnosti, z ktorých by vyplývalo, že v danej veci reálne hrozí vznik závažnej ujmy. Z jej návrhu navyše vôbec nemožno identifikovať dôvod pre priznanie odkladného účinku. Takto podaný návrh sa javí byť čisto účelový, smerujúci k zmareniu výkonu rozhodnutia krajského súdu, ktorý nadobudol právoplatnosť. A to bez toho, aby na to existovali akékoľvek dôvody. Hoci NS SR o priznaní odkladného účinku doteraz nerozhodol, Sociálna poisťovňa vo veci ďalej nekonala a napriek právoplatnému rozhodnutiu krajského súdu nevydala vo veci nové rozhodnutie. Konanie začaté ešte v roku 2013 tak nie je doteraz skončené. Aj napriek môjmu upozorneniu s poukazom na relevantnú judikatúru NS SR, Sociálna poisťovňa zotrvala na svojom stanovisku a čaká na rozhodnutie o svojej kasačnej sťažnosti.

Prietahy v konaní a problematická preddavková výplata dôchodku

7

V uplynulom roku som sa zaoberala aj prípadom, v ktorom si podávateľ uplatnil nárok na invalidný dôchodok ešte v októbri 2018. Oficiálna žiadosť však s ním spísaná nebola. K jej spísaniu došlo až vo februári roku 2019. Až od tohto okamihu sa oficiálne začalo konanie o invalidnom dôchodku. Napriek tomu, že žiadosť o dôchodok spisoval zamestnanec Sociálnej poisťovne, ktorý mal zabezpečiť jej úplnosť a bezchybnosť (berúc do úvahy, že medzi uplatnením nároku na dôchodok a samotným spísaním žiadosti prešlo niekoľko mesiacov), žiadosť nebola kompletná. Sociálna poisťovňa preto musela žiadať Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia ešte o doplňujúce informácie, čo spôsobilo ďalšie predĺženie konania. Prvý úkon v preskúvanom konaní bol pritom vykonaný až po bezmála dvoch mesiacoch, čo, vzhľadom na lehotu ustanovenú zákonom, nemožno považovať za primerané. Sociálna poisťovňa oznámila podávateľovi, že dôchodok bude od apríla 2019 vyplácať preddavkovo, no k reálnej výplate došlo až po takmer jednom mesiaci od oznámenia tejto skutočnosti. Je nevyhnutné zdôrazniť, že Sociálna poisťovňa v danej veci rozhodovala

aj podľa koordináčnych predpisov EÚ v oblasti sociálneho zabezpečenia, keďže podávateľ v minulosti pracoval aj v iných krajinách EÚ. Tu platí, že ak inštitúcia, ktorá rozhoduje o žiadosti o dávku zistí, že žiadateľ má nárok na nezávislú dávku (teda v tomto prípade na dávku výlučne na základe slovenských právnych predpisov), bezodkladne túto dávku žiadateľovi vypláca. Táto platba sa považuje za preddavkovú, ak by jej výška mohla byť závislá od výsledku postupu preskúmania žiadosti.

Sociálna poisťovňa pritom vyplatila podávateľovi preddavok na dôchodku iba za obdobie od apríla 2019, pričom však nárok na dôchodok mu vznikol už oveľa skôr. Nemožno považovať za správny výklad Sociálnej poisťovne v tom zmysle, že povinnosť vyplácať dávku preddavkovo za obdobie od vzniku nároku na dôchodok, jej neukladá žiadne z koordináčnych nariadení EÚ a táto povinnosť jej nevyplýva ani zo žiadneho iného predpisu. Práve naopak, zo žiadneho všeobecne záväzného právneho predpisu nevyplýva, že by dôchodková dávka mala byť vyplácaná preddavkovo iba za obdobie, odkedy Sociálna poisťovňa zistila, že sú splnené podmienky nároku na dôchodok ako na nezávislú dávku, prípadne odkedy sa Sociálna poisťovňa rozhodne, že bude dôchodok vyplácať preddavkovo. Na takýto postup neexistuje žiaden legitímny dôvod. Zo samotnej podstaty preddavkovej výplaty dôchodkovej dávky vyplýva, že má nahradiť riadnu výplatu dôchodku do času konečného rozhodnutia. Práve preto, že nariadenie toto výslovne neustanovuje, je v týchto prípadoch nevyhnutné vychádzať zo zmyslu (účelu) tohto ustanovenia a prihliadať na ústavne konformný výklad (Ústavou garantované základné právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa). Preto som v danom prípade nekonštatovala iba porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, ale aj porušenie práva na primerané hmotné zabezpečenie pri nespôsobilosti na prácu.

8

Nepriznanie nároku na materské otcovi dieťaťa

V roku 2019 som sa zaoberala viacerými podnetmi, ktoré sa týkali nepriznania nároku na materské otcovi dieťaťa z dôvodu nesplnenia podmienky prevzatia dieťaťa do starostlivosti. Vo všeobecnosti išlo o prípady, keď otec po uplatnení nároku

na materské naďalej vykonával pracovnú činnosť, z ktorej dosahoval približne rovnaký príjem ako z pracovnej činnosti zakladajúcej nemocenské poistenie, z ktorého si nárok na materské uplatnil a zároveň nedošlo k podstatnej úprave jeho pracovného času. Sociálna poisťovňa v takýchto prípadoch usúdila, že otec dieťaťa na rodičovskú dovolenku nastúpil len formálne, kvôli čerpaniu dávky, pričom reálne nezabezpečoval starostlivosť o dieťa. Hlavnou námietkou podávateľov bolo, že zo zákona nevyplýva požiadavka, aby otec dieťaťa, ktorý poberá materské, nevykonával inú pracovnú činnosť. Zákon o sociálnom poistení totiž nedefinuje pojem „prevzatie dieťaťa do starostlivosti“, a teda podľa názoru podávateľov, nemusí ísť nevyhnutne o osobnú starostlivosť.

Z pohľadu jednoznačnosti použitého právneho jazyka by bolo nepochybne vhodnejšie, ak by znenie príslušných ustanovení bolo formulované tak, aby bolo už na prvý pohľad zrejmé, či mal zákonodarca na mysli výlučne osobnú starostlivosť. Ani v modernom právnom štáte sa však nemožno vyhnúť medzerám či iným nedostatkom v právnych predpisoch. Orgány aplikujúce právo sú oprávnené takéto nedostatky právnej úpravy svojím výkladom odstraňovať.

Sociálna poisťovňa sa v namietaných rozhodnutiach opierala o gramatický a o logický výklad právnych noriem, ktorý bol založený na racionálnej argumentácii a vychádzal z účelu a zo zmyslu právnej úpravy. Dospela som teda k záveru, že výkladom podmienky prevzatia dieťaťa do starostlivosti a jeho aplikáciou na skutkový stav v preskúmaných prípadoch Sociálna poisťovňa nevybočila z medzí zákona. Porušenie základných práv a slobôd som teda nekonštatovala.

„Dobrovoľné“ vrátenie dôchodku

9

Kancelária VOP riešila aj prípad starobného dôchodcu, ktorému bol po dlhšom čase znížený starobný dôchodok z dôvodu jeho nesprávneho výpočtu zamestnancom Sociálnej poisťovne. Zákonodarca v takomto prípade chráni starobných dôchodcov tým, že neumožňuje, aby od nich bol spätne požadovaný rozdiel medzi už vyplatenými dôchodkami a správnu, neskôr zistenou, výškou dôchodku. Túto sumu možno spätne požadovať len vtedy, ak Sociálna poisťovňa zistí zavinenie za takýto stav (v zákonom stanovenom rozsahu a spôsobom) na strane starobného dôchodcu a vydá rozhodnutie o povinnosti poberateľa vrátiť dávku. V sledovanom prípade Sociálna

poisťovňa, súc si vedomá zlyhania svojho zamestnanca, nevydala rozhodnutie o povinnosti vrátiť vyplatený starobný dôchodok, ale osobitným listom vyzvala podávateľa na vrátenie neoprávnene vyplateného starobného dôchodku. Z predmetného listu a z okolností s ním súvisiacich sa javilo, že týmto listom bola podávateľovi uložená povinnosť vyplatiť neoprávnene, resp. nesprávne vyplatený dôchodok. Zo stanoviska Sociálnej poisťovne som zistila, že nejde o rozhodnutie o povinnosti poberateľa vrátiť dávku, ale o výzvu na „dobrovoľné“ vrátenie neoprávnene vyplatenej dávky, pričom vzniknutú škodu si začala Sociálna poisťovňa uplatňovať aj proti bývalému zamestnancovi. Po preskúmaní predmetného prípadu som konštatovala porušenie práv podávateľa, lebo súčasná právna úprava neumožňuje Sociálnej poisťovni žiadať od starobných dôchodcov žiadne dobrovoľné plnenia, ak nerozhodla o povinnosti vrátiť dávku. A to obzvlášť v prípade, ak títo starobní dôchodcovia nezavinili nesprávny výpočet ich starobného dôchodku. Poukázala som tiež na fakt, že zo samotnej výzvy Sociálnej poisťovne nebolo zrejmé, že ide o „dobrovoľné vrátenie“. Práve naopak, zo všetkých okolností prípadu sa javilo, že môže ísť o vymáhanie povinnosti starobného dôchodcu, vrátiť vyplatenú dávku. Navrhla som preto Sociálnej poisťovni systémové opatrenie, spočívajúce v ukončení zasielania takýchto výziev starobným dôchodcom. Sociálna poisťovňa sa s mojou argumentáciou sčasti stotožnila a rozhodla sa upraviť tieto výzvy tak, aby z nich bolo zrejmé, že ide o dobrovoľné plnenie a nie o uloženie povinnosti vrátiť vyplatenú dávku.

10

Osobitný systém sociálneho zabezpečenia

Už v minuloročnej správe som upozorňovala aj na mnohé nedostatky súvisiace s osobitným systémom sociálneho zabezpečenia policajtov a profesionálnych vojakov. Nejednoznačná právna úprava neraz spôsobuje nejasnosti v tom, ktorý orgán verejnej správy je príslušný na rozhodnutie o ich nároku na dôchodkovú dávku za doby poistenia získané v civilnom zamestnaní. V danej veci je veľmi významná aj judikatúra súdov. Prípady sa však líšia a nie každú situáciu je možné prirovnať k už judikovanej veci. Preto dotknutým osobám nezostáva nič iné, ako obrátiť sa na súd. No ani súdy nie sú v týchto otázkach vždy jednotné.

Tesne pred Vianocami, v roku 2017, začalo MV SR postupne odnímať výsluhové dôchodky hasičom, ktorí skončili výkon služby v rokoch 2008 až 2010, s argumentom, že im bol zo strany Sociálnej poisťovne priznaný dôchodok, avšak výlučne za civilnú dobu poistenia.

Takmer 40 z nich sa na mňa obrátilo s podnetom. K odňatiu výsluhového dôchodku pritom v niektorých prípadoch došlo až po takmer desiatich rokoch jeho vyplácania. MV SR tvrdilo, že o tom nemalo informácie. To sa však v určitých prípadoch ukázalo ako nepravdivé, keďže samotné MV SR hasičov pri priznaní výsluhového dôchodku informovalo, že pri súbehu nároku na výplatu výsluhového dôchodku s nárokom na dôchodok zo všeobecného sociálneho systému má poberateľ takéhoto dôchodku nárok na výsluhový dôchodok naďalej, v jeho plnej výške.

Po odňatí výsluhového dôchodku ostali mnohí hasiči iba s minimálnym príjmom, nedosahujúcim ani životné minimum. MV SR tento svoj postup nekoordinovalo so Sociálnou poisťovňou, iba dotknutých hasičov odkázalo na to, aby si požiadali o zvýšenie ich dôchodku aj za doby získané pri výkone služby hasiča, a aby požiadali o príplatok k dôchodku. Sociálna poisťovňa sa však s názorom MV SR nestotožnila a požiadala NS SR o vydanie zjednocujúceho stanoviska. MV SR napokon počas odvolacieho konania zrušilo svoje rozhodnutia o odňatí výsluhového dôchodku s tým, že vyčká na vydanie stanoviska NS SR, ktoré však doteraz nebolo vydané.

V tejto veci som dospela k záveru, že MV SR nesprávnym, čisto gramatickým výkladom zákona porušilo základné práva dotknutých hasičov, čo som oznámila pani ministerke vnútra. MV SR sa s mojím záverom nestotožnilo, no naďalej pokračovalo vo vyplácaní výsluhových dôchodkov. Problém sa vyriešil až novelou zákona, ktorá nadobudla účinnosť 01.01.2020.

Začiatkom roka 2020 som dostala ďakovný list od Asociácie hasičov na dôchodku za moju iniciatívu v celej veci. Hasiči na dôchodku vyslovili názor, že práve moje kroky viedli k tomu, aby sa na MV SR začali otázkou zodpovedne zaoberať a vo veľkej miere som tak k tejto zmene dopomohla.

2 súdne rozhodnutia: 2 rôzne názory

Podávateľ podal ešte v roku 2013 žiadosť o priznanie starobného dôchodku. Sociálna poisťovňa ju zamietla

s odôvodnením, že nie je príslušná na rozhodnutie o jeho starobnom dôchodku. Podávateľ sa následne domáhal preskúmania tohto rozhodnutia súdom. Krajský súd rozhodnutie Sociálnej poisťovne potvrdil. Na základe odvolania podávateľa rozhodoval aj NS SR, ktorý potvrdil rozhodnutie krajského súdu a vyjadril právny názor, že na výplatu dôchodku podávateľovi je príslušný Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia. Následne sa podávateľ obrátil so svojou žiadosťou na tento úrad. Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia však svoje konanie zastavil z dôvodu, že nie je príslušným na konanie. Predmetné rozhodnutie následne potvrdilo aj MO SR. Na základe žaloby podávateľa krajský súd zrušil rozhodnutie MO SR a vec mu vrátil na ďalšie konanie s tým, že o žiadosti podávateľa je oprávnená rozhodovať jedine Sociálna poisťovňa a Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia nemal konanie zastaviť a MO SR jeho rozhodnutie nemalo potvrdiť, ale podávateľovu žiadosť mali postúpiť Sociálnej poisťovni. MO SR na základe rozsudku krajského súdu zrušilo pôvodné rozhodnutie o zastavení konania a vec odoslalo späť Sociálnej poisťovni, ktorá ho však opätovne MO SR vrátila. Tento postup sa opakoval dvakrát, a ani v roku 2019 situácia nebola definitívne vyriešená.

V tejto veci som konštatovala porušenie základných práv podávateľa zo strany všetkých zainteresovaných orgánov. Vytkla som im najmä to, že nevyužili účinné prostriedky riešenia vzniknutého stavu, predovšetkým podaním kompetenčnej žaloby, alebo iniciovaním návrhu na vydanie zjednocujúceho stanoviska, nedostatočne medzi sebou komunikovali a nehľadeli na záujem podávateľa, ktorý sa už niekoľko rokov nachádza v stave právnej neistoty. Sociálna poisťovňa napokon podala kompetenčnú žalobu. Druhé z navrhovaných opatrení, zriadenie preddavkovej výplaty dôchodku, Sociálna poisťovňa odmietla realizovať s odôvodnením, že podávateľovi je vyplácaný výsluhový dôchodok a preddavková výplata dávky nie je pre Sociálnu poisťovňu povinná ale iba fakultatívna. S uvedeným konštatovaním sa nemožno stotožniť. Pokiaľ zákon zveruje orgánu verejnej správy určitú právomoc, hoci aj fakultatívneho charakteru, je povinný ju využiť, ak tým môže zamedziť zásahu do základných práv a slobôd dotknutej osoby (v danom prípade do základného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe). V konaniach orgánov verejnej správy môže dochádzať k situáciám, že z objektívnych dôvodov nie je možné rozhodnúť v zákonom stanovenej

lehoty. V takýchto prípadoch však orgán verejnej správy musí využiť všetky dostupné možnosti eliminácie nepriaznivých dôsledkov existujúceho nežiadúceho stavu na účastníka konania. Je preto povinný využiť všetky svoje zákonom dané oprávnenia, vrátane tých, ktoré príslušná právna úprava výslovne nekonštituuje ako obligatórne.

Kompenzačné príspevky

13

Vo svojej činnosti v roku 2019 som venovala pozornosť aj právam osôb so zdravotným postihnutím, osobitne sa zameriavajú aj na oblasť rozhodovania o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Nadviazala som tak na svoju predchádzajúcu činnosť z roku 2018, v rámci ktorej som napríklad podala návrh na vyslovenie nesúlady niektorých vekových obmedzení priznávania kompenzačných príspevkov s Ústavou a s medzinárodnými zmluvami, o ktorom prebieha konanie pred ÚS SR pod sp. zn. PL. ÚS 16 / 2018.

Aj v tejto oblasti som zistila formálne aj materiálne nedostatky v rozhodovaní príslušných orgánov, z ktorých niektoré majú systémový charakter. Medzi tie najzásadnejšie procesné nedostatky možno nepochybne zaradiť nedostatočné poučovanie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím (t. j. znevýhodnených osôb) o ich právach v konaní (napr. právo požiadať o osobnú časť pri posudzovaní svojho zdravotného stavu), či neumožnenie osobám s ťažkým zdravotným postihnutím vyjadriť sa k vykonanému dokazovaniu ešte pred vydaním meritórnych rozhodnutí, ktoré sa vzťahujú v zásade na všetky preskúmané podnety.

Z pohľadu materiálnych nedostatkov možno uviesť, že v podstatnej časti konaní o priznaní kompenzačných príspevkov nebol dostatočne zistený skutkový stav, resp. nebola správne uchopená sociálna posudková činnosť, ktorá je príslušnými orgánmi vnímaná ako doplnok ku kľúčovému rozhodovaniu posudkového lekára nielen v medicínskej oblasti, ale aj v oblasti sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Pokiaľ lekárska posudková činnosť býva štandardne vykonávaná dôkladne, s použitím všetkých relevantných lekárskejších správ a ich následným vyhodnotením posudkovým lekárom, pri sociálnej posudkovej činnosti sociálni pracovníci nezriedka postupujú nedostatočne, akoby s predstavou, že sociálna posudková činnosť nemôže nijakým spôsobom ovplyvniť konečné rozhodnutie o priznaní alebo

nepriznaní peňažného príspevku na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.

Do istej miery to spôsobuje zrejme aj samotné znenie zákona, podľa ktorého súčasťou lekárskej posudkovej činnosti je aj „posudzovanie sociálnych dôsledkov v oblastiach kompenzácií, ktoré má fyzická osoba v dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia v porovnaní s fyzickou osobou bez zdravotného postihnutia“. Tým sa v tejto oblasti lekárska posudková činnosť dostáva do značného prieniku so sociálnou posudkovou činnosťou.

Výsledkom takéhoto postupu sú potom vnútorne rozporuplné rozhodnutia, ktoré nedostatočne reflektujú skutočný nielen zdravotný, ale aj sociálny stav a postavenie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím. Nedostatky som zistila aj pri bodovaní odkázanosti takýchto osôb, ktoré je často nesprávne a vnútorne rozporné, avšak bodovanie odkázanosti nie je prístupné účastníkom konania, preto sú tieto nedostatky pre nich ťažko zistiteľné. Uvedené a zistené nedostatky viedli k viacerým konštatovaniam porušenia základných práv osôb s ťažkým zdravotným postihnutím. Aj na tomto základe zameriam svoju pozornosť na dotknutú oblasť aj v ďalšom období.

14

Sociálna posudková činnosť v konaniach o tzv. „kompenzačných príspevkoch“

Súčasťou jedného z podnetov, ktoré boli doručené do Kancelárie VOP, bol posudkový záver, ako výsledok sociálnej posudkovej činnosti, ktorý pozostával z predtlačenej tlačiva vo formáte listu papiera A4, do ktorého boli rukou doplnené len heslovité odkazy typu „bez pomôcky“, „nenavrhuje sa“ alebo „I. stupeň“. Takto vypracovaný posudkový záver už z povahy veci nemôže plniť svoju funkciu, a teda nie je možné z neho vyvodzovať žiadne sociálne aspekty ťažkého zdravotného postihnutia. Tento nedostatok sa navyše následne premieta aj do komplexného posudku, ktorý je vypracovaný aj na základe posudkového záveru, a z neho následne aj do rozhodnutia úradu práce.

Zarážajúce na tomto podnete bolo aj to, že napriek takto vypracovanému posudkovému záveru, ústredie práce v odvolacom konaní konštatovalo, že neexistuje potreba vykonať novú sociálnu posudkovú činnosť, a teda ani nový

posudkový záver. V uvedenom podnete som konštatovala porušenie základných práv a slobôd podávateľa. Aj keď výrok rozhodnutia o tom, že podávateľovi nie je priznaný „kompenzačný príspevok“, nemusí byť sám o sebe nesprávny, nie je možné akceptovať taký procesný postup, na základe ktorého sa nedá identifikovať, na základe čoho k uvedenému záveru úrad práce dospel.

Nepriznanie kompenzačného príspevku na opatrovanie

15

V jednom z preskúmaných prípadov rozhodla Sociálna poisťovňa v neprospech žiadateľky vo veci kompenzačného príspevku na opatrovanie, lebo jej ťažko zdravotne postihnutá matka (okrem iného aj onkologická pacientka) nedosiahla dostatočný počet bodov odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby. Po preskúmaní bodovania som zistila, že pôvodne pridelené body sociálnou pracovníčkou bez bližšieho zdôvodnenia zrevidovala posudková lekárka so všeobecným, bližšie nešpecifikovaným odkazom na „predložené lekárske správy“. Z tohto bodovania vyplývali nelogické a nevysvetlené závery, ako napríklad, že matka žiadateľky nie je schopná sa orientovať v známom prostredí a v cestnej premávke, ale je schopná orientovať sa v neznámom prostredí. Hoci matka žiadateľky, podľa zistení sociálnej pracovníčky a posudkovej lekárky, vie prejsť bezpečne po schodoch len s pomocou inej osoby a nedokáže sa samostatne obliecť, vyzliecť, obuť či vyzuť, na tieto úkony, podľa bodového ohodnotenia, však nepotrebuje dohľad inej osoby. Keďže zistené nezrovnalosti mohli mať priamy vplyv aj na výsledok samotného konania vo veci, konštatovala som porušenie práv podávateľky.

Zamietnutie príspevku na počítač ako prevencia sociálnej izolácie

16

Iným prípadom nesprávneho uchopenia a vyhodnotenia sociálnej posudkovej činnosti bol podnet maloletej podávateľky trpiacej Aspergerovým syndrómom, ktorá požiadala o priznanie viacerých kompenzačných príspevkov. Jedným z nich bol príspevok na kúpu prenosného počítača, ktorý maloletá potrebovala pri svojom štúdiu, čo podporila aj konkrétnymi lekáorskými správami. Príspevok maloletej nebol priznaný aj

z dôvodu obavy príslušných orgánov, že prenosný počítač môže spôsobiť izoláciu maloletej od spoločnosti a narušiť jej sociálne väzby. Žiadateľka sa pritom mohla učiť iba s matkou a počítač mala používať iba pod jej dohľadom. V predmetnom prípade som zistila a konštatovala porušenie práv podávateľky. Rovnako som konštatovala porušenie práv maloletej podávateľky aj vo vzťahu k zamietnutiu ďalších kompenzačných príspevkov, o ktoré žiadala.

17

Právo na bývanie a právo na vodu

Hoci právo na bývanie a právo na vodu nie sú výslovne upravené v Ústave, pozitívne záväzky rešpektovať a dostupnými prostriedkami zabezpečovať svojim občanom napĺňanie uvedených práv, vyplývajú Slovenskej republike z viacerých medzinárodných dohovorov (napr. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach). Štátu, ktorý je zmluvnou stranou Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, tak vzniká pozitívny záväzok podniknúť pri maximálnom využití svojich zdrojov samostatne, alebo aj prostredníctvom medzinárodnej súčinnosti a spolupráce, hospodárske a technické kroky na postupné dosiahnutie plného uskutočnenia práv uznaných v tomto pakte, a to všetkými vhodnými prostriedkami, vrátane prijatia zákonodarných opatrení.

18

Časové obmedzenie prístupu k pitnej vode

Kancelária VOP preskúmavala podnet, ktorý sa týkal postupu obce Blažice vo veci prístupu jej obyvateľov k pitnej vode. V tejto obci zatiaľ nie je funkčný vodovod aj napriek tomu, že obec sa od roku 2013 snaží o jeho vybudovanie. V súčasnosti slúžia na zásobovanie obyvateľov vodou predovšetkým dve verejné studne – jedna na obecnom úrade a druhá v rómskej osade. V roku 2019 však regionálny úrad verejného zdravotníctva zistil, že voda zo studne v rómskej osade nie je vhodná na pitie. Obec studňu vyčistila a vydezinfikovala, avšak pri kontrolnom rozboře bol výsledok opäť nevyhovujúci. Vzhľadom na uvedenú situáciu bolo potrebné hľadať riešenie tejto situácie. Obyvateľom rómskej osady sa umožnilo čerpať si pitnú vodu na obecnom úrade, avšak iba vo vymedzenom

čase (v pracovných dňoch v čase od 7.30 do 16.00 hod. a cez víkendy v čase od 8.00 do 9.00 hod.). Obec zároveň požiadala MV SR o mimoriadnu dotáciu na vrt novej studne v rómskej osade.

Postup obce som preskúmala v dvoch rovinách. Prvá sa týkala dodržania záväzku realizovať kroky smerujúce k postupnému úplnému naplneniu práva na vodu. Zachovanie stavu existujúceho pred začatím výstavby vodovodu by z dlhodobého hľadiska znamenalo porušenie tohto práva. Prihliadla som však na to, že obec má stanovený cieľ vybudovania vodovodu a postupne realizuje kroky smerujúce k jeho naplneniu, preto som konštatovala, že v tejto rovine k porušeniu práva zatiaľ nedochádza.

Druhou rovinou je rešpektovanie tzv. minimálneho obsahu práva na vodu v súvislosti s nevyhovujúcou kvalitou vody v studni v rómskej osade. Ako problematické som vyhodnotila časové obmedzenie prístupu k pitnej vode na obecnom úrade. Obzvlášť neprimerané bolo časové obmedzenie počas víkendov (jedna hodina denne), a to aj s ohľadom na počet obyvateľov rómskej osady (cca 180). Takéto obmedzenie, podľa môjho názoru, predstavovalo porušenie záväzku rešpektovať minimálny obsah práva na vodu garantovaného čl. 11 ods. 1 a čl. 12 ods. 1 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Obec som preto požiadala o prijatie opatrení, ktoré zabezpečia časovo neobmedzený prístup obyvateľov rómskej osady k zdroju pitnej vody. Medzičasom sa však vyčistením a dezinfekciou podarilo pôvodnú studňu v rómskej osade uviesť do vyhovujúceho stavu, čo potvrdili opätovné kontrolné rozbory. Obyvatelia osady tak majú opäť zabezpečený stály prístup k nezávadnému zdroju pitnej vody.

Obec ako prenajímateľ sociálneho bytu

19

V uplynulom roku som sa venovala aj niekoľkým podnetom týkajúcim sa postupu obcí ako prenajímateľov nájomných (sociálnych) bytov. V rámci jedného z nich som sa zaoberala otázkou opakovaného uzatvárania nájomnej zmluvy na dobu určitú (konkrétne na obdobie troch mesiacov po dobu takmer desiatich rokov).

Vzhľadom na zákonné právomoci obce, týkajúce sa zabezpečovania bytových potrieb jej obyvateľov, nemožno konanie obce ako prenajímateľa chápať výlučne ako súkromnoprávne.

Právo na sociálne zabezpečenie a na sociálnu pomoc

Úprava podmienok pridelovania obecných nájomných bytov je vo všeobecnosti ponechaná samotným obciam. Keďže právo na bývanie patrí do druhej generácie základných práv a slobôd, obce majú pomerne široký priestor stanoviť, akým spôsobom, za akých podmienok a v akom rozsahu ho budú realizovať. Na druhej strane však musia rešpektovať aj záväzky vyplývajúce z medzinárodných dohovorov.

Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva poukázal na to, že právo na bývanie nemá byť vykladané reštriktívne, ako právo osoby na prežitie na určitom mieste, na ktorom sa síce poskytuje prístrešie, ale ostatné jeho štandardy neumožňujú osobe žiť plnohodnotný a zmysluplný život v spoločnosti, ale ako právo na adekvátne bývanie – žitie v bezpečí, mieri a dôstojnosti. Jedným z kritérií, na ktoré je potrebné prihliadať pri jeho zabezpečovaní, je aj bezpečnosť právnych vzťahov. Bez ohľadu na druh právnych vzťahov (od nájomného vzťahu až po bývanie v osadách) je nevyhnutné, aby mali všetky osoby k dispozícii určitý stupeň právnej istoty, ktorá zaručuje ich ochranu pred náhlym, núteným vystaňovaním, či pred bezpečnostnými a inými hrozbami.

V prípade niekoľkonásobného predlžovania nájomného vzťahu na krátke obdobia počas niekoľkých rokov však nemožno hovoriť o krátkodobom prenájme, ktorý má nájomcovi iba pomôcť preklenúť náročné sociálne obdobie. Je zjavné, že takýto stav situoval nájomcu do právnej neistoty, a teda je v rozpore s právom na bývanie podľa čl. 11 ods. 1 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Bezpečnosť právnych vzťahov by bola v danom prípade zaručená pri uzatvorení nájomnej zmluvy na dlhšie časové obdobie, resp. na dobu neurčitú.

20

Príspevky náhradnej starostlivosti o dieťa

Do oblasti sociálneho zabezpečenia patria aj príspevky na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, ktoré sa ako štátne sociálne dávky poskytujú v prípadoch, ak sa o dieťa, na základe rozhodnutia súdu, stará niekto iný ako jeho rodič.

V roku 2019 som sa zaoberala podnetom podávateľky, ktorá sa starala o svojho synovca po smrti jeho matky. Úrad práce jej vyplácal opakovaný príspevok pre dieťa zverené do náhradnej starostlivosti. Zároveň súd určil otcovi dieťaťa platiť na syna výživné, ktoré však bol otec povinný poukazovať

56—57

na účet úradu práce. Výška priznaného príspevku bola 32,99 eur a výška výživného, ktoré platil otec úradu práce, 70,- eur. Podávateľka namietala, že jej úrad práce nevypláca, okrem príspevku, aj rozdiel medzi výživným od otca dieťaťa a poskytovaným príspevkom, teda cca 37,- eur mesačne. Konštatovala som, že v tomto prípade postup úradu práce nebol v súlade so zákonom, keďže podávateľke, ako zákonnému zástupcovi dieťaťa zvereného jej do náhradnej starostlivosti, mal úrad práce zákonnú povinnosť tento rozdiel vyplácať. Po mojom upozornení úrad práce uskutočnil nápravu a vyplatil podávateľke späť aj namietaný rozdiel za obdobie desiatich mesiacov vo výške 354,54 eur.

IV. Vlastnícke právo a právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť

- 62 1 Dlhoročná nečinnosť Slovenského pozemkového fondu
- 62 2 Chybný zápis vlastníckeho práva v katastri nehnuteľností
- 63 3 Podnikanie malých a stredných podnikateľov

Dlhoročná nečinnosť Slovenského pozemkového fondu

1

Na Kancelárii VOP sa v roku 2019 obrátila podávateľka, ktorá namietala, že regionálny odbor Slovenského pozemkového fondu nevybavil jej žiadosť o vyplatenie pohľadávky vo výške 1 584,- eur z titulu správy peňažných prostriedkov z roku 2013, na ktorú mala nárok na základe rozsudku okresného súdu o zrušení podielového spoluvlastníctva a následného osvedčenia o dedičstve.

Po preskúmaní podnetu som zistila, že dôvodom bola skutočnosť, že na Slovenskom pozemkovom fonde sa uskutočnili zásadné organizačné a personálne zmeny, v rámci ktorých bol zrušený aj regionálny odbor.

Konštatovala som, že Slovenský pozemkový fond svojím postupom porušil právo podávateľky vlastníť majetok, chránené čl. 20 ods. 1 Ústavy. Náprava v tejto veci bola vykonaná už v priebehu vybavovania podnetu a pohľadávka bola vyplatená na osobný účet podávateľky podnetu.

Chybný zápis vlastníckeho práva v katastri nehnuteľností

2

Zaoberala som sa aj podnetom, v ktorom podávateľ namietal, že v dôsledku chyby katastrálneho odboru okresného úradu nie je evidovaný v katastri nehnuteľností ako vlastník nehnuteľnosti, ktorú zdedil na základe osvedčenia o dedičstve, a to napriek Oznámeniu o vykonaní zápisu do katastra nehnuteľností, ktoré mu bolo doručené z katastra nehnuteľností.

Podávateľ totiž náhodne pri kontrole zápisu v katastri nehnuteľností zistil, že jeho majetok bol neoprávnene prevedený na inú osobu, pričom následne boli nehnuteľnosti prevedené na tretiu osobu, ktorá ich zaťažila záložným právom.

Pri preskúmaní podnetu som zistila, že katastrálny odbor okresného úradu omylom zapísal vlastnícke právo k nehnuteľnosti na menovca podávateľa žijúceho v tej istej obci. Menovec podávateľa (nevlastník) následne predal nehnuteľnosť tretej osobe.

V danom prípade som konštatovala porušenie základného práva podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy v spojení s čl. 20 ods. 1 Ústavy,

Vlastnícke právo a právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť

lebo podstata základného práva priznaného čl. 46 ods. 1 Ústavy spočíva nielen v oprávnení každého domáhať sa ochrany svojich práv na súde alebo na inom štátnom orgáne, no zároveň aj túto ochranu v určitej kvalite, t. j. zákonom ustanoveným postupom súdu a štátneho orgánu, dostať.

Napriek snahe okresného úradu napraviť daný stav, nie je možné vykonať opravu chybného údaja v katastri a to i napriek tomu, že došlo k chybe jeho vlastnou činnosťou. Dôvodom je skutočnosť, že v súvislosti s danou nehnuteľnosťou došlo následne k viacerým právnym úkonom. Súčasná legislatíva v tomto prípade opravu chyby zo strany okresného úradu umožňuje jedine po súhlase nového vlastníka nehnuteľnosti, ktorý nadobudol nehnuteľnosť od nevlastníka. V opačnom prípade je nutné riešiť vec súdnou cestou.

Keďže oprava chyby zo strany okresného úradu je možná len na základe dohody účastníkov katastrálneho konania, nie je možné direktívne uložiť okresnému úradu, aby v tejto veci vykonal nápravu. Vzhľadom na uvedený stav som však požiadala okresný úrad, aby prijal také opatrenia, ktoré by v budúcnosti zabránili opakovaniu podobnej situácie. Súčasne som okresný úrad požiadala, aby podávateľovi poskytol potrebnú súčinnosť a pomoc v jeho právnom spore. Okresný úrad ma následne informoval, že v tejto veci podal trestné oznámenie.

3

Podnikanie malých a stredných podnikateľov

Do priorit Kancelárie VOP som, s cieľom podporiť zlepšenie podnikateľského prostredia, zaradila aj prioritu zameranú na preverenie fungovania obchodných registrov a ich digitálneho prepojenia.

Cieľom tejto priority bolo zmapovanie možností pre zlepšenie podnikateľského prostredia predovšetkým malých a stredných podnikateľov, so zameraním na časovú efektivitu a bezproblémový chod registrového prostredia. Samotné zisťovanie bolo realizované prostredníctvom dotazníkového prieskumu adresovaného registrovým súdom.

Z prieskumu vyplynuli viaceré skutočnosti, ktoré registrové súdy považujú za problematické a ktoré bránia vyššej efektívnosti registrových konaní. Medzi hlavné problémy bola zaradená najmä nedostatočná prepojenosť obchodného registra s referenčnými registrami a neprepojenosť registra

diskvalifikácií s programovým vybavením CORWIN, rovnako tiež aj celková funkčná nedostatočnosť systému CORWIN. Problém s personálnou poddimenzovanosťou sa týkal najmä Okresného súdu Bratislava I, na ktorom je dlhodobo nepomer medzi vysokým nápadom vecí a počtom vyšších súdnych úradníkov. S obsahom zistených nedostatkov som sa obrátila na ministra spravodlivosti a požiadala ho o prijatie opatrení smerujúcich k odstráneniu zistených technických a prevádzkových nedostatkov a v rámci možností i parciálnych personálnych problémov a prekážok, ktoré sú zodpovedné za zníženú efektivitu práce a za zníženú funkčnosť Obchodného registra Slovenskej republiky.

V. Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie

- 68 1 Sprístupňovanie informácií
o rozhodovacej činnosti súdov
- 68 2 Porušenie práva na informácie
v ÚVTOS
- 69 3 Ochrana duševného vlastníctva pri
sprístupňovaní informácií
- 70 4 Porušenie ustanovení zákona o slobode
informácií týkajúcich sa formy
sprístupnenia informácií
- 70 5 Stanovisko VOP v konaní o súlade
50-dňového moratória na volebné
prieskumy pred ÚS SR
- 71 6 Uplatnenie si volebného práva občanmi
Slovenskej republiky, ktorí sa v čase
volieb nachádzajú v zahraničí

Sprístupňovanie informácií o rozhodovacej činnosti súdov

1

Podávateľ sa na mňa obrátil s obdobným podnetom, aký som riešila už v roku 2017. Žiadal preskúmať postup MS SR pri sprístupňovaní informácie – materiálu, ktorého obsahom je stav konaní (týkajúcich sa Slovenskej republiky) pred súdmi EÚ. MS SR časť požadovaných informácií sprístupnilo, avšak informácie o tzv. živých, prebiehajúcich konaniach (vrátane spisových značiek) sprístupniť odmietlo, s odvolaním sa na § 11 ods. 1 písm. d) zákona o slobode informácií, pretože tieto sa, podľa posúdenia MS SR, týkajú rozhodovacej činnosti súdov.

Po preskúmaní podnetu, príslušnej právnej úpravy a zodpovedajúcej judikatúry som dospela k záveru o porušení základného práva podávateľa na informácie. V zhode s ustálenou judikatúrou som konštatovala, že informácie evidenčného charakteru, ktoré boli obsahom požadovanej informácie, nepredstavujú skutkový základ pre obmedzenie prístupu k informáciám ako to konštatovalo MS SR. Požadované informácie majú – aj podľa súdnych rozhodnutí v analogickej veci podávateľa – v zásade evidenčný charakter. Na informácie evidenčného charakteru sa, podľa aktuálnej slovenskej aj európskej judikatúry obmedzenie prístupu k informáciám podľa § 11 ods. 1 písm. d) zákona o slobode informácií, nevzťahuje.

Následne som oznámila ministrovi spravodlivosti výsledky vybavenia podnetu, konštatovala som porušenie základného práva podávateľa na informácie a vyzvala ministra spravodlivosti na prijatie opatrení na odstránenie protiprávneho stavu a na sprístupnenie požadovaných informácií podávateľovi. Ani na základe viacnásobnej písomnej komunikácie s ministrom spravodlivosti sa mi však v uvedenej otázke doposiaľ nepodarilo prístup MS SR zmeniť.

Porušenie práva na informácie v ÚVTOS

2

S ďalším podnetom sa na Kanceláriu VOP obrátil podávateľ – odsúdený, vykonávajúci trest odňatia slobody v ÚVTOS Košice – Šaca. Podávateľ namietal negatívne vybavenie jeho žiadosti o poskytnutie informácie od ÚVTOS Košice – Šaca – sprístupnenie celkového výpisu z jeho osobnej karty. ÚVTOS

Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie

ho najprv vyzval na doplnenie jeho žiadosti o poskytnutie informácie, avšak ani po jej doplnení mu požadované informácie nesprístupnil. ÚVTOS pritom ani nevydal rozhodnutie, ktorým by sprístupnenie informácií formálne odmietol.

Po preskúmaní postupu ÚVTOS som dospela k záveru, že došlo k nesprávnemu právnemu posúdeniu veci, keď ÚVTOS podávateľovu žiadosť o sprístupnenie informácií odložil preto, že podávateľ neodstránil nedostatky brániace jej vybaveniu. Výsledkom vybavenia podnetu bolo preukázané, že ÚVTOS Košice – Šaca svojím postupom porušil základné právo podávateľa na informácie garantované v čl. 26 Ústavy. Na základe môjho oznámenia o výsledkoch vybavenia podnetu ÚVTOS vykonal s podávateľom pohovor a požadované informácie mu poskytol.

3

Ochrana duševného vlastníctva pri sprístupňovaní informácií

Podávateľ požiadal Úrad BBSK o sprístupnenie informácií – návrhu koncepcie rozvoja gymnázia, s ktorým sa prihlásila do výberového konania jeho predošlá riaditeľka, a tiež aktuálnych koncepčných materiálov gymnázia. Úrad BBSK informácie nesprístupnil a odôvodnil to tým, že nedisponuje súhlasom riaditeľky, ako oprávnenej osoby na sprístupnenie informácií vzťahujúcich sa k návrhu koncepcie rozvoja školy. Uviedol tiež, že pokiaľ by tak urobil, mohol by porušiť ochranu duševného vlastníctva ustanovenú osobitnými predpismi, a tiež že nedisponuje žiadnymi ďalšími aktuálnymi koncepčnými materiálmi, ktoré sa týkajú dotknutého gymnázia.

Požadovaný návrh koncepcie rozvoja sa pritom na Úrade BBSK nachádzal, avšak jeho sprístupnenie bolo odmietnuté s poukazom na možné porušenie ochrany duševného vlastníctva [§ 11 ods. 1 písm. c) zákona o slobode informácií]. Úrad BBSK pred rozhodnutím o žiadosti pritom nevyzval bývalú riaditeľku školy na udelenie súhlasu so sprístupnením informácií. Zo spisového materiálu tiež vyplynulo, že ďalšie koncepčné materiály sa síce nenachádzali na Úrade BBSK, ale mohli by sa (podľa informácií príslušného referenta) nachádzať na gymnáziu.

Po preskúmaní podnetu som konštatovala porušenie práva na informácie postupom Úradu BBSK, ktorý nepožiadala o udelenie súhlasu so sprístupnením návrhu koncepcie rozvoja školy jej autorku, čím by sa boli naplnili predpoklady

stanovené zákonom a odstránila by sa prípadná zákonná prekážka na sprístupnenie informácie. Právo na informácie bolo tiež porušené v dôsledku nepostúpenia žiadosti v časti sprístupnenia ďalších aktuálnych koncepčných materiálov gymnáziu, ako povinnej osobe, ktorá ich mohla mať k dispozícii, ako to vyžaduje § 15 ods. 1 zákona o slobodnom prístupe k informáciám.

Porušenie ustanovení zákona o slobode informácií týkajúcich sa formy sprístupnenia informácií

4

Podávateľ sa podnetom domáhal ochrany základného práva na informácie v súvislosti s vybavovaním žiadosti o sprístupnenie informácií týkajúcich sa rekonštrukcie chaty Pilsko, ktorú podal obci Oravské Veselé. Podávateľ žiadal informácie sprístupniť e-mailom. Obec, ako povinná osoba, požadované informácie podávateľovi v plnom rozsahu sprístupnila, avšak poštou. Podávateľa o sprístupnení informácií doručeníím na adresu obec informovala mailom.

Obec takto konala preto, že mala podozrenie, že v prípade žiadateľa ide o fiktívnu osobu (s ktorou prišla obec do kontaktu aj v minulosti). Informácie zaslané poštou nikto neprevzal. Ako dôvod neprevzatia poštový úrad uviedol, že adresát je neznámy. Konanie žiadateľa bolo, podľa starostu obce, v rozpore s § 14 ods. 1 zákona o slobode informácií.

Keďže obec informácie sprístupnila, nekonštatovala som porušenie základného práva na informácie. Vykázala som však obci porušenie ustanovení zákona o slobode informácií týkajúcich sa formy sprístupnenia informácií, a zároveň som obci navrhla, aby v budúcnosti využila zákonný postup pre overenie pravdivosti údajov, resp. pravej identity podávateľa v úradnom styku. Obec oznámenie o výsledkoch vybavenia podnetu akceptovala.

Stanovisko VOP v konaní o súlade 50-dňového moratória na volebné prieskumy pred ÚS SR

5

Z vlastnej iniciatívy som sa v roku 2019 rozhodla predložiť ÚS SR stanovisko k návrhu prezidentky Slovenskej republiky

Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie

na začatie konania o súlade § 17 zákona o volebnej kampani s Ústavou (tzv. „amicus curiae“). Novelou zákona o volebnej kampani došlo k predĺženiu moratória na volebné prieskumy z pôvodných 14 dní na 50 dní.

Podľa prezidentky Slovenskej republiky bolo takéto predĺženie moratória na volebné prieskumy protiústavné, pretože neprimerane zasahovalo predovšetkým do základného práva na informácie podľa čl. 26 Ústavy, do slobody prejavu podľa čl. 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj do slobodnej súťaže politických síl v demokratickej spoločnosti podľa čl. 31 Ústavy.

S týmto názorom som sa vo svojom stanovisku stotožnila, pričom som uviedla, že týmto neprimeraným rozšírením moratória na volebné prieskumy došlo k obmedzeniu prístupu voličov k časti relevantných informácií, ktoré pre voličov môžu mať význam pri výkone ich volebného práva. Zdôraznila som, že posúdenie pravdivosti a relevantnosti konkrétnych informácií musí v demokratickom právnom štáte závisieť len na občanoch (voličoch). Zároveň majú mať voliči – a osobitne pred konaním volieb – čo najširší prístup k rôznym informáciám, pričom výber relevantných informácií musí byť ponechaný len na voličoch a nemá ich určovať zákonodarca. Namietaným ustanovením zákona o volebnej kampani došlo k neprípustnému rozpínaniu moci na úkor občanov v demokratickej a slobodnej spoločnosti. Navrhla som preto ÚS SR, aby vyhovel návrhu prezidentky Slovenskej republiky na vyslovenie nesúlady § 17 zákona o volebnej kampani s Ústavou a s Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a zároveň pozastaviť účinnosť § 17 zákona o volebnej kampani do rozhodnutia vo veci samej.

6

Uplatnenie si volebného práva občanmi Slovenskej republiky, ktorí sa v čase volieb nachádzajú v zahraničí

Keďže súčasná právna úprava neumožňuje občanom s volebným právom v Slovenskej republike, ktorí sa v čase konania volieb nachádzajú mimo územia republiky, plne si uplatniť svoje ústavné právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných účasťou vo voľbách, rozhodla som sa osloviť v tejto veci ministerku vnútra s požiadavkou na legislatívnu zmenu. V súčasnosti je voľba poštou zo zahraničia možná iba v prípade volieb do NR SR a v referende. Na odstránenie volebných

prekážok je potrebné, aby sa umožnilo voliť občanom, ktorí sa v čase volieb nachádzajú v zahraničí prostredníctvom pošty, na zastupiteľských úradoch Slovenskej republiky alebo prostredníctvom elektronických komunikačných prostriedkov vo všetkých voľbách, teda nielen vo voľbách do NR SR či v referende.

Napriek môjmu odporúčaníu doposiaľ k zmene legislatívy nedošlo, preto je návrh tohto opatrenia zahrnutý do prehľadu neprijatých odporúčaní NR SR, ktorý je prílohou tejto správy.

VI. Právo na súdnu a inú právnu ochranu

76	1	Prietahy v súdnom konaní
78	2	Schválenie návrhu na vymenovanie za profesora
79	3	Výkon štátneho stavebného dohľadu
80	4	Nadmerný hluk a emisie pochádzajúce z prevádzkarne pneuservisu
81	5	Spomaľovací pruh ako „čierna stavba“
82	6	Zlyhanie elektronickej komunikácie pri doručovaní elektronického podania daňovému úradu
83	7	Riešenie možných disciplinárnych previnení sudcov
84	8	Disciplinárne konania

Prietahy v súdnom konaní sú dlhodobo v činnosti VOP

najčastejšie konštatovaným porušením základných práv a slobôd. Nebolo tomu inak ani v roku 2019. V tejto správe uvádzam niekoľko prípadov, ktoré Kancelária VOP riešila v minulom roku.

Porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov garantované čl. 48 ods. 2 Ústavy som zistila v konaniach dotýkajúcich sa úpravy (zvýšenia / zníženia) výživného.

Pri posudzovaní plynulosti súdneho konania je potrebné posudzovať tri kritériá – skutkovú a právnu zložitosti veci, správanie sa účastníkov konania a samotný postup súdu.

Aj keď v niektorých prípadoch spôsobilo predĺženie konania aj správanie sa samotných účastníkov, súdne orgány sa opakovane dopúšťajú niektorých pochybení. Vyskytujú sa dlhšie časové obdobia medzi jednotlivými termínmi pojednávania, čo je častý jav v podmienkach slovenskej justície, odôvodňovaný nadmernou zaťaženosťou súdov.

V jednom konkrétnom preskúmanom prípade však nebol zdĺhavý len postup zákonného sudcu, ale nečinní boli aj ďalší zamestnanci súdu (súdny tajomník a asistenti), ktorí sú zodpovední za realizáciu pokynov zákonného sudcu. Z povahy takejto práce (napr. odoslanie výzvy, predvolanie na pojednávanie a pod.) je dôvodné očakávať, že bude splnená bez zbytočného odkladu. V tomto konaní zamestnanci okresného súdu svoje povinnosti dôsledne neplnili. Najprv splnili pokyn sudcu až po uplynutí dvoch mesiacov. Keď sudca dal vo februári pokyn na doručenie dokumentu účastníkom s výzvou na vyjadrenie sa, zamestnanci súdu pokyn nezrealizovali. V auguste, po kontrole spisu, dal sudca opätovný pokyn. Napriek tomu si pracovníci spisovej kancelárie povinnosť reálne splnili až v novembri – teda po deviatich mesiacoch.

Dôsledkom uvedeného postupu bolo, že k prvému pojednávaniu vo veci došlo až po jeden a pol roku od začatia konania.

Takáto nečinnosť je alarmujúca najmä v takom konaní, v ktorom je daná požiadavka osobitnej rýchlosti konania. Bez ohľadu na to, či išlo o pochybenie z dôvodu nadmernej zaťaženia súdu, neefektívnej organizácie práce alebo z dôvodu individuálneho zlyhania, súd je povinný postupovať v konaní plynulo. Predsedu súdu som preto požiadala o poučenie všetkých zamestnancov súdu o potrebe včasného a riadneho plnenia si povinností.

Ďalším z prípadov, v ktorom som zistila zbytočné prietahy, bolo aj občianskoprávne konanie vedené pred súdom prvého stupňa. Konanie sa začalo v roku 2009. Dĺžku konania výrazne poznačilo správanie strany konania – predovšetkým samotnej sťažovateľky. Aktívne využívala svoje práva a podávala rôzne procesné návrhy, využívala opravné prostriedky. Napriek tomu nebolo možné dĺžku súdneho konania odôvodniť len takýmto správaním žalobkyne, prípadne správaním ostatných účastníkov konania. Postup súdu bol v tomto konaní značne neefektívny. V priebehu konania sa vyskytli viaceré obdobia nečinnosti súdu (v dĺžke od niekoľkých mesiacov až po obdobia dlhšie ako rok a pol). Zdĺhavé konanie bolo preukázané už pri vykonávaní tzv. prvotných úkonov, ktoré sa zvyčajne vykonávajú ešte pred prvým pojednávaním. Zaslanie žaloby na vyjadrenie sa ostatným stranám po viac ako siedmich rokoch nie je možné pripísať ničomu inému než nesústredenému postupu súdu. Na základe môjho preskúmania podnetu predsedníčka súdu začala vec sledovať a vykonávať pravidelnú kontrolu spisu. Požiadala som ju, aby mi oznámila výsledky kontroly a stav konania.

Ďalší z podnetov, v ktorých som preskúmavala dodržiavanie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, sa týkal dedičského konania, ktoré bolo začaté v roku 1996. Konanie teda trvá už viac ako 20 rokov, momentálne je prerušené a pre pokračovanie v ňom je nevyhnutné rozhodnúť v ďalších dvoch súvisiacich konaniach o určenie vlastníckeho práva, ktoré sa vedú na rovnakom okresnom súde od roku 2008. Okresný súd, ktorý vo veci koná, zasiahol do základného práva účastníkov konania predovšetkým neefektívnym postupom v jednotlivých konaniach. Nielen nečinnosť, ale aj neefektívna (nesústredená) činnosť všeobecného súdu môže viesť k porušeniu ústavne garantovaného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Všeobecný súd je povinný organizovať procesný postup v súdnom konaní tak, aby čo najskôr odstránil stav právnej neistoty, kvôli ktorému sa osoba naň obrátila so žiadosťou o rozhodnutie a zodpovedá za adekvátne a účelné využitie procesných prostriedkov, ktoré mu zákon na tento účel zveruje. V jednom zo súvisiacich konaní o určenie vlastníckeho práva už bolo právoplatne rozhodnuté. V druhom konaní bolo podané odvolanie. Vyzvala som preto predsedu príslušného okresného súdu, aby dohliadal na plynulý priebeh konania a zabezpečil včasné rozhodnutie vo veci, ktorá umožní pokračovanie a ukončenie dedičského konania.

Schválenie návrhu na vymenovanie za profesora

2

V roku 2019 som preskúmavala aj taký podnet, v ktorom podávateľ namietal nečinnosť MŠVVŠ SR vo veci nepostúpenia návrhu súkromnej vysokej školy na vymenovanie podávateľa za profesora. V roku 2013 podal podávateľ súkromnej vysokej škole žiadosť o inauguračné konanie (konanie o vymenovanie za profesora), pričom vedecká rada súkromnej vysokej školy, ako aj vedecká rada fakulty, v rámci tohto konania rozhodli o schválení podávateľovho návrhu na vymenovanie za profesora. Rektor súkromnej vysokej školy predložil v roku 2014 ministrom školstva návrh na vymenovanie podávateľa za profesora. V súlade so zákonom o vysokých školách predkladá minister školstva na základe návrhov vysokých škôl prezidentovi Slovenskej republiky návrhy na vymenovanie profesorov. Do podania podnetu VOP v roku 2019 však minister školstva nepredložil návrh na vymenovanie podávateľa za profesora prezidentovi Slovenskej republiky. Uvedený postup (t. j. zadržanie inauguračného spisu podávateľa) odôvodnil tým, že podľa vyjadrenia Akreditačnej komisie neboli v prípade podávateľa splnené podmienky na vymenovanie za profesora. Po preskúmaní podnetu som zistila, že orgánom oprávneným posudzovať splnenie podmienok a rozhodnúť o schválení alebo neschválení návrhu na vymenovanie za profesora je, v zmysle príslušnej legislatívy, orgán akademickej samosprávy, t. j. vedecká rada vysokej školy. Uvedená kompetencia teda neprináleží ani MŠVVŠ SR, ani Akreditačnej komisii. V priebehu preskúmania podnetu vydalo MŠVVŠ SR záväzný pokyn rektorovi súkromnej vysokej školy vrátiť podávateľovi jeho žiadosť o vymenovanie za profesora, a tým skončiť jeho vymenúvacie konanie. Zistila som, že uvedený záväzný pokyn nielenže odkazoval na zrušenú vyhlášku MŠVVŠ SR, ale zároveň vychádzal aj z nesprávneho vyhodnotenia podávateľovej situácie. Podľa ústavného princípu legality štátnej moci (čl. 2 ods. 2 Ústavy) sú štátne orgány viazané Ústavou a zákonmi a môžu konať výlučne v ich medziach. Keďže právna úprava explicitne neustanovovala postup ani kompetencie orgánov štátnej správy pre predmetnú situáciu, malo MŠVVŠ SR postupovať v súlade so zákonom a návrh súkromnej vysokej školy na vymenovanie podávateľa za profesora predložiť prezidentovi Slovenskej republiky.

Zadržiavaním inauguračného spisu podávateľa od roku 2014 a jeho nepredložením prezidentovi Slovenskej republiky konalo MŠVVŠ SR nad rámec svojich zákonom ustanovených kompetencií, čím došlo k porušeniu základného práva podávateľa na súdnu a inú právnu ochranu garantovaného čl. 46 ods. 1 Ústavy. Zároveň MŠVVŠ SR porušilo aj podávateľovo základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy. Vzhľadom na to, že pri vydávaní záväzného pokynu postupovalo MŠVVŠ SR v rozpore so zákonom, zostalo tak naďalej, v súlade so všeobecným právnym princípom *ex iniuria ius non oritur* (z bezprávia nemôže vzniknúť právo), *de iure* nečinné.

3

Výkon štátneho stavebného dohľadu

Pri preskúmaní podnetu som sa zaoberala aj postupom obce ako stavebného úradu pri výkone stavebného dohľadu. Podávateľka podnetu namietala protiprávne konanie stavebníka rodinného domu v jej susedstve, ktorý v rozpore so záväznými podmienkami uskutočnenia stavby vyplývajúcimi zo stavebného povolenia navýšil terén svojho pozemku. V dôsledku tohto konania malo dôjsť k podmáčaní domu podávateľky a k vytopeniu jej pivnice. Obec na základe vykonaného štátneho stavebného dohľadu konštatovala porušenie podmienok uvedených v príslušnom stavebnom povolení. Stavebníkovi určila opatrenia, ktoré mal vykonať v lehote jedného mesiaca. Pri opätovnej kontrole prostredníctvom štátneho stavebného dohľadu však obec zistila, že stavebník opatrenia nevykonával. Na základe zistených skutočností opakovane vyzvala stavebníka k vykonaniu opatrení a súčasne ho informovala o stanovenej lehote na ich vykonanie. Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že obec nepostupovala správne. Po zistení, že stavebník nesplnil opatrenia uložené výzvou štátneho stavebného dohľadu, mala povinnosť vydať rozhodnutie (nie opätovnú výzvu týkajúcu sa neprijatého opatrenia), ktorým by nariadila stavebníkovi vykonanie nápravy. Keď stavebník nerešpektoval podmienky dané v stavebnom povolení a následne nerešpektoval výzvu zo strany štátneho stavebného dohľadu, mal štátny stavebný dohľad povinnosť začať konanie vo veci priestupku. Keďže obec nepostupovala v súlade s príslušnými ustanoveniami

stavebného zákona, konštatovala som v tomto prípade porušenie zákona zo strany obce ako stavebného úradu, konkrétne porušenie § 102 ods. 2 stavebného zákona a vyzvala som obec na nápravu. Následne ma obec informovala o vykonaní opakovaného štátneho stavebného dohľadu s cieľom vykonania kontroly a o začatí konania proti stavebníkovi vo veci priestupku.

Nadmerný hluk a emisie pochádzajúce z prevádzkarne pneuservisu

4

Pri vybavovaní podnetov sa stretávam aj s prípadmi, v ktorých podávateľia namietajú nadmerný hluk pochádzajúci z prevádzkovej činnosti podniku, ktorý sa nachádza spravidla v blízkosti obydľí. V roku 2019 som sa zaoberala prípadom, ktorý sa týkal nadmerného hluku, pochádzajúceho z prevádzky pneuservisu. Podávateľka namietala nečinnosť viacerých orgánov verejnej správy (stavebný úrad, spoločný stavebný úrad, regionálny úrad verejného zdravotníctva, Slovenská stavebná inšpekcia), ktoré opakovane žiadala o pomoc. Podávateľka vyslovila názor, že dotknuté orgány verejnej správy sa buď dostatočne nezaoberali jej podnetmi, alebo boli úplne nečinné.

Po preskúmaní podnetu som zistila, že regionálny úrad verejného zdravotníctva vykonal v danej prevádzke opakovane štátny zdravotný dozor a nezistil, že by prevádzkovanie pneuservisu bolo v rozpore s príslušným rozhodnutím orgánu verejného zdravotníctva k uvedeniu priestorov do prevádzky. Dospela som k záveru, že postupom regionálneho úradu verejného zdravotníctva neboli porušené základné práva a slobody podávateľky. Keďže problematika nadmerného hluku v rámci tzv. susedských vzťahov je predovšetkým problémom občianskoprávneho charakteru, informovala som podávateľku o možnosti riešenia danej situácie prostredníctvom súdu.

Ďalej som z predložených podkladov zistila, že Slovenská stavebná inšpekcia vykonal štátny stavebný dohľad a konštatovala, že ukončená stavba predmetnej prevádzkarne sa užíva spôsobom povoleným v kolaudačnom rozhodnutí. Ani zo strany Slovenskej stavebnej inšpekcie teda nedošlo k porušeniu základných práv a slobôd podávateľky, pretože táto konala v rozsahu svojich zákonných možností.

Pochybenie som zistila v konaní spoločného stavebného úradu, ktorý neupovedomil podávateľku o tom, že jej podnet postúpil

vecne a miestne príslušnému stavebnému úradu. Svojím postupom tak porušil povinnosť ustanovenú zákonom. Vážnejším pochybením však bola následná nečinnosť stavebného úradu, ktorý podanie podávateľky nepovažoval za podnet na vykonanie stavebného dohľadu. Pri aplikácii príslušných ustanovení správneho poriadku však mal posudzovať konkrétne podanie podávateľky podľa obsahu a následne mal zvoliť postup podľa stavebného zákona.

Postup stavebného úradu som vyhodnotila ako zásah do základného práva podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu, ktoré garantuje čl. 46 ods. 1 Ústavy. Vzhľadom na to, že štátny stavebný dohľad už vykonal Slovenská stavebná inšpekcia a tá nezistila užívanie predmetnej stavby spôsobom, ktorý kolaudačné rozhodnutie nepovoľovalo, nepovažovala som za nevyhnutné vykonať opakovaný štátny stavebný dohľad, avšak stavebnému úradu som navrhla prijať také opatrenia, ktoré zamedzia obdobným pochybeniam v jeho budúcej činnosti.

5

Spomaľovací pruh ako „čierna stavba“

Podávateľka sa na mňa obrátila s podnetom, v ktorom namietala nečinnosť orgánov verejnej správy po jej upozornení na to, že pred jej domom je umiestnený spomaľovací pruh, ktorý je „čiernou stavbou“. Situáciu riešila s obcou aj s MDV SR, avšak bezvýsledne.

Po preskúmaní podnetu som zistila, že v uvedenej veci obec neskúmala či túto stavbu možno dodatočne povoliť, resp. je potrebné ju odstrániť a nezačala konanie o dodatočnom povolení, resp. o odstránení stavby podľa príslušných ustanovení stavebného zákona. Touto nečinnosťou došlo k porušeniu práva podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu, zaručeného ustanovením čl. 46 ods. 1 Ústavy.

Obec mi vo svojom stanovisku oznámila, že dospela k záveru, že je potrebné vydať oznámenie k ohláseniu stavebných úprav podľa ustanovenia § 16 ods. 2 písm. a) cestného zákona

Na základe uvedenej skutočnosti som požiadala príslušnú prokuratúru o poskytnutie súčinnosti v tejto veci, formou preskúmania oznámenia k ohláseniu stavebných úprav, keďže obec opäť nepostupovala tak, ako jej ukladá stavebný zákon. Príslušná prokuratúra podala proti uvedenému oznámeniu protest prokurátora. Následne, po zrušení dotknutého oznámenia, by obec mala postupovať už podľa príslušných ustanovení stavebného zákona.

Zlyhanie elektronickej komunikácie pri doručovaní elektronickeho podania daňovému úradu

6

V roku 2019 som sa zaoberala aj podnetom, v ktorom podávateľ namietal neoprávnené uloženie pokuty zo strany daňového úradu. Podávateľ prostredníctvom portálu finančnej správy podával daňovému úradu, v mene svojich klientov, podania opatrené kvalifikovaným elektronickým podpisom. Daňové subjekty, zastúpené podávateľom, boli povinné v určenej lehote, podľa príslušných ustanovení zákona o dani z príjmov, predložiť správcovi dane prehľad zákonom definovaných finančných položiek a údajov.

Podávateľ podania podal dva dni pred koncom zákonom ustanovenej lehoty. Podania neboli prijaté z dôvodu neúspešného podpísania prostredníctvom kvalifikovaného elektronickeho podpisu v dôsledku neplatného podpisového certifikátu. Podávateľ v dôsledku neplatnosti podpisu zmeškal lehotu stanovenú zákonom a daňový úrad vyrubil daňovým subjektom, ktoré podávateľ zastupoval, pokutu. Podávateľ nesúhlasil s vyrubení pokuty, pretože bol pripravený splniť daňovú povinnosť včas, čo nemohol urobiť v dôsledku zlyhania elektronickeho systému. Proti rozhodnutiu o vyrubení pokuty sa podávateľ odvolal, avšak bez úspechu.

Pri vybavovaní podnetu Kancelária VOP požiadala o stanovisko daňový úrad, preskúmala postup úradu a vydané rozhodnutia v kontexte skutkových okolností a príslušnej právnej úpravy.

Na základe získaných podkladov som dospela k záveru, že postup a rozhodnutie daňového úradu bolo zákonné. Bolo nesporné, že zákonom požadovaný prehľad bol daňovému úradu riadne doručený až po uplynutí zákonom stanovenej lehoty. V takom prípade má daňový úrad povinnosť (nie možnosť) uložiť daňovému subjektu sankciu. Tiež som zistila, že neplatnosť podpisového certifikátu bola pravdepodobne spôsobená technickým problémom na strane poskytovateľa služby. Podpisový certifikát musel byť z občianskeho preukazu podávateľa odstránený a nahratý opätovne na okresnom riaditeľstve PZ.

Som toho názoru, že zabezpečovanie užívania podpisového certifikátu (bez technických problémov) je úlohou príslušnej

zložky PZ. V tomto prípade síce nejde o osobitné správne konanie, avšak ide o postup štátnych orgánov, ktorý je realizovaný na základe zákona a v jeho medziach. Preto som podávateľa informovala o možnosti zvážiť uplatnenie jeho nároku zo zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci.

Uvedený prípad dokumentuje nové vecné a právne výzvy týkajúce sa elektronizácie verejnej správy vo vzťahu fyzická / právnická osoba a štátny orgán.

7

Riešenie možných disciplinárnych previnení sudcov

V roku 2019 som sa z vlastnej iniciatívy začala zaoberať otázkou možných disciplinárnych previnení viacerých sudcov, pričom podozrenia o týchto disciplinárnych previneniach vyplynuli z medializovaných informácií, pochádzajúcich z komunikácie obžalovaného z vraždy novinára, Jána Kuciaka, ktoré boli získané z aplikácie Threema. Z tejto komunikácie vyplýva ovplyvňovanie sudcov a ich rozhodovacej činnosti zo strany kriminálneho prostredia a ich úzke osobné väzby s osobami obžalovanými z mimoriadne závažnej trestnej činnosti. V prípade potvrdenia uvedených informácií to môže predstavovať vážny zásah do nezávislosti a nestrannosti súdnej moci v Slovenskej republike, s následkom bezprecedentného zníženia dôveryhodnosti súdnictva.

Napriek tomu, že v tejto veci som doposiaľ nepodala žiaden návrh na disciplinárne konanie voči niektorému z podozrivých sudcov, pozorne sledujem konanie príslušných orgánov, predovšetkým Súdnej rady a MS SR.

Zamestnanci Kancelárie VOP pri nahliadaní do vyšetrovacieho spisu v tejto veci zistili závažnú skutočnosť a to, že advokát, ktorý je členom Súdnej rady, zastupuje jednu z podozrivých sudkýň. Pritom práve Súdna rada je orgánom, ktorý sa ujal celú vec prešetriť a voči podozrivým sudcom podal viacero návrhov na začatie disciplinárnych konaní. Na tento konflikt záujmov som upozornila Súdnu radu, NR SR (išlo o člena Súdnej rady zvoleného NR SR) a SAK. SAK na základe oznámenia VOP začala disciplinárne konanie voči tomuto advokátovi a členovi Súdnej rady, ktorý sa súčasne vzdal svojho členstva v Súdnej rade.

V roku 2019 boli rozhodnutiami odvolacích disciplinárnych senátov skončené dve disciplinárne konania vedené voči sudcom okresných súdov na základe návrhu VOP.

V prvom prípade bola spod návrhu na začatie disciplinárneho konania právoplatne oslobodená sudkyňa Okresného súdu Bratislava I, pretože disciplinárny senát dospel k záveru, že sa nedopustila disciplinárneho previnenia.

Návrh na začatie predmetného disciplinárneho konania podala VOP v roku 2013, na základe podnetu občianskeho združenia. Skutkovým základom pre disciplinárne previnenie bolo konanie sudkyne, ktorá na verejnom súdnom pojednávaní podmienila použitie zvukového záznamu privolením súdu a následne písomne odmietla udeliť súhlas na jeho použitie, čím porušila základné právo na informácie garantované Ústavou. O porušení základného práva na informácie v predmetnej veci rozhodol aj ÚS SR. Pôvodným (prvým) rozhodnutím disciplinárneho senátu z roku 2014 bola sudkyňa uznaná vinnou z disciplinárneho previnenia, na základe odvolania sudkyne však odvolací disciplinárny senát rozhodnutie zrušil a vec vrátil prvostupňovému disciplinárnemu senátu. Prvostupňový senát následne vec posúdil odlišne a v roku 2017 sudkyňu spod návrhu oslobodil. VOP sa s uvedeným rozhodnutím nestotožnila a podala voči nemu odvolanie. Odvolací disciplinárny senát však oslobodzujúce rozhodnutie potvrdil.

Aj v druhom prípade skončilo disciplinárne konanie obdobne – oslobodzujúcim rozsudkom disciplinárneho senátu. Konanie bolo vedené proti sudkyňi Okresného súdu Košice I.

Návrh na začatie disciplinárneho konania podala VOP v roku 2017 na základe podnetu účastníka súdneho konania, v ktorom disciplinárne stíhaná sudkyňa rozhodovala. Skutkovým základom pre disciplinárne previnenie bolo konanie sudkyne, ktorá na verejnom súdnom pojednávaní vystupovala voči účastníkovi konania takým spôsobom, ktorý vzbudzoval oprávnené pochybnosti o nezaujatosti sudkyne. Z viacnásobných vyjadrení sudkyne na verejných pojednávaniach vyplývala jej zaujatosť voči účastníkovi sporu tým, že uvádzala charakterovú črtu, ktorá bola pre neho (podľa vyjadrenia sudkyne) príznačná. Disciplinárny senát sudkyňu spod návrhu na začatie disciplinárneho konania v roku 2018 oslobodil, pretože, podľa jeho názoru, výroky

sudkyne nenapĺňali z hľadiska rozsahu a intenzity potrebnú mieru závažnosti na to, aby bolo možné konanie sudkyne kvalifikovať ako disciplinárne previnenie. Disciplinárny senát však aj napriek svojmu rozhodnutiu na viacerých miestach v odôvodnení uviedol, že výroky sudkyne boli nevhodne zvolené a sudca je voči účastníkom konania v takom postavení, že nesmie emotívne vyjadrovať svoje názory na osobu, charakter a vlastnosti účastníkov a musí sa vyvarovať rôznych stanovísk a názorov, z ktorých môže mať účastník pochybnosti o jeho nezávislosti, nestrannosti a spravodlivosti. Proti uvedenému rozhodnutiu som podala odvolanie; odvolací disciplinárny senát však odvolanie zamietol a prvostupňové rozhodnutie disciplinárneho senátu potvrdil.

Sumárne vyhodnotenie porušení základných práv z doručených podnetov

Dokument	Článok	
Ústava	17 – osobná sloboda	1
	19 ods. 2 – ochrana súkromného a rodinného života	4
	19 ods. 3 – ochrana osobných údajov	1
	20 – vlastnícke právo	4
	26 – právo na informácie	7
	39 ods. 1 – primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu	3
	40 – ochrana zdravia	2
	41 ods. 1 – osobitná ochrana detí a mladistvých	3
	41 ods. 5 – právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť	1
	42 – právo na vzdelanie	1
46 ods. 1 – ochrana pred nezákonným postupom	31	
48 ods. 2 – zbytočné prieťahy	58	
Súčet		116
Dohovor o ochrane ĽPaZS	3 – zákaz mučenia, neludského a ponižujúceho zaobchádzania	2
	8 – ochrana rodinného a súkromného života	2
Súčet		4
Dohovor o právach dieťaťa	3 – najlepší záujem dieťaťa	3
	7 a 9 – právo na starostlivosť rodičov	2
	12 – právo vyjadriť svoj názor	1
Súčet		6
Medzinárodný pakt o OaPP	17 – právo na súkromie	2
Medzinárodný pakt o HSaKP	11 – právo na primeranú životnú úroveň	1
	12 ods. 1 – právo na dosiahnutie primeranej úrovne fyzického a duševného zdravia	1
Súčet		4

Použité skratky:

Dohovor o ochrane ĽPaZS – Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
 Medzinárodný pakt o OaPP – Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
 Medzinárodný pakt o HSaKP – Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

Spolupráca s medzinárod- nými a národnými inštitúciami, prednášková činnosť a osveta

Medzinárodné a národné aktivity

Stretnutie s prezidentkou Slovenskej republiky

Uvítacie stretnutie s novozvolenou prezidentkou Slovenskej republiky, pani Zuzanou Čaputovou

Na prvom stretnutí v auguste 2019 sme novozvolenej prezidentke predstavili vybrané témy, ktorými sa v Kancelárii VOP zaoberáme, ako sú najmä ochrana práv seniorov, ochrana práv ohrozených menšín či téma súdnictva. Prezidentka vyjadrila podporu našej práci a po skúsenostiach z minulých rokov by sa rada, ak jej to pracovné povinnosti dovoľia, zúčastnila v roku 2020 prerokovania správy o činnosti VOP v NR SR.

Vstup do konania pred ESLP

V januári 2019 sme po prvýkrát v histórii Kancelárie VOP využili možnosť vstúpiť ako tretia strana (amicus curiae) do súdneho konania na ESLP. Urobili sme tak v prípade neprimeraného policajného zásahu v Moldave naad Bodvou z roku 2013. Samotné konania pred ESLP v období prípravy tejto správy ešte nie sú ukončené.

Rokovanie predsedníctva Európskeho ombudsmanského inštitútu

V marci 2019 sa v priestoroch Kancelárie VOP zišli predstavitelia viac ako 20 ombudsmanských úradov a ďalších členov Európskeho ombudsmanského inštitútu [European Ombudsman Institute (EOI)]. Na stretnutí sme, okrem

iného, mali možnosť predstaviť činnosť slovenského VOP a aktivity Kancelárie VOP.

Pravidelné stretnutie ombudsmanov krajín V4

Spolu s VOP z Česka, Maďarska a Poľska sme v máji minulého roka podpísali spoločné vyhlásenie k 30. výročiu Dohovoru o právach dieťaťa. Počas stretnutia v Slovenskej republike sme sa venovali predovšetkým právam detí a v spoločnom vyhlásení sme osobitne zdôraznili potrebu ich ochrany pri zabezpečovaní náhradnej rodinnej starostlivosti. Zároveň sme porovnali naše skúsenosti a zistenia v problematike desegregácie vo vzdelávaní, adopcií a pestúnskej starostlivosti, ale aj práva na bývanie spojeného s bezdomovectvom. Venovali sme pozornosť aj téme novej zodpovednosti úradu ombudsmana za škody spôsobené výkonom verejnej moci. Keďže VOP krajín V4 nie sú totožne vybavené, čo do rozsahu kompetencií, ale aj rôzneho typu agend, bolo veľmi zaujímavé nielen komparovať výsledky našej práce, ale predovšetkým porovnávať práve možnosti pôsobenia VOP v rôznych oblastiach.

Medzinárodná konferencia o nútených návratoch

V júni 2019 sa v Bratislave po prvýkrát stretli zástupcovia monitorovacích organizácií, ako aj orgánov, ktoré vykonávajú tzv. nútené návraty. Hlavnou témou stretnutia, ktoré spoluorganizovala aj Kancelária VOP, bola otázka dodržiavania základných práv ľudí počas ich nútených návratov naspäť do ich domovských krajín. Najzávažnejším

problémom na Slovensku je nedosta-
točne zabezpečená efektivita monito-
rovacieho systému. Informácie získané
výmenou skúseností odborníkov z celej
Európy by mali prispieť k zlepšeniu sys-
tému monitoringu, a tým k zabezpečeniu
dodržiavania práv osôb, podstupujúcich
nútené návraty.

Stretnutie s francúzskym veľvyslancom

S francúzskym veľvyslancom pánom
Christophe Léonzi sme v júli otvorili tému
ochrany práv LGBTI ľudí. Zhodli sme sa,
že je potrebné presadiť vhodný právny
rámec garantujúci slobodný a dôstojný
život pre každého z nás. Veľvyslanec
vyzdvihol náš postoj k tejto téme, ktorý
zastávajú aj mnohé ďalšie ambasády
na Slovensku. Rozprávali sme sa tiež
o ochrane práv žien, seniorov, ale aj
o detských obetiach násillia.

Medzinárodná konferencia Európskeho ombudsmanského inštitútu (EOI)

Na medzinárodnej konferencii
o ľudských právach, organizovanej
Európskym ombudsmanským inštitútom
sme predstavili našu prácu a postavenie
úradu na Slovensku. Zamerali sme sa na
postavenie VOP v konaní pred ÚS SR
a na fungovanie úradu najmä z pohľadu
jeho transparentnosti vo vzťahu
k verejnosti.

Stretnutie so zástupcami a zástupkyňami Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI)

Na pracovnom stretnutí v novembri 2019
sme zástupcov Európskej komisie
proti rasizmu a intolerancii informo-
vali o našich zisteniach týkajúcich sa

porušovania alebo prehliadania práv
menších, na ktoré už dlhodobo upozorňu-
jeme. Delegácia Európskej komisie proti
rasizmu a intolerancii nám oznámila svoj
úmysel spracovať výsledky zo stretnutia
a poskytnúť ich Slovenskej republike vo
forme odporúčaní.

Prijatie turkménskej delegácie prostredníctvom programu OBSE

Na pôde Kancelárie VOP sme v závere
roka prijali delegáciu turkménskej
ombudsmanky. Hovorili sme o ústavnom
zakotvení inštitútu VOP na Slovensku,
o rozsahu jeho pôsobnosti a o práci na
individuálnych podnetoch a vybraných
prieskumoch. Mnoho otázok sa týkalo
našich skúseností s predkladaním vý-
ročných správ a mimoriadnych správ do
parlamentu a postoja poslancov k nami
navrhovaným opatreniam. Delegácia
prejavila veľký záujem aj o systém
a zloženie ľudsko-právnych inštitúcií na
Slovensku.

Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv

Ombudsmanské ďakujem 2019

Pri príležitosti Medzinárodného dňa
ľudských práv (10. 12.) sme vyjadrili
poďakovanie osobnostiam a organizá-
ciám, ktoré chránia ľudské práva. Medzi
ocenenými bola Slávka Mačáková, ktorá
pomáha ľuďom ohrozeným generačnou
chudobou, občianske združenie Cesta
von, za inovatívny prístup projektu
Omama; Emma Zajačková, Jakub Hrbáň
a Jakub Andacký, ktorí organizovali
štrajky za ochranu klímy Fridays for
Future na Slovensku. Ocenenie dostal

aj Peter Štaffen za jeho prínos v boji
proti predsudkom, a to cez aktivity, ktoré
ukazujú, že hendikep nie je prekážkou
k zamestnaniu. Poďakovanie získala aj
Eva Mosnáková, ktorá prežila holokaust
a svoj život venovala boju za spravod-
livosť a pravdu. Na záver večera bol
ocenený aj Ján Langoš in memoriam, za
jeho celoživotný prínos v boji za odhaľo-
vanie pravdy a obhajobu demokratických
hodnôt.

Stretnutie s novým predsedom ÚS SR

Na prvom stretnutí s novým predsedom
ÚS SR, Ivanom Fiačanom, sa rozoberali
témy ochrany základných práv a slobôd
tých najzraniteľnejších skupín, najmä
detí, seniorov a ľudí obmedzených na
osobnej slobode. Informovali sme ho aj
o návrhoch, ktoré VOP podala na ÚS SR.
Zhodli sme sa, že vzájomná spolupráca
je potrebná, a preto budeme aktívne
participovať na diskusiách za okrúhlym
stolom či na stretnutiach k ľudskopráv-
nym témam, ktoré nás spájajú.

V roku 2019 zároveň prebiehala voľba
nových ústavných sudcov. VOP využila
svoju právomoc nominovať osobnosti
s vysokým morálnym a profesionálnym
kreditom ako kandidátov na ústavných
sudcov. V prvých štyroch voľbách
navrhovala od dvoch do štyroch kandi-
dátov. V piatej voľbe nenavrhol nikoho,
lebo možní kandidáti boli natoľko demo-
tivovaní z prístupu predstaviteľov NR SR
v procese volieb, že odmietli kandidovať.

Klimaštrajk za budúcnosť

V septembri sa zamestnanci Kancelárie
VOP zúčastnili klimatického štrajku
v Bratislave, aby vyjadrili podporu

ochrane planéty a hľadaniu riešení
pre jej záchranu. Študentská Iniciatíva
Fridays for Future prebúdza verejnosť
k aktivite a vyzýva zákonodarcov
k zodpovednému prístupu pri navrhovaní
a prijímaní opatrení na ochranu prírody,
lesov a nášho základného ľudského
práva na priaznivé životné prostredie.

Séria stretnutí za okrúhlym stolom o právach detí

V tomto roku sme so združením Náruč –
Pomoc deťom v kríze, o.z. zorganizovali
spolu štyri odborné tematické stretnutia,
ktorých cieľom bolo definovať konkrétne
problémy v trestnom konaní, v ktorom
vystupujú ako obeť násillia deti a zá-
roveň navrhnúť riešenia ako čo najviac
zapojiť orgány sociálnoprávnej ochrany
detí do týchto konaní. Okrem toho
sme hľadali spôsob, ako určiť budúcu
spoluprácu medzi rezortnými a medzire-
zortnými pracovnými skupinami a určiť
subjekt, ktorý bude presadzovať výstupy
zo stretnutí vo svojom rezorte. Dôležitou
témou bola tiež potreba vybudovať
špeciálne vyluchové miestnosti a za-
vieť ich do praxe.

Účasť v komisii pre výber kandidátov na predsedu Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti

Začiatkom roka 2019 bol NR SR
prijatý zákon, na základe ktorého
bol zriadený nezávislý orgán štátnej
správy s celoštátnou pôsobnosťou,
ktorý chráni práva a oprávnené záujmy
oznamovateľov pri oznamovaní
protispoločenskej činnosti. Predsedu
tohto úradu volí NR SR spomedzi
kandidátov navrhnutých vládou. Proces

vypočutia a hodnotenia kandidátov pre vládu zabezpečuje päťčlenná komisia. V komisii pôsobí, ako jeden z jej členov, aj zástupca Kancelárie VOP. Počas minulého roka sa uskutočnili dve kolá vypočutia kandidátov, no ani po predložení návrhu vládou NR SR ani jedného z nich do funkcie predsedu Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti ne zvolila.

Prednášková činnosť a osveta

Počas celého roka sme prednášali spolu na 16 základných, stredných a vysokých školách. Zámerom bolo sprostredkovať deťom a mladým ľuďom základné práva a slobody garantované národnými a medzinárodnými právnymi predpismi, a tiež činnosť VOP. Témy prednášok a diskusií sme prispôbili veku žiakov a študentov a ich študijnému zameraniu. Súčasťou prednášok bolo vždy aj riešenie konkrétnych prípadov, s ktorými sa v práci stretávame alebo prípadov, ktoré prejednáva ESLP v Štrasburgu.

Olympiáda ľudských práv

Naši právnici prednášali pre študentov zapojených do súťaže a zároveň pripravili jednu z tém na súťažné eseje: „Jedna výchovná ešte nikomu neublížila“. Takmer každé dieťa si zažilo capnutie po zadku, či „jednu výchovnú“ od rodičov. „Kde je hranica medzi ľudskými právami a možnosťou vychovávať deti podľa vlastného uváženia?“ Autori víťazných esejí mali možnosť osobne stretnúť VOP, ktorá nad 21. ročníkom olympiády prebrala svoju záštitu a zažiť atmosféru práce v Kancelárii VOP.

Záštita nad projektom Otvorené školy

VOP ocenila riaditeľov zapojených škôl za ich neoceniteľný vklad do problematiky ochrany ľudských práv na Slovensku. Projekt spája mladých zariadených ľudí s mladšími žiakmi, ktorých vzdelávajú o demokratických hodnotách a šíria osvetu o fungovaní právneho štátu.

Záštita nad projektom e-šikana

Projekt stredoškolskej študentskej únie na Slovensku je zameraný na základné ľudské práva a slobody, ich porušovanie a znevažovanie na sociálnych sieťach. V rámci podpory projektu VOP v júni diskutovala s mladými ľuďmi o možnostiach a právomociach, ktoré jej vyplývajú z nášho právneho poriadku.

Konferencia o detských obetiach násillia

Právnici Kancelárie VOP predstavili na medzinárodnej konferencii o ochrane práv detí naše zistenia a odporúčania v tejto oblasti. Opakovane zaznelo, že deti v trestných konaniach majú byť vypočúvané v špeciálnych výsluchových miestnostiach, ktoré sú vytvorené a vybavené tak, aby v nich výsluch mohol prebiehať spôsobom primeraným veku dieťaťa.

Stretnutie k problematike detských obetí násillia so štátnou tajomníčkou MS SR

O detských obetiach násillia a ich sociálno-právnej ochrane sme diskutovali so štátnou tajomníčkou MS SR, Editou Pfundtner. Podľa oficiálnych štatistík ústredia práce za obdobie minulého roka bolo na Slovensku takmer 1 300

prípadov týrania, sexuálneho zneužívania a zanedbávania detí. Toto číslo však zrejme predstavuje len zlomok z reálneho počtu obetí. Aj preto sme na stretnutí apelovali na zmenu, aby sme ohrozeným deťom poskytli adekvátnu pomoc a zabezpečili, aby ich systém netraumatizoval. Okrem vytvorenia špeciálnych výsluchových miestností, na ktoré dlhodobo upozorňujeme, je potrebné vyškoliť vyšetrovateľov a zabezpečiť ďalšie štandardizované postupy.

Purpurové srdce

Už tretí rok sme sa zúčastnili odovzdávania cien Purpurové srdce počas benefičného večera k Medzinárodnému dňu predčasne narodených detí. Občianske združenie Malíček každoročne oceňuje osobnosti, ktoré sa pričínili o zlepšenie situácie predčasne narodených detí.

Diskusia o segregácii vo vzdelávaní pri príležitosti Medzinárodného dňa Rómov

„Cesty poznáme, musíme po nich len začať kráčať.“ V bratislavskej Berlinke sme na diskusií o segregácii opätovne upozornili na niektoré problémy nášho vzdelávacieho systému. Diskriminácia a obzvlášť segregácia z našich škôl nemizne aj napriek tomu, že ju školský zákon zakazuje. Pretrváva, pretože nie je sankcionovaná. V rámci diskusie sme poukázali na možné riešenia – napríklad na zmenu pri určovaní školských obvodov.

Vernisáž výstavy Rómovia v odboji

Prijali sme pozvanie na vernisáž výstavy Rómovia v odboji odkrývajúcu menej známy fakt, že Rómovia neboli len obeťami vojny, ale aj aktívne bojovali

a zasadovali sa o záchranu našej identity a predkov. Otvorenie výstavy bolo zrealizované symbolicky, pri príležitosti 75. výročia Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici.

Stretnutie s ministerkou školstva

Na stretnutí s ministerkou školstva, Martinou Lubyovou, v októbri sme sa snažili identifikovať najzávažnejšie prekážky, ktoré bránia prijatiu účinných opatrení vedúcich k desegregácii vzdelávacieho systému. Kancelária VOP i Európska komisia rieši problém diskriminácie rómskych detí v prístupe k vzdelaniu už dlhodobo. Ministerku školstva sme upozornili, že školský zákon diskrimináciu a obzvlášť segregáciu síce zakazuje, no v praxi tento zákaz nie je dostatočne implementovaný. Absentuje účinný sankčný mechanizmus. Zároveň sme ju informovali, že premyslené vytváranie školských obvodov môže pomôcť pri desegregácii.

Diskusia o dúhových rodinách

Právnici Kancelárie VOP sa v Novej Cvernovke zúčastnili diskusie o dúhových rodinách, spolu s niekoľkými párami rovnakého pohlavia, ktoré majú deti a v našej spoločnosti plnohodnotne fungujú. Ide o mamy a otcov, ktorí svoje deti podporujú a vytvárajú im láskyplné rodinné prostredie a zázemie. Sme presvedčení, že deťom nemôžu ublížiť milujúci rodičia a rodinné prostredie, v ktorom funguje súdržnosť, rešpekt a pomoc. Ak sme dodnes nevytvorili právny rámec pre zrovnoprávnenie párov rovnakého pohlavia, nesplnili sme si ako štát povinnosť zabezpečiť rešpektovanie ich súkromného a rodinného života.

Dúhový Pride

Aj v tomto roku sme sa zúčastnili Dúhového Pride-u. Dnes už nie je na mieste otázka či, ale ako konkrétne budeme hľadať právne riešenia pre dôstojný život párov rovnakého pohlavia. Len ak vytvoríme vhodný právny rámec, ktorým uznáme ich právo na vlastnú identitu a vytvorenie vzťahov v okruhu najvnútornejšieho ľudského rozmeru, budeme môcť skutočne garantovať rovnosť a dôstojnosť pre život každého človeka v našej spoločnosti. Dôvody podpory pochodu sme vysvetlili aj v krátkom prezentačnom videu použitom na sociálnych sieťach.

Festival Helpfest

Prvýkrát sme sa zúčastnili festivalu Helpfest, ktorého cieľom bolo už piaty rok "rúcať bariéry medzi oboma svetmi – svetom zdravých a svetom ľudí so zdravotným znevýhodnením". Je nesmierne dôležité vnímať inakosť ľudí s hendikepom, pomáhať im a zároveň k nim pristupovať ako k rovnocenným a plnohodnotným členom našej spoločnosti. Priestor sme využili na informovanie o tom, ako môže VOP pomáhať ľuďom so zdravotným postihnutím.

Stretnutie so županmi

Na júnovom stretnutí županov SK8 sme sa zamerali na problematiku zariadení sociálnych služieb pre seniorov a ich kontroly vyššími územnými celkami a obcami. Ich kontrolné kompetencie sa často prekrývajú, čo vedie k neprehľadnosti systému. MPSVR SR po našom upozornení prisľúbilo zmenu legislatívy a precizovanie kontrolných právomocí.

Senior Friendly

Október je mesiacom úcty starším. Okrem prevzatia záštity nad konferenciou Senior Friendly sme sa so seniormi rozprávali o dodržiavaní práv starších ľudí žijúcich v zariadeniach pre seniorov, a tiež o našom prieskume o úrovni ich kontroly na Slovensku. Podujatie pokračovalo večerným oceňovaním spoločností a organizácií, ktoré robia aktivity pre seniorov nad rámec svojich povinností a na dobrovoľníckej báze.

Workshop o spôsoboch kontroly zariadení pre seniorov

Na jeseň sme pripravili workshop pre orgány vykonávajúce kontrolu nad dodržiavaním práv v zariadeniach pre seniorov. Cieľom bola predovšetkým výmena informácií o spôsoboch kontroly. Z nášho prieskumu vyplynulo, že orgány sa často zameriavajú najmä na písomné podklady a spisy a nereflektujú reálny stav a kvalitu poskytovania sociálnych služieb. Preto sme sa rozhodli vytvoriť platformu pre výmenu skúseností a informovanie o prístupe jednotlivých orgánov ku kontrole. Zároveň sme priestor využili na prezentáciu spôsobu kontroly so zameraním na ochranu základných práv.

Stretnutie s preživšími holokaustu

Stretli sme sa so vzácnymi ľuďmi, ktorí prežili holokaust a desivé obdobie 2. svetovej vojny plné strachu a utrpenia. Okrem rozhovoru o činnosti VOP a našich zisteniach, sme uvažovali aj nad tým, či je dnes ešte naša krajina právnym štátom a či sa v nej dodržiavajú

demokratické princípy. Členovia klubu sa zaujímali o našu prácu v oblasti starostlivosti o seniorov v zariadeniach, o ochranu práv detí, ktoré zažili násilie alebo o vývoj prípadu policajnej razie v Moldave nad Bodvou.

Polčas funkčného obdobia

Na jeseň zhodnotila VOP polovicu svojho päťročného funkčného obdobia. Počas neho sme pred NR SR prezentovali už dve výročné správy a jednu mimoriadnu správu (o prietahoch v reštitučných konaniach). Zrealizovali sme prieskumy zamerané na audit prijatých opatrení týkajúcich sa práva na vzdelávanie, ochranu práv seniorov, a tiež detí v procese adopcií. S návrhom o posúdenie súladu právnych úprav sme sa dvakrát obrátili na ÚS SR. Po prvýkrát v histórii úradu vstúpila VOP ako tretia strana do konania pred ESLP v Štrasburgu.

Na začiatku funkčného obdobia sme medzi svoje priority zaradili ochranu práv pacientov, seniorov, ľudí v tieni, živnostníkov, malých a stredných podnikateľov, ale aj žiakov a študentov, či budúce generácie. Nadviazali sme na prácu predošlej VOP, Jany Dubovcovej, či už ide o problematiku segregácie a diskriminácie vo vzdelávacom procese alebo o prípad neprimeranej policajnej razie v Moldave nad Bodvou. Otvorili sme aj mnohé nové témy, napríklad otázku pôrodnej starostlivosti, možnosti voliť zo zahraničia či otázku nezákonných sterilizácií rómskych žien.

Na ceste k zmodernizovaniu vizuálnej prezentácie a komunikácie s verejnosťou sme zrealizovali prvý krok, a to zavedenie novej vizuálnej identity. Tá

je založená na jednoduchom symbole výkričníka, ktorý odkazuje, že poslaním inštitúcie je upozorniť kompetentné orgány na porušovanie práv a žiadať nápravu.

Diskusia o hraniciach slobody slova

Pri príležitosti 30. výročia nežnej revolúcie sme v Novej Cvernovke diskutovali s docentom Martinom Kasardom z Fakulty masmédií a šachovým veľmajstrom a autorom niekoľkých relevantných publikácií Jánom Markošom na tému: Čo by malo byť ešte dovolené a čo už naopak zakázané povedať? Kde začína a kde končí moja hranica slobody prejavu? Prečo za niektoré prejavy trestáme a druhé tolerujeme?

Regionálne výjazdy

Košice a Prešov

V marci sme sa ako verejnosť zúčastnili súdnych pojednávaní v Košiciach, v ktorých sú obeť policajnej razie v Moldave nad Bodvou v pozícii obžalovaných. Ako upozornil ich obhajca, podľa neho dochádza k viacerým porušeniam ich práv na spravodlivý súdny proces. Prípad v Kancelárii VOP monitorujeme už od samotného zásahu v roku 2013 a súdnych pojednávaní sa pravidelne zúčastňujeme.

V rámci regionálneho výjazdu sme sa tiež stretli s rómskymi aktivistkami, s ktorými pracuje Poradňa pre občianske a ľudské práva. Rozobrali sme viaceré problémy, s ktorými sa táto komunita stretáva, medzi nimi aj doposiaľ nevyriešené nezákonné sterilizácie rómskych žien.

Žilina

Na stretnutí v marci sme od nového vedenia mesta Žilina, zamestnancov mestského úradu, komunitného centra, mestskej polície, zástupcov mimovládnych organizácií a rómskej komunity zisťovali aktuálnu situáciu ľudí žijúcich na Bratislavskej ulici. Mesto nás informovalo o pláne vytvoriť ucelený koncept riešenia a vívalo aj naše usmernenia. Jednou z nosných tém, ktorú mesto vníma ako kľúčovú, je bytová otázka. Tá dodnes nie je vyriešená, keďže obyvatelia Bratislavskej ulice žijú po vyhorení a zbúraní bytoviek už niekoľko rokov v provizórnom ubytovaní – v unimobunkách. Mesto uviedlo, že si uvedomuje závažnosť problému a plánuje hľadať vhodné riešenia.

Na stretnutí sme sa, okrem bývania, zaujímali aj o vzdelávanie. Otázku inklúzie sme otvorili aj v súvislosti so zamestnanosťou a zistili sme, že problém so zamestnávaním mladých Rómov sa potvrdzuje aj v Žiline. Mesto predstavilo plán vybudovať sociálny podnik a vytvoriť nové pracovné miesta.

V septembri 2019 sme absolvovali ďalší výjazd do Žilinského samosprávneho kraja. Na stretnutí so župankou, Erikou Jurinovou, sme hovorili o výsledkoch nášho prieskumu úrovne kontroly zariadení pre seniorov. Upozornili sme, že okrem nízkej frekvencie, je problém aj v spôsobe vykonávania kontroly, pretože často sa hľadí len na formálne administratívne záležitosti. Zhodli sme sa, že podstatné je tiež vykonávať neohlásené kontroly. Sme radi, že na rozdiel od minulosti, takéto

kontroly nový tím z VÚC realizuje. Ako sme sa však na stretnutí dozvedeli, často sa stretávajú s problémom ako posudzovať kvalitu poskytovanej ošetrovateľskej starostlivosti, keďže nemajú takého odborníka vo svojom tíme. Riešením môže byť využitie hlavných sestier kraja, externých spolupracovníkov, prípadne postúpenie vecí na Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou.

Žilina a Púchov

V rámci regionálneho výjazdu do Žiliny a Púchova v novembri sme sa zúčastnili diskusie Ticho po anjelovi alebo prečo si pripomínať Daniela Tupého. Prípady, v ktorých páchatelia nie sú potrestaní, najmä v dôsledku zlyhania štátnych orgánov, predstavujú obrovskú traumu a nespravodlivosť nielen pre ich blízkych, ale aj pre celú spoločnosť.

Súčasťou programu výjazdu bolo aj stretnutie s vedením mesta i s občanmi Púchova. Diskutovali sme o našich aktivitách a kompetenciách VOP. Otázky smerovali najmä k vyplácaniu rôznych príspevkov, dôchodkov a týkali sa tiež prístupu k zdravotnej starostlivosti.

Banská Bystrica

Počas novembrového výjazdu v Banskej Bystrici sme diskutovali o ľudských právach so študentmi Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela. Zároveň sme sa zúčastnili medzinárodného ľudsko-právneho podujatia Human Forum. Témou šiesteho ročníka boli voľby, ako základný nástroj demokratického štátu. Zamerali sme sa na zásahy do volebného

systemu v čase tesne pred voľbami, ktoré by mohli vážne ohroziť slobodnú politickú súťaž.

Program pre stážistov

Aj v tomto roku mali študenti práva, medzinárodných vzťahov, masmediálnej komunikácie, žurnalistiky a iní, možnosť stážovať v Kancelárii VOP. Študenti práva mali počas stáže možnosť pripravovať právne analýzy k zaujímavým témam, akými sú napríklad vzdelávanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia či postupy polície. Zároveň si mohli teóriu overiť aj priamo v praxi – v teréne na výjazdoch v domovoch sociálnych služieb či na školách, kde napríklad právnici Kancelárie VOP sledujú, či nedochádza k segregácii a diskriminácii. Na odbore komunikácie a protokolu stážisti pomáhali pri organizovaní regionálnych výjazdov, akcií, príprave monitoringu médií či pri príprave tlačových správ. V roku 2019 v Kancelárii VOP stážovalo celkovo 17 študentov a niektorí si stáž predĺžili aj na viac ako tri mesiace.

Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2019

Činnosť Kancelárie VOP

Kancelária VOP je rozpočtová organizácia so sídlom v Bratislave, ktorá v súlade so zákonom o VOP plní úlohy spojené s odborným, organizačným a technickým zabezpečením činnosti VOP.

Podľa § 17 zákona o VOP má VOP právo požadovať od orgánov verejnej správy podklady a informácie, ktoré potrebuje na plnenie svojich úloh, resp. tieto informácie môžu požadovať ním splnomocnení zamestnanci Kancelárie VOP. Úlohy Kancelárie VOP plnia štátni zamestnanci a zamestnanci vykonávajúci práce vo verejnom záujme, ktorých počet schvaľuje VOP. Podrobnosti o organizácii a úlohách Kancelárie VOP obsahuje organizačný poriadok vydaný VOP.

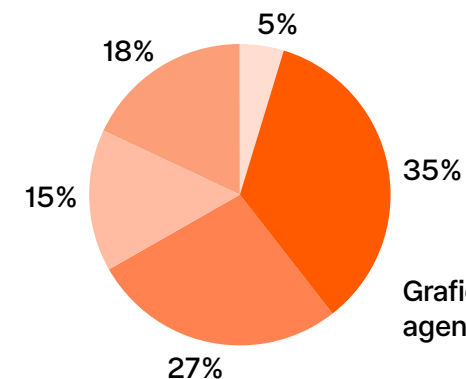
Zabezpečenie bezproblémového a efektívneho výkonu zverených úloh predpokladá kvalitné a vysoko odborné ľudské zdroje, finančné prostriedky na ich zodpovedajúce mzdové ohodnotenie a vytvorenie plnohodnotného pracovného prostredia, rovnako dostatok rozpočtových zdrojov na krytie nákladov súvisiacich s aktivitami VOP a Kancelárie VOP.

Sumárne údaje o činnosti Kancelárie VOP

V roku 2019 pracovala Kancelária VOP celkovo s 2825 agendovými písomnosťami a riešila 10 konaní z vlastnej iniciatívy VOP. Z tohto počtu agendových písomností bolo 2102 podnetov,⁴ ktoré boli doručené buď osobne, prostredníctvom poštovej prepravy, elektronickou poštou alebo prostredníctvom elektronickej schránky č. E0005579891, vrátane prenesených z roku 2018.

Po preskúmaní podnetov VOP konštatovala porušenie základného práva a slobody 130 krát v 104 podnetoch. Porušenie základného práva a slobody nezistila v 753 podnetoch a 593 podnetov bolo mimo pôsobnosti VOP. Do roku 2020 bolo prenesených 652 podnetov.

⁴ Oproti roku 2018 stúpol počet podaných podnetov o 44%. Za takýmto rapidným nárastom vidíme jednak novú vizuálnu identitu a novú komunikačnú stratégiu Kancelárie VOP, kedy suplujeme sčasti agendu NHRI a proaktívne sa vyjadrujeme k témam, ktoré majú vplyv na porušovanie ľudských práv orgánmi verejnej správy

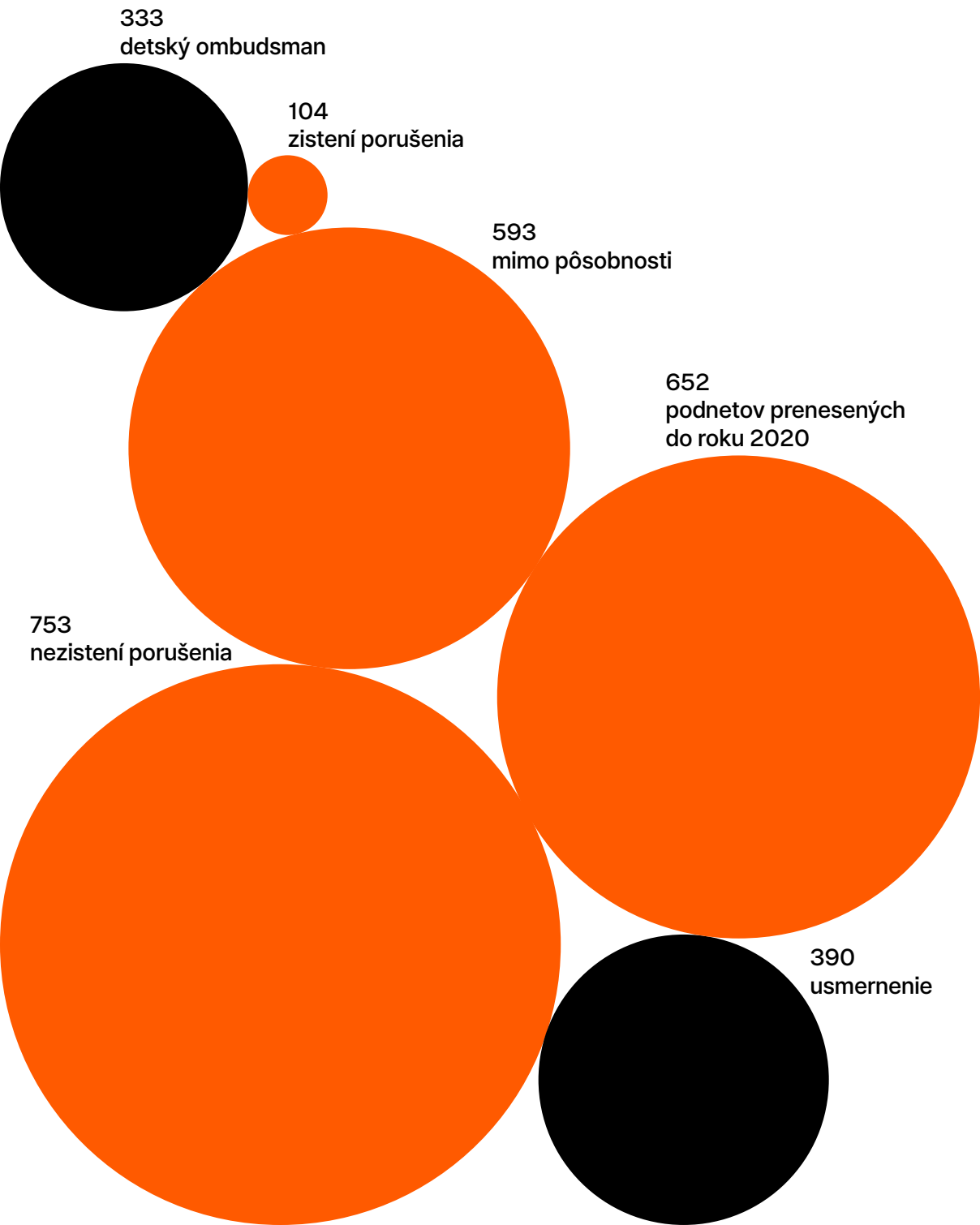

Grafické znázornenie podielov agendových písomností v roku 2019

2 825 agendových písomností za rok 2020

● 2 102 podnetov

● 723 podaní

5
Kancelária VOP prostredníctvom internetovej stránky www.detskyombudsman.sk zvyšuje povedomie detí a mladých ľudí o problematike základných práv a slobôd, o tom aké sú ich práva v škole, v rodine, v medziľudských vzťahoch a o tom, akým spôsobom si ich môžu uplatňovať. Považujeme to za kľúčové najmä preto, že bez dostatku informácií je uplatňovanie práv pre deti a mladých ľudí ťažšie ako pre dospelých. Na tejto internetovej stránke nájdu mladí užívatelia prístupnou formou spracované informácie o pôsobnosti VOP, o jej aktivitách týkajúcich sa detí a ochrany ich práv a o Dohovore o právach dieťaťa. Priama komunikácia s deťmi prebieha prostredníctvom formulára, ktorý sa nachádza na uvedenej stránke. Tu môžu kľásť otázky a odpoveď na nich dostanú na zadanú adresu elektronickej pošty.

6
Na Kanceláriu VOP sa často obracajú aj občania hľadajúci pomoc pri riešení problémov, ktoré nepatria do pôsobnosti VOP. Napr. s otázkami z oblasti občianskeho práva, ako exekúcie, susedské spory, alebo spory s bankou, pričom občania veľa-krát súčasne žiadajú aj o právne poradenstvo. Takýchto občanov sa snažíme usmerniť a poradiť im, ako sa daný problém dá riešiť, prípadne ich odkážeme na príslušný orgán alebo inštitúciu, ktorá im môže pomôcť.

Prostredníctvom formulára na stránke detskyombudsman.sk⁵ bolo doručených 333 podaní a prostredníctvom elektronickej pošty bolo doručených 390 žiadostí o usmernenie.⁶ Všetky tieto písomnosti boli vybavené v roku 2019.

Vybavovanie žiadostí podľa zákona o slobode informácií

Právo na informácie je zakotvené v Ústave, a tiež vyplýva

i z viacerých noriem medzinárodného práva, napr.

z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv základných slobôd, z Listiny základných práv a slobôd, z Medzinárodného paktu

o občianskych a politických právach. Procesný postup umožňujúci realizáciu tohto práva upravuje vo všeobecnej rovine zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Špeciálnu právnu úpravu na tomto poli obsahujú aj iné právne predpisy. Zmyslom tohto práva je, aby orgány verejnej moci primeraným spôsobom poskytovali informácie o svojej činnosti.

Zákon z slobodnom prístupe k informáciám upravuje dva spôsoby sprístupňovania informácií – povinné sprístupňovanie, tzv. aktívne a sprístupňovanie informácií na základe žiadosti žiadateľa, tzv. pasívne. Kancelária VOP zabezpečuje povinné sprístupňovanie informácií prostredníctvom svojej webovej stránky, kde zverejňuje všetky povinne zverejňované informácie, vrátane uzatvorených zmlúv a objednávok. Sprístupňovanie informácií na základe žiadostí individuálnych žiadateľov zabezpečuje Kancelária VOP priebežne, v súlade so zákonom o slobodnom prístupe k informáciám.

V roku 2019 bolo Kancelárii VOP doručených 91 individuálnych žiadostí o sprístupnenie informácií od fyzických a právnických osôb, ktoré Kancelária VOP aj vybavila. V 19 prípadoch vydala Kancelária VOP rozhodnutie. Z tohto počtu vydala rozhodnutie o nesprístupnení informácie v 16 prípadoch a tri rozhodnutia boli rozhodnutiami odvolacej komisie, pričom dve rozhodnutia odvolacej komisie súviseli s prípadmi z roku 2018. Zo 16 rozhodnutí o nesprístupnení informácie iba v troch prípadoch nesprístupnila Kancelária informácie vôbec, v ostatných prípadoch vydala rozhodnutie o čiastočnom nesprístupnení informácií. V troch prípadoch boli žiadosti, resp. ich časti, postúpené inej povinnej osobe, konkrétne úradu práce vo Zvolene, viacerým organizačným zložkám ZVJS, ÚS SR, NS SR, Krajským súdom v Trenčíne a v Žiline, Okresným súdom Banská Bystrica, Žilina, Považská Bystrica, a Martin, Generálnej prokuratúre Slovenskej republiky, Okresnej

prokuratúre Trnava a Banská Bystrica, a tiež MS SR.

Tie žiadosti, ktoré boli vybavené sprístupnením požadovaných informácií, sa týkali najmä informácií o stave vybavenia podaných podnetov, listinných kópií rôznych stanovisk a dokumentov od orgánov verejnej správy a rozhodnutí VOP v rámci podnetov, štatistických informácií vo vzťahu k podnetom, interných noriem Kancelárie VOP, informácií o počítačových prostriedkoch a informačných systémoch používaných v Kancelárii VOP, rozpočtu Kancelárie VOP a výšky jednotlivých výdavkov, počtov zamestnancov, príjmov vedúcich zamestnancov a informácií o kompetenciách Kancelárie VOP. Rozhodnutia o nesprístupnení žiadostí sa týkali predovšetkým takých informácií, ku ktorým je prístup zákonne obmedzený (najmä z dôvodu ochrany osobných údajov) a informácií, ktoré Kancelária VOP nemala k dispozícii.

Všetky žiadosti o sprístupnenie informácií, ktoré boli Kancelárii VOP doručené, boli vybavené bez zbytočného odkladu, v zákonnej lehote. Žiadosti boli vybavené zaslaním požadovaných kópií a informácií alebo odkazom na zverejnené informácie.

Organizačné zabezpečenie a hospodárenie Kancelárie VOP

Organizačné a personálne zabezpečenie

Pre plnenie úloh spojených s odborným, organizačným a technickým zabezpečením činnosti VOP bola zákonom o VOP zriadená Kancelária VOP. Podľa § 27 ods. 2 zákona o VOP je Kancelária VOP právnickou osobou so sídlom v Bratislave. Kancelária VOP je rozpočtovou organizáciou.

Na čele Kancelárie VOP je vedúci, ktorého vymenúva a odvoláva verejný ochranca práv. Vedúci Kancelárie VOP je zamestnancom v štátnej službe. Za svoju činnosť zodpovedá verejnému ochrancovi práv.

Podľa § 27a ods. 1 zákona o VOP úlohy Kancelárie VOP plnia štátni zamestnanci a zamestnanci. Počet zamestnancov Kancelárie VOP schvaľuje verejný ochranca práv.

Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 453 / 2018 bol na rok 2019 pre Kanceláriu VOP zachovaný limit 57 zamestnancov v zložení: jedno miesto ústavného činiteľa, 42 miest zamestnancov v štátnej službe a 14 miest zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Rozpočet Kancelárie VOP určený na odmeňovanie bol s navýšením súvisiacim s valorizáciou

platov v roku 2019, stanovený vo výške 970 955,- eur.

Uvedená suma by však opakovane nepostačovala ani na pokrytie tzv. nárokovateľných zložiek platu pre všetkých plánovaných 57 zamestnancov. Oprávnenie VOP rozhodnúť o počte zamestnancov však od vzniku tohto inštitútu nebolo doposiaľ nikdy v plnej miere rozpočtovo akceptované a Kancelária VOP tak nemôže obsadiť všetky pozície, ktoré VOP určil ako potrebné pre riadny výkon tohto ústavného orgánu.

K 31.12.2019 plnilo úlohy Kancelárie VOP 41 zamestnancov (stav uvádzaný bez VOP), z toho činnosti v oblasti výkonu pôsobnosti VOP zabezpečovalo 21 odborných zamestnancov a organizáciu, chod a prevádzku 20 zamestnancov.

Zaradením priority Kancelárie VOP prostredníctvom prioritného výdavkového titulu Posilnenie efektívnosti ochrany základných práv a slobôd do vládneho návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2018 – 2020, boli aj v roku 2019 vyhlasované výberové konania na miesta otvorené v rámci posilnenia personálneho aparátu, ale aj na ďalšie pozície, ktoré sa v dôsledku fluktuácie priebežne uvoľňovali. Po mimoriadnej personálnej obmene, ku ktorej došlo v roku 2018, sa podarilo Kancelárii VOP v roku 2019 znížiť percento fluktuácie o 10% a za jednu z priorit v oblasti ľudských zdrojov považujeme práve stabilizáciu jej personálneho obsadenia.

	Počet zamestnancov / z toho žien	Priemerný vek	Materská dovolenka, rodičovská dovolenka, pracovné / služobné voľno	Dosiahnuté vzdelanie			Počet riadiacich zamestnancov / z toho ženy
				SŠ	VŠ 1. st.	VŠ 2. st.	
Štátni zamestnanci	29/23	35	5	-	-	29/23	6/3
Zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme	12/9	46	1	6/3	2/2	4/4	1/1
Celkom	41/32	40,5	6	6/3	2/2	33/7	7/4

Štruktúra zamestnancov bola k 31.12.2019 takáto:

Celkom bolo v roku 2019 vyhlásených 17 výberových konaní na 13 štátnozamestnaneckých miest a realizované dve výberové konania na pozície pri výkone práce vo verejnom záujme. Zdĺhavosť výberového procesu, osobitne v prípade štátnozamestnaneckých miest, bola podmienená aj legislatívnou úpravou výberových konaní v štátnej službe podľa nového zákona o štátnej službe, najmä obligatornosťou realizácie vnútorných výberových konaní pri pozíciách radových štátnych zamestnancov. Sedem výberových konaní bolo preto vyhlásených opakovane. Potešiteľným pre Kanceláriu VOP je pretrvávajúci záujem verejnosti o prácu v oblasti ochrany ľudských práv. V roku 2019 reflektovalo na ponuku obsadzovania 13-tich štátnozamestnaneckých miest v tzv. pôsobnostnom organizačnom útvare celkom 156 uchádzačov, pričom 141 z nich bolo možné po zhodnotení splňania podmienok a požiadaviek zaradiť do jednotlivých výberových konaní. Z pozvaných uchádzačov sa výberových konaní zúčastnilo cca 63% a ich úspešnosť sa, aj s ohľadom na náročnosť výberového procesu, pohybovala okolo 42%. Všetky vonkajšie výberové konania boli úspešné.

Okrem odborných znalostí, ktorých úroveň bola overovaná v odborných testoch, bolo pre Kanceláriu VOP dôležité zistiť aj schopnosť uchádzačov aplikovať svoje poznatky v konkrétnom prípade a zistiť ich „citlivosť“ na dodržiavanie práv a slobôd. Preto boli súčasťou výberových konaní aj prípadové štúdie, zamerané na riešenie konkrétnych prípadov porušovania ľudských práv. Tieto, ako aj osobné pohovory, zamerané na overovanie požadovaných schopností a osobnostných vlastností, prispeli podstatnou mierou k výberu najvhodnejších uchádzačov na obsadzované pozície.

Predpokladom pre riadne plnenie zverených úloh je aj efektívne nastavené kontinuálne vzdelávanie. S cieľom zvýšenia možnosti špecializácie odborných zamestnancov, prešla Kancelária VOP v roku 2019 aj rozsiahlejšou organizačnou zmenou. Táto sa vecne dotkla najmä už spomínaného „pôsobnostného“ organizačného útvaru, ktorý zabezpečuje plnenie úloh pre VOP v zmysle jeho Ústavou a zákonom zverenej pôsobnosti. Kompetencie odborov sa v rámci sekcie ochrany základných práv a slobôd prioritne začali špecializovať na ochranu práv a slobôd v členení podľa jednotlivých oddielov druhej hlavy Ústavy. Tomu boli prispôsobené aj aktivity v oblasti odborného vzdelávania. Na celkom 36-tich odborných vzdelávacích aktivitách bolo

preškolených 155 zamestnancov, z toho 127 zamestnancov v štátnej službe. V súvislosti s obsadzovaním manažérskych postov po organizačnej zmene tvorilo značnú časť kompetenčného vzdelávania aj manažérske vzdelávanie, ktoré predstavovalo 16 vzdelávacích aktivít s celkovou účasťou 21 účastníkov. Manažérske vzdelávanie zahŕňalo najmä problematiku základných manažérskych zručností, efektívneho riadenia tímu a časového manažmentu.

Integrálnou súčasťou práce v Kancelárii VOP je aj kontakt s verejnosťou, predovšetkým s podávateľmi podnetov. Už samotná skutočnosť, že na VOP sa obracajú podávatelia v situácii, keď sa domnievajú, že boli porušené ich práva alebo slobody, predpokladá vyššiu mieru citlivosti a empatie, ale aj komunikačných zručností zamestnancov Kancelárie. Na osobnostný rozvoj bolo v roku 2019 zameraných osem vzdelávacích aktivít, ktorých sa zúčastnilo celkom 45 účastníkov. Tréning mäkkých zručností je pre kvalitu poskytovania pomoci VOP a jeho tímom zásadný. Najväčší priestor bol preto daný tréningu komunikačných zručností v rámci interného vzdelávacieho podujatia pre zamestnancov, a to konkrétne k problematike komunikácie v konflikte. Vybraní zamestnanci prehľbovali svoje znalosti a schopnosti aj v kurzoch zameraných na riadený výberový rozhovor a mentoring.

Nová vizuálna identita Kancelárie VOP

Na ceste k zmodernizovaniu vizuálnej prezentácie Kancelárie VOP sme zrealizovali prvý krok, a to zavedenie novej vizuálnej identity. V prieskume trhu na obstaranie zákazky s nízkou hodnotou „Vizuálny štýl Kancelárie VOP“ sme prijali celkovo 23 súťažných návrhov.

V súťaži návrhov o novú vizuálnu identitu, nad ktorou prevzalo garanciu Slovenské centrum dizajnu, zvíťazil návrh štúdia Andrej and Andrej. Koncept autorov je postavený na vytvorení čo najväčšej sily upozornení VOP. Zosilniť hlas! Dať upozorneniam dôraz! Zdôrazniť to, čo je dôležité! Inšpiráciou pri ich tvorbe bol okrem iného aj cieľ, ktorý predstavila VOP pri nástupe do funkcie. Jej ambíciou je zosilniť hlas občanov, aby rezonoval v činnosti orgánov verejnej správy, a tým napomôcť prinavráteniu dôvery ľudí k verejnej moci na Slovensku.

Výkričník, ktorý je nosným a kľúčovým symbolom v novej identite, je interpunkčné znamienko používané na

zdôraznenie vety. Podľa autorov nového vizuálneho štýlu je tento prvok všeobecne známy ako znak výstrahy a upozornenia. Zbavením sa jeho bežnej funkcie ukončenia vety a vložením ho do písmových znakov však dostávajú slová nový vizuálny dôraz. Vety písané takto upravenými znakmi sa stávajú upozorňujúcejšie a dôraznejšie. Výkričník ako symbol odkazuje, že poslaním našej inštitúcie je upozorniť kompetentné orgány na porušovanie práv a žiadať nápravu. Výkričník je súčasťou nielen písma, ktoré pri tvorení dokumentov používame, ale aj ďalších vizuálov a predmetov, ktoré novú identitu dotvárajú.

Správa informačných technológií

V rámci modernizácie Kancelárie VOP sme vykonali čiastočnú obmenu zastaraných informačných technológií, ako napríklad notebookov (tri kusy), počítačových monitorov (dva kusy), multifunkčných zariadení (dva kusy) či mobilných telefónov (tri kusy). Zakúpili sme server, ktorý bude slúžiť pre nový registratúrny a agendový systém. Kvôli zavedeniu novej vizuálnej identity sme začali pracovať s novým grafickým softvérom.

Správa majetku

Kancelária VOP nevlastní nehnuteľný majetok, sídli a činnosť vykonáva v prenajatých nebytových priestoroch, v budove na Grösslingovej ulici 35 v Bratislave, ktorej výlučným vlastníkom je Správa služieb diplomatickému zboru a. s., Bratislava. Táto je, v zmysle platnej nájomnej zmluvy č. NZ / 31 / 2014, i správcom predmetných nebytových priestorov. Náš prenajímateľ je akciová spoločnosť so 100%-nou majetkovou účasťou štátu, preto prostriedky, ktoré hradíme za nájom sa vracia prostredníctvom dividend do štátneho rozpočtu.

Hnuteľný majetok Kancelárie VOP bol nadobudnutý prevažne v rokoch 2002 – 2003. Postupne, podľa potreby, po uplynutí životnosti alebo po jeho zastaraní, je obmieňaný. V roku 2019 sme okrem čiastočnej technologickej modernizácie informačných technológií zariadení zakúpili najmä drobný nábytok či elektrospotrebiče. Kancelária VOP zabezpečuje údržbu vozového parku, opravy počítačových zariadení, revízie elektrozariadení a mobilných archívnych regálov či poistenia vozidiel a majetku.

Správa registratúry a podateľňa

V hodnotenom období bolo v podateľni Kancelárie VOP zaevidovaných spolu 7 889 doručených záznamov prostredníctvom pošty, e-mailu, elektronickej schránky alebo osobným doručením. Expedovaných bolo 3844 odoslaných záznamov. Zamestnancami Kancelárie VOP bolo vytvorených celkovo 2312 interných záznamov. Elektronicná podoba doručených aj odoslaných záznamov je súčasťou registratúry.

Hospodárenie Kancelárie VOP s pridelenými rozpočtovými prostriedkami / finančné zabezpečenie

Kancelária VOP je rozpočtová organizácia, ktorá je súčasťou rozpočtovej kapitoly Všeobecná pokladničná správa a hospodári výlučne s prostriedkami štátneho rozpočtu. V rozpočtovom období 2019 sme hospodárili so schváleným rozpočtom vo výške 1 704 759 eur určeným na realizáciu bežných a kapitálových výdavkov programu 06Q Ochrana základných práv a slobôd a medzirezortného programu OEKOW Informačné technológie financované zo štátneho rozpočtu. Schválený rozpočet na rok 2019 bol o 169 110 eur vyšší ako rozpočet schválený na obdobie roka 2018. Okrem prostriedkov určených na krytie platových valorizácií z roku 2018 a k nim prislúchajúceho poistenia (spolu 37 073 eur), bolo zvýšenie limitu určené aj na obstaranie nového informačného systému „Elektronický systém správy registratúry“ (130 000 eur), ktorý vykazuje zhodu s požiadavkami výnosu MV SR č. 525 / 2011 Z. z. o štandardoch pre elektronicke informačné systémy na správu registratúr a zároveň bude slúžiť ako agendový systém pre špecifické potreby spracovania podnetov podľa zákona o VOP. Elektronický systém správy registratúry sme v roku 2019 neobstarali a kapitálové prostriedky určené na jeho nákup sme nečerpali. Z tohto dôvodu sme pristúpili k zákonnej možnosti použiť tieto výdavky na rovnaký účel v nasledujúcom rozpočtovom období, t. j. v roku 2020.

V priebehu rozpočtového obdobia bol schválený rozpočet upravovaný v súvislosti s platovými valorizáciami pre rok 2019, zvýšený o kapitálové prostriedky z predchádzajúcich období a znížený o kapitálové prostriedky z roku 2019, ktoré sa presunuli do nasledujúcich rozpočtových období. Upravený rozpočet dosiahol sumu 1 735 638 eur.

Rozpočet k 31.12.2019 v eurách

v eurách	schválený	upravený
odmeňovanie	857 513	970 955
poistné	303 100	321 886
tovary a služby	387 896	400 783
bežné transfery	11 250	17 073
kapitálové výdavky	145 000	24 941
Spolu	1 704 759	1 735 638

Výška rozpočtových prostriedkov, ktorá nám bola oznámená v rozpise záväzných ukazovateľov štátneho rozpočtu na rok 2019 z 12.12.2018 a určená na krytie výdavkov kategórie odmeňovanie – mzdy, platy, služobné príjmy a ostatné osobné vyrovnania, nám v priebehu roka umožnila udržať personálny stav v rozsahu minulého roka, t. j. do 44 osôb, vrátane VOP, avšak stále nepostačovala na poskytovanie tarifných plátov pre plný počet – 57 osôb podľa organizačnej štruktúry, ktorú vydala VOP a ktorý sa odzrkadlil aj v prílohe č. 1 k uzneseniu vlády Slovenskej republiky č. 453 / 2018.

Z upraveného rozpočtu sme vyčerpali 1 708 054 eur, čo predstavuje 98,41% z celkového upraveného rozpočtu. Detailnejší priebeh čerpania finančných prostriedkov v hodnotenom období uvádzame v tabuľke nižšie.

Výdavky 2019	Upravený rozpočet v eurách	Čerpanie v eurách	
odmeňovanie	970 955	958 014,56	98,67 %
poistné	321 886	321 765,83	99,96 %
tovary a služby	400 783	390 839,02	97,52 %
bežné transfery	17 073	16 823,77	98,54 %
kapitálové výdavky	24 941	20 610,80	82,64 %
Spolu	1 735 638	1 708 053,98	98,41 %

Najvyššie náklady máme na odmeňovanie zamestnancov a prislúchajúce sociálne a zdravotné poistenie. Z nákladov na bežnú prevádzku, t. j. v položke tovary a služby sú naším najvyšším výdavkom prostriedky určené na nájomné za nájom kancelárskych priestorov a služby s ním spojené, vrátane energií vo výške 179 526 eur, ktoré hradíme nášmu prenajímateľovi Správa služieb diplomatickému zboru a. s. Naš prenajímateľ je akciová spoločnosť so 100%-nou majetkovou účasťou štátu. Prehľad o štruktúre našich ďalších výdavkov na prevádzku uvádzame v tabuľke nižšie.

Výdavky na tovary a služby (prevádzkové náklady) 2019

nájom a služby s ním spojené vrátane energií	179 526
výdavky na reprezentáciu, vrátane výdavkov na stretnutie VOP Vyšehradskej skupiny a Slávnostný večer spojený s oceňovaním pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudských práv	24 900
stravovanie zamestnancov vyplývajúce z pracovnoprávných predpisov	23 077
služby v oblasti informačno-komunikačných technológií a údržba softvéru	14 705
prevádzka služobných vozidiel, vrátane pohonných hmôt a zákonného i havarijného poistenia	13 320
tuzemské a zahraničné služobné cesty	13 246
vzdelávanie zamestnancov	10 599
prídely do sociálneho fondu	8 142
hovorné za pevné linky a mobilné telefóny	5 154
výpočtová technika	5 118
poštové služby	4 243
ostatné výdavky na prevádzku (napr. materiál a drobný inventár, drobné opravy, preklady a tlmočenie potrebné pri vybavovaní podnetov, bezpečnostnotechnické služby...)	88 809
Spolu	390 839

Návrhy odporúčaní verejného ochrancu práv Národnej rade Slovenskej republiky predložené v správach za roky 2016–2019

112	1	Práva detí
118	2	Práva osôb so zdravotným znevýhodnením
119	3	Práva seniorov
121	4	Práva žien
122	5	Právo párov rovnakého pohlavia
123	6	Uplatnenie si volebného práva občanmi Slovenskej republiky, ktorí sa v čase volieb nachádzajú v zahraničí
124	7	Právo na nezávislé preskúmanie policajných postupov
125	8	Právo na prístup k pitnej vode
126	9	Prieťahy v reštitučných konaniach
127	10	Nútené odstraňovanie reprodukčných orgánov transrodových osôb
128	11	Konflikt záujmov pri rozhodovaní stavebného úradu
129	12	Ochrana súkromia, listového tajomstva a otváranie poštových zásielok v NR SR
129	13	Nedostatočná právna úprava vo vzťahu k vystavovaniu mŕtvych tiel a závery analýzy k výstave „Body the Exhibiton“
130	14	Nedostatky v ochrane základných práv v Slovenskej republike vyplývajúce z práva EÚ
131	15	Nedostatky v ochrane základných práv vyplývajúce z medzinárodných dohôrov a záväzkov SR

VOP každoročne predkladá správu o svojej činnosti NR SR, ktorá obsahuje nielen výpočet aktivít VOP, ale taktiež návrhy a odporúčania legislatívneho charakteru, ktorých cieľom je náprava zistených nedostatkov. Toto oprávnenie je explicitne uvedené v ustanovení § 23 ods. 1 zákona o VOP. Napriek tomu, že návrhy na legislatívne zmeny majú odporúčací charakter (teda nie zaväzujúci), je adekvátne ich považovať – vzhľadom na zistenia, ktoré často vychádzajú zo systémovo podmieneného porušovania základných práv a slobôd – za relevantné, a preto by im NR SR mala venovať náležitú pozornosť. Doterajšia skúsenosť VOP naznačuje nie celkom dostatočné vnímanie významu zistení systémových problematických miest v právnom poriadku Slovenskej republiky. Ich využitie pritom smeruje k využitiu prvkov otvoreného vládnutia v každodennom uplatňovaní verejnej moci.

Jednou z možností, ako posunúť vnímanie aktivít VOP, je poskytnutie uceleného prehľadu predložených opatrení za celé funkčné obdobie NR SR. Keďže sa v roku 2020 po parlamentných voľbách začína už v poradí VIII. funkčné obdobie zákonodarného orgánu, poskytnutie takéhoto prehľadu vytvára aj príležitosť pre novú vládu Slovenskej republiky a novozvolenú NR SR, aby si mohli premyslieť, akým spôsobom sa budú odporúčaniami VOP systematicky zaoberať.

Odporúčania obsiahnuté v tomto súhrne boli/sú súčasťou výročných správ a mimoriadnej správy VOP, ktoré boli predložené za obdobie rokov 2016 – 2019 do NR SR.⁷ Návrhy opatrení vychádzajú zo zistení v rámci podnetov, z vypracovaných analýz a zo správ z prieskumov Kancelárie VOP realizovaných v rámci vlastnej iniciatívy. Súčasťou tohto sumára sú aj legislatívne návrhy, ktoré vychádzajú z činnosti VOP v roku 2019 a ktoré sú súčasťou jej výročnej správy za rok 2019.

7 VOP, Mária Patakyová, sa ujala funkcie zložením sľubu dňa 29.03.2017. Vo svojej činnosti nadviazala na činnosť JUDr. Jany Dubovcovej a v Kancelárii VOP vykonala audit prijatých opatrení v prioritných oblastiach. Z uvedeného dôvodu tento sumár odporúčaní čiastočne reflektuje aj odporúčania z rokov predchádzajúcich.

Práva detí

1

Ochrana práv dieťaťa v trestnom konaní

Pre deti prichádzajúce do kontaktu s orgánmi činnými v trestnom konaní či so súdmi nie sú, vo väčšine prípadov, v takýchto konaniach zabezpečené vhodné podmienky prispôsobené ich potrebám. Kancelária VOP sa dlhodobo zaoberá problematikou ochrany práv dieťaťa v konaní, ktoré sa ho týka. Aktuálne sa v tejto oblasti venuje predovšetkým ochrane detských obetí násillia v trestnom konaní.

V rámci problematiky detských obetí v trestnom konaní je jedným z najzávažnejších problémov nedostatok špeciálnych výsluchových miestností. Na Slovensku sú zatiaľ iba štyri takéto miestnosti, ktorými disponujú mimovládne organizácie (Náruč – Pomoc deťom v kríze a Centrum Slniečko) a jedna školiaca miestnosť, ktorá patrí štátu. Z praxe však vyplýva, že aj tieto miestnosti sa využívajú pomerne málo. Väčšina výsluchov v prípravnom konaní teda aj naďalej prebieha na policajných staniách v priestoroch, ktoré nie sú na vypočúvanie detí vyhovujúce a v konečnom dôsledku vedú k zníženiu efektivity vypočúvania.

V praxi to vyzerá tak, že v kancelárii vyšetrovateľa sú prítomné všetky osoby povinne zúčastnené na výsluchu, ktoré sú zoskupené okolo dieťaťa. Pred dieťaťom je umiestnená kamera a dieťa musí pred všetkými prítomnými vypovedať o najhorších, často extrémne intímnych zážitkoch. Je alarmujúce, ak si dieťa po viacnásobnom traumatizujúcom vypočúvaní povie, že o svojom probléme malo radšej mlčať.

V rámci vytvárania podmienok vypočúvania maloletých detí je evidentné, že vo veľkej miere dominuje zabezpečenie inštitucionálneho záujmu pred záujmom dieťaťa, ako obeť trestného činu. Preto je nevyhnutné systém zmeniť tak, aby zabránil sekundárnej viktimizácii detských obetí.

Ďalším závažným problémom je nedostatočná koordinácia a multidisciplinárna spolupráca všetkých relevantných orgánov. Zabezpečenie výmeny informácií medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately už od začiatku trestného konania je v tomto kontexte najvýznamnejšie.

VOP preto odporúča NR SR prijať novelu trestnoprávných predpisov, ktorá by zabezpečila, aby sa výsluch detskej obeť obligatórne konal v špeciálnej výsluchovej miestnosti, ak je takáto miestnosť zriadená v obvode pôsobnosti príslušných orgánov činných v trestnom konaní, alebo je uskutočnenie výsluchu v takejto miestnosti zriadenej mimo obvodu pôsobnosti príslušných orgánov činných v trestnom konaní v najlepšom záujme dieťaťa, za podmienky, že tomu nebránia objektívne dôvody.

Zároveň VOP odporúča NR SR prijať novelu trestnoprávných predpisov v tom smere, aby sa zaviedla okamžitá informačná povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vo vzťahu k príslušnému orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v prípade identifikovanej násilnej trestnej činnosti spáchanej na deťoch.

Diskriminácia a segregácia rómskych detí v slovenskom školstve

Kancelária VOP sa v rámci problematiky práv detí pravidelne venuje aj porušovaniu práva na vzdelanie rómskych detí v Slovenskej republike.

Zistenia z prieskumov, ktoré realizovala Kancelária VOP v rokoch 2013⁸, 2014⁹, 2015¹⁰ a 2018¹¹, ako aj výsledky práce viacerých mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa danou témou, opakovane poukazujú na nesprávne zaradovanie rómskych detí do škôl a tried určených pre deti s ľahkým mentálnym postihnutím, a tiež aj na nezákonnú prax zriaďovania etnicky homogénnych tried, či vytváranie etnicky homogénnych bežných škôl pre rómske deti.

Alarmujúce nadmerné zastúpenie rómskych detí v špeciálnych triedach a školách pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím má zásadný dopad na ich neskoršie uplatnenie sa na trhu práce. Ako absolventi špeciálnych škôl nemajú tieto deti žiadnu možnosť pokračovať vo vzdelávaní na vyšších stupňoch škôl a získať napríklad úplné stredné odborné vzdelanie, úplné stredné všeobecné vzdelanie alebo vysokoškolské vzdelanie.

Porušovaním práva na vzdelanie bez diskriminácie a segregácie uzatvárame celé generácie detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít do bludného kruhu chudoby. Je to práve vzdelávanie, ktoré je významným nástrojom na zlepšenie rovnosti a na zníženie chudoby.

Podľa výskumných zistení je u detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku až 70 %-ná pravdepodobnosť, že tieto sa, podobne ako ich rodičia, stanú nezamestnanými, alebo budú pracovať za menej ako za minimálnu mzdu v nepravidelnom zamestnaní.¹²

Za pretrvávajúcu prax diskriminácie a segregácie rómskych detí v slovenskom školstve kritizovali Slovenskú republiku aj medzinárodné organizácie, vrátane Rady Európy, OSN a EÚ.¹³

V roku 2015 začala Európska komisia konanie proti Slovenskej republike pre podozrenie z porušenia Smernice Rady 2000 / 43 / ES o rasovej rovnosti, a to diskriminovaním rómskych detí vo vzdelávaní.

V roku 2018, na základe výsledkov analýzy, VOP konštatovala, že od začatia konania Európskej komisie proti Slovenskej republike pre porušenie antidiskriminačnej legislatívy, neprinesli prijaté zmeny na úrovni MŠVVŠ SR badateľný pokrok v súvislosti s odstránením diskriminácie a segregácie v systéme vzdelávania.

⁸ Správa VOP o uplatňovaní práva na vzdelanie detí / žiakov príslušníkov rómskej národnostnej menšiny so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, Kancelária VOP, Bratislava, júl 2013.

⁹ Správa VOP: Vplyv praxe testovania školskej spôsobilosti na základné práva dieťaťa z nepodnetného prostredia s kultúrnou, sociálnou, jazykovou bariérou, najmä z rómskej národnostnej menšiny, Kancelária VOP, Bratislava, júl 2014.

¹⁰ Správa VOP o výsledkoch prieskumu získavania informovaného súhlasu od rodičov žiaka základnej školy (s osobitným zameraním na zisťovanie postupu, ktorým školy získavajú informovaný súhlas od rómskych rodičov žiaka s kultúrnou, sociálnou a jazykovou bariérou, aj žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami), Kancelária VOP, Bratislava, december 2015.

¹¹ Správa VOP o stave prijatia navrhovaných opatrení z rokov 2013, 2014 a 2015 v oblasti výchovno-vzdelávacieho procesu na Slovensku s cieľom zlepšovania ochrany a dodržiavania základných práv a slobôd osôb, Kancelária VOP, Bratislava, máj 2018.

¹² Ekonomický prehľad Slovenska, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), február 2019.

¹³ Pozornosť tejto téme najnovšie venoval Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vo svojich záverečných zisteniach k tretej periodickej správe Slovenskej republiky z novembra 2019, čl. 50.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá zabezpečí implementáciu zákazu diskriminácie a obzvlášť segregácie vo vzdelávaní a vytvorí efektívny systém jej monitorovania a sankcionovania.

VOP tiež odporučila NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá zabezpečí, aby diagnostika detí prebiehala na základe dlhodobjšieho skúmania dieťaťa a vyhodnocovania jeho rozvoja prostredníctvom diagnostických vyšetrení, ktoré zohľadňujú schopnosti detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovaných rómskych komunít, a ktorá bude spočívať v rozpoznaní silných a slabých stránok každého dieťaťa pre potreby jeho inkluzívneho vzdelávania.

VOP pritom upozornila na nevyhnutnosť zabezpečiť dostatočné podporné opatrenia pre žiakov pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovaných rómskych komunít, ktoré budú mať za cieľ znížiť dopad sociálno-kultúrneho zázemia na ich školskú úspešnosť.

Absencia zariadenia pre deti v ústavnej starostlivosti, ktoré trpia vážnymi duševnými poruchami

V Slovenskej republike absentuje vhodné zariadenie pre deti v ústavnej starostlivosti, ktoré trpia psychiatrickými diagnózami v spojení s vážnymi poruchami správania a ktoré by im vedelo poskytnúť adekvátnu zdravotnú starostlivosť. Namiesto istoty a bezpečia, ktoré sú základom pre deti s takouto anamnézou, čelia takéto deti neistote, prameniacej z neustáleho premiestňovania zo zariadenia do zariadenia. Tento stav predstavuje inštitucionalizované týranie dieťaťa bez reflexie na jeho potreby.

V roku 2018 sa Kancelária VOP zaoberala podnetom o umiestnení chlapca so stredne ťažkým stupňom mentálneho postihnutia a s poruchou správania z detského domova do reedukačného centra.

Rodičia chlapca dlhodobo nedokázali zabezpečovať starostlivosť o svoje dieťa z dôvodu jeho ťažkého zdravotného postihnutia, a preto bola chlapcovi nariadená ústavná starostlivosť.

V priebehu piatich rokov vystriedal chlapec niekoľko zariadení rôznych typov, v ktorých mu súčasne nastavený systém sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nedokázal ponúknuť adekvátnu pomoc, práve vďaka absencii vhodného zariadenia pre deti, ktoré si vyžadujú maximálnu individuálnu, odbornú i špeciálnu starostlivosť.

Tento prípad však nie je ojedinelý a takýchto detí v systéme každým rokom pribúda.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá vytvorí predpoklady pre vznik takého typu zariadenia, v ktorom budú môcť byť umiestnené deti s psychickými poruchami a s takými poruchami správania, ktoré vyžaduje adekvátnu zdravotnú starostlivosť (zodpovedajúcu zdravotnému stavu, resp. postihnutiu dieťaťa) a zároveň umožní profiláciu a špecializáciu odborného tímu zariadenia tak, aby boli zohľadnené potreby týchto zdravotne postihnutých detí.

Priebeh vnútroštátnych osvojení v Slovenskej republike

Doterajší prístup v procese adopcií, ktorý uprednostňuje najmä ochranu práv záujemcov o osvojenie, je potrebné zmeniť, viac sa zameriavať na práva detí a vybudovať celý systém tak, aby na prvom mieste bol najlepší záujem dieťaťa.

Vzhľadom na množiace sa prípady, v ktorých sa objavili pochybnosti o tom, či deti neuviazli v inštitucionálnom systéme príliš dlho a či sa skutočne robí všetko preto, aby sa týmto deťom našla nová rodina, VOP sa v roku 2018 rozhodla preskúmať, ako je legislatívne nastavený proces adopcií a ako tento systém využívajú úrady práce v praxi.

Prieskum¹⁴ Kancelárie VOP ukázal, že detí, ktoré by mohli byť osvojené, je výrazne menej ako osôb, ktoré by chceli deťom poskytnúť nový domov formou adopcie.

Pri hlbšom skúmaní procesu osvojovania sa však odкрýva súbor dôvodov, pre ktoré sa mnohé deti nedostanú na zoznam detí vhodných na osvojenie a zároveň sa vynára aj významná skutočnosť, že v relatívne nízkom počte detí vhodných na osvojenie je len minimum takých, ktoré spĺňajú predstavu žiadateľov o tzv. „ideálnom type dieťaťa“.

Záujemcovia o osvojenie majú veľmi špecificky nastavené predstavy o dieťati. Najčastejšie si želajú dieťa väčšinového etnika, bez akýchkoľvek zdravotných komplikácií a čo možno najmenšie, ideálne novorodenca. Je potrebné otvorene konštatovať, že mnohé deti musia niekedy aj značnú časť života stráviť v centrách pre deti a rodinu, lebo nie sú „dost' dobré“, aby im niekto chcel vytvoriť nový domov.

Strach z prijatia iného (než ideálneho) dieťaťa pritom často vychádza z nedostatku informácií, z tlaku sociálneho okolia, zo zakorenených predsudkov a z chýbajúcej priebežnej a individualizovanej práce so žiadateľmi/osvojiteľmi.

¹⁴ Správa VOP o dodržiavaní ochrany základných práv a slobôd v procese vnútroštátnych osvojení na Slovensku, Kancelária VOP, Bratislava, 2019.

Prieskum ukázal, že samostatnou otázkou je aj hľadanie vhodnej rodiny pre dieťa. V súčasnosti je nutné dodržiavať poradie v zozname žiadateľov, čím sa pri výbere vhodnej rodiny pre dieťa zohľadňuje len skutočnosť, že konkrétny žiadateľ prešiel prípravou skôr, prípadne či dieťa spĺňa požiadavky kladené žiadateľom, ktorý je na rade. Teda bez individuálneho posúdenia vhodnosti konkrétnych žiadateľov pre samotné dieťa.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá zabezpečí, aby o vhodnosti rodiny pre dieťa rozhodoval tím odborníkov, podporovaný skúsenosťami napríklad z medzištátnych osvojení alebo aj z praxe Českej republiky. Uvedené opatrenie napomôže tomu, aby bol systém v Slovenskej republike viac nastavený na hľadanie vhodnej rodiny pre dieťa a nie naopak.

Právna úprava mena a priezviska detí vo vzťahu k ich právu na voľný pohyb na území členských štátov EÚ

Slovenské deti s menom či s priezviskom podľa platnej slovenskej legislatívy, ktoré však dlhodobo žijú so svojimi rodičmi v zahraničí a požívajú na zahraničných úradných listinách iný tvar / formu svojho mena či priezviska, čelia viacerým komplikáciám pri cestovaní, pri preukazovaní totožnosti na úradoch, v bankách, či pri vykonávaní požadovaných skúšok a pri preukazovaní nadobudnutého vzdelania.

Dôvodom je, že súčasná legislatíva upravujúca meno a priezvisko fyzickej osoby, ktorá je štátnym príslušníkom Slovenskej republiky, predstavuje prekážku vo výkone práva slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov.

V roku 2018 sa na Kanceláriu VOP obrátila matka dvoch maloletých detí, ktorá žiadala slovenské matričné úrady o zmenu priezviska detí zapísaného na slovenských rodných listoch na taký tvar priezviska, ktorý sa deťom rozhodla zapísať v krajine, v ktorej dlhodobo, spolu s ich biologickým otcom, žijú.

Rodina spolu dlhodobo žije vo Veľkej Británii, v krajine, ktorej legislatíva umožňuje, aby maloleté deti nezobášaných rodičov s rôznymi priezviskami mali priezvisko zložené zároveň z priezviska matky a z priezviska otca.

Pri zmene priezviska podľa právnej úpravy Slovenskej republiky sa takáto zmena povolí, ak štátny občan Slovenskej republiky, o ktorého priezvisko ide, je zároveň štátnym občanom iného štátu.

Platná legislatíva upravujúca meno a priezvisko fyzickej osoby,

ktorá je štátnym príslušníkom Slovenskej republiky však neumožňuje, aby maloleté deti nezosobášených rodičov s rôznymi priezviskami mali priezvisko zložené z priezviska matky a z priezviska otca zároveň.

Judikatúra Súdneho dvora EÚ pritom jasne hovorí, že skutočnosť, že fyzická osoba je nútená mať v členskom štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, iné meno, ako je meno určené a zaregistrované v členskom štáte narodenia a bydliska, predstavuje prekážku vo výkone práva slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala zmeny právnej úpravy, konkrétne zákona o mene a priezvisku, ktorá by umožnila uznať priezvisko dieťaťa otca a matky, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky v takom tvare, v akom ho umožňuje nadobudnúť právna úprava iného členského štátu EÚ, ak sa tam dieťa narodilo a dlhodobo tam žije, a to bez ohľadu na to, či v tomto štáte nadobudlo štátne občianstvo.

Práva osôb so zdravotným znevýhodnením

2

Rovnaký prístup občanov so zdravotným postihnutím k službám, ktoré poskytuje verejná správa

Prístup k verejným úradom bez bariér je základom pre rovnaký prístup občanov so zdravotným postihnutím k službám verejnej správy. Prieskumy,¹⁵ ktoré realizovala Kancelária VOP však poukazujú na alarmujúcu situáciu najmä na základných a na stredných školách, v ktorých je bezbariérovosť prostredia vnímaná ako akýsi nadštandard a potrebné úpravy sú realizované skôr čiastkovo, bez systematickejšieho riešenia.

Na veľmi zlú situáciu v súvislosti s bezbariérovosťou v zdravotníckych zariadeniach poukázal aj ďalší prieskum¹⁶ Kancelárie VOP. Jeho výsledkom je konštatovanie, že právo osôb so zdravotným postihnutím na prístup k zdravotnej starostlivosti a na odstránenie prekážok a bariér brániacich prístupnosti v zdravotníckych zariadeniach sa v podmienkach Slovenskej republiky nedostatočne naplňa a dodržiava.

V prípade školských zariadení je hlavnou príčinou skutočnosť, že školy sa s úlohami v oblasti vytvárania bezbariérového prostredia nedostatočne identifikujú. Súčasné vedenia škôl, a zrejme ani ich zriaďovatelia, pri všetkých iných problémoch

¹⁵ Správa o výsledkoch prieskumu bezbariérového prístupu do budov škôl a bezbariérovosti v nich, Kancelária VOP, Bratislava, október 2016.

¹⁶ Bezbariérovosť v štátnych nemocniciach a iných zdravotníckych zariadeniach, Kancelária VOP, Bratislava, september 2016.

vo školstve, pravdepodobne nepovažujú bezbariérovosť za taký dôležitý problém, aby mu venovali sústredenú a pravidelnú pozornosť.

Podľa výsledkov prieskumu bezbariérovosti nemocníc je najčastejším argumentom, brániacim v zlepšení podmienok pre zdravotne postihnuté osoby, nedostatok financií. Poslednou, veľmi dôležitou príčinou zisteného stavu je roztrieštená zodpovednosť za implementáciu Dohovoru o právach zdravotne postihnutých do praxe na úseku vzdelávania a zdravotnej starostlivosti.

VOP preto odporučila NR SR, aby v čo najkratšom čase prijala právnu úpravu, ktorou sa upraví roztrieštená zodpovednosť za implementáciu Dohovoru o právach zdravotne postihnutých do praxe na úseku vzdelávania a zdravotnej starostlivosti, a ktorá tiež zabezpečí dostatočné finančné prostriedky účelovo určené na zabezpečenie bezbariérovosti verejných priestranstiev a verejných budov.

Práva seniorov

3

Zariadenia sociálnych služieb so zameraním na seniorov

V rámci problematiky práv seniorov sa Kancelária VOP zamerala na rešpektovanie autonómie a súkromia, a tiež aj na úroveň poskytovania zdravotníckej starostlivosti v zariadeniach poskytujúcich sociálne služby seniorom.

Výsledky prieskumu¹⁷ realizovaného v roku 2019 poukázali na nedostatočný počet kontrol v jednotlivých zariadeniach a nejasne definované kompetencie jednotlivých kontrolných orgánov. Preukázalo sa, že ani samotné orgány verejnej správy nevedeli, voči ktorým zariadeniam poskytujúcim sociálne služby, majú vykonávať svoju kontrolnú právomoc. Pokiaľ k nejakým kontrolám dochádzalo, tieto sa zameriavali iba na administratívne otázky a vôbec si nevšimli úroveň rešpektovania základných práv seniorov v týchto zariadeniach.

Prieskumy vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov¹⁸ tiež odhalili, že v týchto inštitúciách sa často vyskytujú negatívne znaky „inštitucionálnej kultúry“ ako je povinná večierka, pevné časy stravovania, uzamykanie priestorov, automatické odobratie osobných dokladov pri nástupe do zariadenia, či skorá ranná hygiena.

¹⁷ Výskum VOP: Systém kontroly v zariadeniach sociálnych služieb so zameraním na seniorov, Kancelária VOP, Bratislava, 2019.

¹⁸ VOP: Zariadenia pre seniorov – Správa z prieskumných návštev, Kancelária VOP, Bratislava, 2020.

Súčasťou tejto „inštitucionálnej kultúry“ je aj nedostatočné rešpektovanie súkromia seniorov. Seniori vo viacerých zariadeniach napr. nemajú možnosť uzamknúť svoje osobné veci v na to určených skrinkách, zamykať sa na toalete a personál zariadení vstupuje do ich ubytovacích priestorov bez zaklopania, či nepoužíva zásteny pri hygienických úkonoch vykonávaných na jednotlivých senioroch.

Zariadenia pre seniorov majú tiež zabezpečovať alebo poskytovať ošetrovateľskú starostlivosť seniorom (napríklad podávanie liekov, starostlivosť o preležaniny). V praxi však viaceré zariadenia ošetrovateľskú starostlivosť priamo neposkytujú, alebo na to využívajú iba agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti. Dôvodom je nedostatočné financovanie a vysoké personálne náklady.

VOP preto odporúča NR SR aby prijala právnu úpravu, ktorá zaviaže takéto zariadenia priamo poskytovať sociálne služby a zdravotnú starostlivosť. VOP tiež odporúča NR SR, v právnej úprave jasne definovať kompetencie kontrolných orgánov verejnej správy v zariadeniach poskytujúcich sociálne služby seniorom.

Problematika „československých“ dôchodcov

Kancelária VOP dlhodobo upozorňuje na problematiku tzv. „československých“ dôchodcov. Ide o ľudí, ktorým dobu dôchodkového poistenia (zabezpečenia), získanú počas spoločného československého štátu, hodnotí na účely dôchodku Česká republika.

V neprijateľnej situácii sa tak ocitla skupina dôchodcov, ktorým na Slovensku vznikol nárok na dôchodkovú dávku, avšak za doby dôchodkového poistenia získané do 31.12.1992, ktoré sa hodnotia podľa právnych predpisov Českej republiky, im nárok na dôchodkovú dávku nevznikol.

Kancelária VOP zaznamenala viacero prípadov ľudí nachádzajúcich sa v takejto situácii, ktorí poberajú iba slovenský dôchodok vo veľmi nízkej sume, nedosahujúcej ani výšku životného minima.

VOP ich situáciu vníma ako neúnosnú a z hľadiska zachovania základných práv za neprijateľnú. Treba zdôrazniť, že nejde iba o poberateľov starobných dôchodkov, ale aj o poberateľov invalidných dôchodkov a o poberateľov predčasných starobných dôchodkov.

VOP preto vyzvala NR SR, aby v čo najskoršom možnom termíne prijala právnu úpravu, ktorá odstráni uvedený nepriaznivý stav

a vyrieši situáciu osôb, ktorým v Českej republike nevznikol nárok na dôchodkovú dávku z dôvodu nedostatočného počtu rokov obdobia dôchodkového poistenia alebo nedovršeného dôchodkového veku, hoci v Slovenskej republike im nárok na dôchodok vznikol.

4

Práva žien

Nezákonné sterilizácie rómskych žien

Od roku 2018 sa Kancelária VOP venuje aj problematike nedobrovoľných sterilizácií rómskych žien v Slovenskej republike. Nedobrovoľná sterilizácia totiž predstavuje hrubý zásah do telesnej integrity a dôstojnosti ženy a zanecháva nezvratné následky aj vo sfére súkromného a rodinného života poškodenej osoby.

Za túto nezákonnú prax je Slovenská republika už 15 rokov terčom opakovanej kritiky zo strany medzinárodných organizácií.¹⁹ Najnovšie vyzval Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva Slovenskú republiku v októbri 2019, aby zabezpečila primerané, účinné a včasné prostriedky nápravy všetkým obetiam nedobrovoľnej sterilizácie.²⁰

Podpora sterilizácií, ako prostriedku na reguláciu pôrodnosti sociálne slabších vrstiev, siaha do obdobia 70. a 80. rokov v socialistickom Československu. No tieto praktiky nevymizli ani po zmene režimu a po vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Prax nezákonných sterilizácií prevažne rómskych žien na východnom Slovensku bola prvýkrát pomerne komplexne zdokumentovaná v správe mimovládnych organizácií v roku 2003.²¹

Dotknuté ženy boli v minulosti sterilizované buď bez ich informovaného súhlasu, alebo bol informovaný súhlas získaný na základe zavádzajúcich a zastráňujúcich informácií, prípadne k súhlasu došlo v situácii, keď žena nedokázala rozpoznať následky svojho rozhodnutia.

Niektoré protiprávne sterilizované rómske ženy sa po neúspechu na vnútroštátnych súdoch obrátili s individuálnymi sťažnosťami na ESLP. Ten vo všetkých prípadoch konštatoval porušenie práv sťažovateľiek a priznal im finančné zadostučinenie.

Faktom, ktorý potvrdzujú aj neutíchajúce výhrady medzinárodných organizácií, a rovnako aj judikatúra ESLP však zostáva, že súčasný vnútroštátny právny rámec neumožňuje poškodeným ženám dosiahnuť účinnú nápravu.

¹⁹ Záverečné zistenia Výboru OSN pre ľudské práva pre SR z r. 2003, 2011 a 2016; Záverečné zistenia Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem rasovej diskriminácie pre SR z r. 2004, 2010, 2013 a 2018; Záverečné zistenia Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien pre SR z r. 2008 a 2015; Záverečné zistenia Výboru OSN proti mučeniu pre SR z r. 2009 a 2015; Záverečné zistenia Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím z r. 2016, Správa Komisaára Rady Európy pre ľudské práva CommDH(2003)12, CommDH(2011)42, CommDH(2015)21.

²⁰ Záverečné zistenia Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva pre Slovenskú republiku z r. 2019.

²¹ Telo i duša: Násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku, Centrum pre reprodukčné práva a Poradňa pre občianske a ľudské práva, 2003.

Jediná možnosť domáhať sa reparácie, podľa súčasnej právnej úpravy, je podanie občianskoprávnej žaloby. Tá sa však v mnohých prípadoch javí ako neefektívna, keďže šanca na úspech v súdnom konaní je minimálna.

Najlepším riešením, ktoré by poškodeným ženám zabezpečilo prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu, sa javí prijatie osobitnej právnej úpravy.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala osobitnú právnu úpravu, ktorá by umožnila zohľadniť všetky špecifiká prípadov protiprávnej sterilizácie a zabezpečila jej obetiam prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu.

Právo párov rovnakého pohlavia

5

Právo párov rovnakého pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnom poriadku Slovenskej republiky

Právne uznanie spolužitia párov rovnakého pohlavia je významnou súčasťou rešpektovania základných práv a slobôd, pretože významne zasahuje do súkromného a rodinného života. Menší rozsah priznávanych práv týmto párom je pritom aj v zjavnom rozpore minimálne so zásadou rovnosti definovanou v čl. 12 Ústavy. Úroveň ochrany takéhoto spolužitia sa pritom v členských štátoch Rady Európy postupne zvyšuje.

Z judikatúry ESLP a zároveň aj zo sociálnych parametrov významných pre konštatovanie pozitívneho záväzku pre uznanie takéhoto spolužitia (napr. výskum verejnej mienky svedčiaci o potrebe zabezpečenia istej úrovne uznania a ochrany) možno vyvodit', že absencia právneho uznania spolužitia párov rovnakého pohlavia nerešpektuje ani ľudsko-právne záväzky Slovenskej republiky.

VOP preto odporučila NR SR, aby vytvorila právny rámec pre tzv. minimálny štandard uznania spolužitia párov rovnakého pohlavia v súlade s relevantnou judikatúrou ESLP.

Právo na udelenie pobytu osobe rovnakého pohlavia na základe statusu rodinného príslušníka

Ďalšou z oblastí, ktorá sa dotýka práv párov rovnakého pohlavia, je diskriminácia pri udeľovaní trvalého pobytu občanovi tretej krajiny na základe sexuálnej orientácie.

V roku 2018 preskúmala Kancelária VOP podnet od manželského páru rovnakého pohlavia, ktorý právoplatne uzatvoril manželský zväzok v tretej krajine. Jeden manžel má pritom občianstvo Slovenskej republiky a druhý manžel má občianstvo Nového Zélandu. Pár namietal nemožnosť udelenia pobytu na území Slovenskej republiky manželovi z Nového Zélandu na základe jeho statusu rodinného príslušníka občana Slovenskej republiky.

Na základe analýzy podnetu VOP konštatovala, že nepriznanie práva na trvalý pobyt občanovi tretej krajiny (ktorý je manželom občana Slovenskej republiky rovnakého pohlavia) zasahuje do základných práv a slobôd oboch manželov. Na tomto závere nič nemení ani skutočnosť, že podľa právneho poriadku Slovenskej republiky nie je možné uzavrieť manželstvo medzi osobami rovnakého pohlavia.

Právny poriadok viacerých štátov v súčasnosti umožňuje uzatvárať manželské zväzky osobám rovnakého pohlavia. Skutočnosť, že Slovenská republika odmieta považovať osobu v tomto zväzku za rodinného príslušníka pre účely udelenia trvalého pobytu znamená zásah do základných práv a slobôd takýchto manželov.

Pokiaľ slovenské orgány vyhovejú žiadostiam o trvalý pobyt manželom slovenských občanov opačného pohlavia, ale zároveň odmietajú udeliť trvalý pobyt manželom slovenských občanov rovnakého pohlavia (na základe platne uzatvoreného manželského vzťahu podľa právneho poriadku tretej krajiny), tento postup je potrebné označiť za diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala zmenu právnej úpravy, ktorá umožní nerušený výkon práva na rodinný život žiadateľov o trvalý pobyt z dôvodu rodinných väzieb (platne uzatvorené manželstvo), bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu.

6

Uplatnenie si volebného práva občanmi Slovenskej republiky, ktorí sa v čase volieb nachádzajú v zahraničí

Súčasná právna úprava neumožňuje občanom s volebným právom v Slovenskej republike, ktorí sa v čase konania volieb nachádzajú mimo územia republiky, plne si uplatniť svoje ústavné právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných účasťou na voľbách.

Voľba poštou zo zahraničia je v súčasnosti možná iba v prípade volieb do NR SR a v referende.

Možnosť zúčastňovať sa správy vecí verejných voľbou svojich zástupcov je jedným zo základných pilierov demokracie. Aj napriek náročnejším organizačným požiadavkám, ktoré si voľby poštou vyžadujú, je potrebné, aby sa umožnilo voliť občanom v zahraničí prostredníctvom pošty či prostredníctvom elektronických komunikačných prostriedkov vo všetkých voľbách, teda nielen pri voľbách do NR SR či v referende.

Na odstránenie prekážok pri výkone volebného práva upozorňuje aj Rada Európy v Rezolúcii 1459 / 2005 Parlamentného zhromaždenia, podľa ktorej majú členské štáty umožniť svojim občanom žijúcim v zahraničí možnosť voliť počas národných volieb.

V roku 2019 sa na VOP so žiadosťou o podporu presadenia zmeny v tejto oblasti obrátili zástupcovia iniciatívy Srdcom doma, ktorá zastupuje občanov, ktorí sa často zdržiavajú v zahraničí, ale napriek tomu chcú mať možnosť voliť vo všetkých voľbách.

VOP preto odporúča NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá umožní občanom s volebným právom v Slovenskej republike naplniť ich ústavné právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných účasťou na voľbách a v referendách aj v prípade, že sa v čase ich konania nachádzajú v zahraničí.

Právo na nezávislé preskúmanie policajných postupov

7

V roku 2016 upozornila VOP, JUDr. Dubovcová, vo svojej mimoriadnej správe²² na absenciu nezávislého orgánu vyšetrovania policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám. Vo svojej správe uviedla, že Slovenská republika stále nevytvorila podmienky pre nezávislé a účinné vyšetrenie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov, pri ktorých bolo použité fyzické násilie. VOP preto odporučila NR SR, aby zákonom ustanovila nezávislý orgán pre vyšetrovanie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám, pri ktorých je podozrenie na neoprávnené použitie sily, mučenie, kruté a neľudské zaobchádzanie. Takýto orgán, by nemal byť podriadený vláde Slovenskej republiky, nemal by byť súčasťou MV SR, polície a prokuratúry.

²² Mimoriadna správa VOP o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných práv a slobôd postupom policajných orgánov, Kancelária VOP, Bratislava, október 2016, str.9.

V roku 2016 NR SR mimoriadnu správu prerokovala, no odmietla zobrať na vedomie jej obsah. Odporúčané opatrenie neskôr čiastočne realizovala novela zákona o PZ (účinná od 01.02.2019), ktorá zriadila Úrad inšpekčnej služby, ako osobitný útvar PZ, ktorého riaditeľ zodpovedá za výkon svojej funkcie vláde Slovenskej republiky.

Aj keď riaditeľ Úradu inšpekčnej služby v súčasnosti už nie je priamo zodpovedný ministrovi vnútra, a Úrad inšpekčnej služby bol formálne vyňatý z organizačnej štruktúry MV SR, stále nie je možné súčasný stav považovať za vyhovujúci. ESLP vo veci Kummer proti Českej republike konštatoval, že síce odklonenie zodpovednosti riaditeľa inšpekcie od ministra vnútra smerom k vláde zvýšilo aspekt nezávislosti inšpekcie vo vzťahu k polícii, no členovia inšpekcie sú naďalej príslušníkmi polície, čo značne spochybňuje nezávislosť inšpekcie voči polícii.

VOP preto naďalej odporúča NR SR prijať zmenu právnej úpravy a posilniť nezávislosť Úradu inšpekčnej služby tak, aby zodpovedala štandardu, ktorý vo svojej rozhodovacej činnosti zdefinoval ESLP.

8

Právo na prístup k pitnej vode

Podľa výskumov a strategických dokumentov, aj podľa poznatkov VOP z doterajších prieskumov a z vybavených podnetov, patria v Slovenskej republike Rómovia k ľuďom, ktorí sú najviac ohrození sociálnym vylúčením. V roku 2016 vykonala Kancelária VOP prieskum²³ zameraný na dodržiavanie základných práv a slobôd v súvislosti s prístupom k pitnej vode v rómskych osadách.

Organizácia spojených národov v roku 2010 vyzvala štáty na zabezpečenie finančných zdrojov, budovanie kapacít a zavádzanie technológií s cieľom všetkým poskytnúť bezpečnú, čistú, prístupnú a cenovo dostupnú pitnú vodu a zabezpečiť podmienky pre hygienu.

Zabezpečenie naplňania práva na prístup k pitnej vode ako základného práva, je pozitívnym záväzkom štátu. Štát sa zaviazal k tomu, že vytvorí vhodné podmienky pre každého, aby mal prístup k pitnej vode a aby bol tento prístup cenovo dostupný. Je to záväzok štátu, ktorý nie je iba deklaratívny, ale vyžaduje si dosiahnutie istého konkrétneho výsledku.

²³ Správa o prieskume dodržiavania základných ľudských práv a slobôd Prístup k pitnej vode a informácia o zabezpečení protipožiarinej ochrany v rómskych osadách, Kancelária VOP, Bratislava 2016.

Výsledky výskumu poukázali na to, že viaceré obce na území Slovenskej republiky doteraz nedokázali vlastnými krokmi a prostriedkami zabezpečiť bezpečnú, čistú, prístupnú a cenovo dostupnú pitnú vodu a hygienu pre všetkých. Prieskum potvrdzuje, že aj v obciach, v ktorých je vodovod, nie je pitná voda dostupná pre každého. Jej dostupnosť naráža na cenu za dodávku vody. Pri naplňaní práva na prístup k pitnej vode v rómskych osadách dosahuje Slovenská republika veľmi pomalý a iba malý pokrok. Slovenská republika v prípadoch tých osád, v ktorých sú obyvatelia odkázaní na užívanie zdravotne škodlivej vody, v súčasnosti nenaplnia ani minimálny obsah práva na prístup k pitnej vode.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala také legislatívne zmeny, ktoré by určili subjekty zodpovedné za prístup k pitnej vode, práva a povinnosti týchto subjektov, ako aj samotný nárok na prístup k pitnej vode. Odporučila tiež začleniť tento nárok aj do systému pomoci v hmotnej núdzi.

Prietahy v reštitučných konaniach

9

V súčasnosti nie sú právoplatne ukončené všetky reštitučné konania. Tisícky občanov stále čakajú na ich výsledky, napriek uplynutiu dlhého času od uplatnenia reštitučných nárokov. V niektorých prípadoch rozhodujú správne orgány o reštitučných nárokoch už takmer 27 rokov.²⁴

Kancelária VOP sa systémovo venuje tejto problematike od roku 2015, kedy bol realizovaný aj prvý prieskum v tejto veci.²⁵ Na základe zistení z prieskumu a na základe skutočnosti, že naďalej neboli právoplatne ukončené všetky reštitučné konania, Kancelária VOP uskutočnila v roku 2017 opätovný prieskum.²⁶ V správe z prieskumu uložila VOP dotknutým orgánom konkrétne opatrenia, ktoré by mali prispieť k rýchlejšiemu ukončeniu reštitučných konaní.

Ako nevyhnutná sa ukázala najmä potreba personálneho posilnenia pozemkových a lesných odborov na okresných úradoch. Kritická situácia je napríklad na Pozemkovom a lesnom odbore Okresného úradu Košice. Z prieskumu Kancelárie VOP vyplynulo, že tento odbor by mal rozhodovať o reštitučných nárokoch ďalších 40 rokov.

Vzhľadom na závažnosť problematiky, ktorá sa týka väčšieho počtu osôb, na zistenú neprimeranú dĺžku konania a na skutočnosť, že nároky si uplatnili prevažne starší občania, vystúpila VOP v marci

²⁴ V prípade reštitučných nárokov uplatnených podľa zákona č. 229 / 1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku; v prípade reštitučných nárokov uplatnených podľa zákona č. 503 / 2003 Z. z. o navrátení vlastníctva k pozemkom a o zmene a doplnení zákona NR SR č. 180 / 1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov ide asi o 15 rokov neskončené správne konania.

²⁵ Správa o zbytočných prietahoch v reštitučných konaniach k poľnohospodárskej a lesnej pôde, Kancelária VOP, Bratislava, september 2015.

²⁶ Správa o zbytočných prietahoch v reštitučných konaniach k poľnohospodárskej a lesnej pôde II., Kancelária VOP, Bratislava, september 2017.

²⁷ Mimoriadna správa VOP o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných práv a slobôd, Kancelária VOP, Bratislava, február 2018.

2018 s mimoriadnou správou²⁷ o tejto problematike aj v NR SR. VOP odporučila NR SR, aby pri schvaľovaní rozpočtu zohľadnila najmä zabezpečenie potrebných finančných prostriedkov na posilnenie pozemkových a lesných odborov na okresných úradoch.

Príklady počtov nevybavených reštitučných nárokov:

OPaL OÚ	Jún 2015	Jún 2017	Jún 2019
Kežmarok	1029	2089	2123
Bratislava	2007	2170	2051
Košice	1595	1523	1434

10

Nútené odstraňovanie reprodukčných orgánov transrodových osôb

Súčasná legislatíva, upravujúca poskytovanie zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby v súvislosti s procesom prepisu ich rodu,²⁸ nie je v súlade s požiadavkou rešpektovania ľudskej slobody a práva na súkromný život.

V roku 2018 sa Kancelária VOP zaoberala aj podnetmi týkajúcimi sa procesu prepisu rodu transrodových osôb na Slovensku. Tento proces je podmienený podstúpením chirurgického zákroku na tele transrodových osôb s cieľom odstrániť ich reprodukčné orgány, respektíve dosiahnuť u týchto osôb neplodnosť.

Tento postup bol uvedený do praxe Oznámením MZ SR z roku 1981, ktoré však už stratilo platnosť a účinnosť. Aplikácia takéhoto neplatného právneho predpisu je v súčasnosti v rozpore s Ústavou, podľa ktorej možno povinnosti ukladať iba zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd.

Podľa súčasného právneho stavu, môže byť sterilizácia vykonaná na základe požiadavky osoby, ako prostriedok antikoncepcie, alebo pre liečebné účely – teda v prípadoch, kedy bola presvedčivo stanovená medicínska nevyhnutnosť zákroku.

Podľa názoru ESLP je situácia odlišná v prípadoch, keď sa od duševne spôsobilých, plnoletých pacientov požaduje podrobiť sa sterilizácii bez presvedčivo stanovenej medicínskej nevyhnutnosti zákroku a bez požiadavky samotných pacientov. Podľa ESLP je takýto postup v rozpore s rešpektovaním ľudskej slobody a dôstojnosti, ktoré je jedným zo základných princípov Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

²⁸ Legislatíva SR používa pojem „zmena pohlavia“ a nepozná „tranzícia“ ani „prepis rodu“. VOP považuje za ľudskoprávneho hľadiska za správne používať pojem „prepis rodu“ namiesto pojmu „zmena pohlavia“ a pojem „transrodové osoby“ namiesto pojmu „transsexuáli“, pretože reprezentujú nepatologizujúci pohľad na osoby, ktoré prechádzajú tranzíciou.

VOP preto odporučila NR SR, aby v čo najkratšom čase prijala právnu úpravu, ktorou upraví poskytovanie zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby v súvislosti s procesom prepisu ich rodu a ktorá bude v súlade s pozitívnym záväzkom Slovenskej republiky rešpektovať právo transrodových osôb na ľudskú dôstojnosť a na súkromný život v zmysle čl. 3 a čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Konflikt záujmov pri rozhodovaní stavebného úradu

11

V rámci podnetu Kancelária VOP preskúmavala situáciu, kedy mestská časť vystupovala ako špeciálny stavebný úrad a zároveň bola stavebníkom. Rozhodovala teda sama o sebe. Mestská časť Bratislava – Staré mesto ľuďom žijúcim na Židovskej ulici zrušila 20 parkovacích miest, ulicu ohradila železnými stĺpikmi a výrazne skomplikovala užívanie bytov. Rekonštrukcia ulice bola navyše realizovaná bez stavebného povolenia, mesto ju vystavalo len na základe ohlasovania.

Podľa ustanovenia § 119 ods. 3 stavebného zákona, ak je na konanie príslušná obec ako stavebný úrad a je zároveň navrhovateľom, stavebníkom alebo vlastníkom stavby, príp. žiadateľom o povolenie terénnych úprav, prác alebo zariadení, ktoré sú predmetom konania, krajský stavebný úrad určí, ktorý stavebný úrad vykoná konanie a vydá rozhodnutie.

Rozhodovacia prax súdov pri posudzovaní, či sa uvedené ustanovenie stavebného zákona vzťahuje aj na špeciálne stavebné úrady, nie je jednotná. Je preto dôležité, aby bol zabezpečený nielen ústavne konformný výklad ustanovenia § 119 ods. 3 stavebného zákona, ale aj zmena stavebného zákona, ktorá by výslovne zabezpečila úpravu riešenia konfliktu záujmov v prípade, keď navrhovateľom / vlastníkom stavby aj príslušným špeciálnym stavebným úradom je ten istý subjekt, pretože situácia, keď ten istý subjekt rozhoduje sám o svojich právach a povinnostiach je v rozpore so základnými princípmi spravodlivého konania a s ochranou základných práv a slobôd účastníkov konania.

VOP upozornila MDV SR nielen na potrebu ústavne konformného výkladu a uplatňovania zákonov, ale aj na potrebu iniciovať zmenu stavebného zákona tak, aby v prípade konfliktu záujmov došlo k zmene miestnej príslušnosti špeciálneho stavebného úradu.

MDV SR požiadavku zapracovalo do pripravovaného nového stavebného zákona, ktorý mal novelizovať aj zákon o pozemných

komunikáciách (cestný zákon). Vzhľadom na skutočnosť, že nový stavebný zákon nebol prijatý, nedošlo tak do dnešnej doby ani k zmene právnej úpravy.

12

Ochrana súkromia, listového tajomstva a otváranie poštových zásielok v NR SR

V Slovenskej republike chýba zákonná právna úprava, ktorá by ustanovila osobu oprávnenú zasiahnuť do listového tajomstva v prípade, ak je zásielka doručovaná na adresu právnickej osoby / inštitúcie a možno ju považovať za zásielku s bezpečnostným rizikom alebo za nebezpečnú zásielku.

V roku 2017 sa Kancelária VOP venovala tejto problematike na základe podnetu skupiny poslancov NR SR, ktorí namietali porušenie listového tajomstva kontrolou zásielok určených poslancom NR SR na základe rozhodnutia vedúceho Kancelárie NR SR.

Pri preskúvaní tohto podnetu VOP dospela k názoru, že aktuálny spoločenský vývoj a viacero druhov bezpečnostných rizík (spôsobených fyzikálnymi, chemickými a biologickými faktormi) súvisiacich s doručovaním poštových zásielok, vyvoláva potrebu prijatia novej komplexnej zákonnej úpravy.

V súčasnosti sú totiž pravidlá pre postup v podobných prípadoch neúplné a roztrieštené vo viacerých zákonoch, a dokonca aj v podzákonných predpisoch, prípadne v interných pravidlách inštitúcií (registratúrne poriadky, usmernenia, stanoviská, pravidlá a postupy navrhnuté bezpečnostnotechnickou službou).

Keďže v zmysle čl. 22 ods. 2 Ústavy prípadné porušenie listového tajomstva musí ustanoviť zákon, VOP odporučila NR SR, aby prijala zákonnú úpravu upravujúcu postup pre ústavne konformný zásah do listového tajomstva v prípade zásielok s bezpečnostným rizikom alebo nebezpečných zásielok doručovaných na adresu právnických osôb.

13

Nedostatočná právna úprava vo vzťahu v vystatovaní mŕtvych tiel a závery analýzy k výstave „Body the Exhibition“

V roku 2017 sa Kancelária VOP venovala uvedenej problematike na základe podnetu súvisiaceho s realizáciou výstavy „Body the Exhibition“. Pri svojej činnosti skúmala možný

zásah do ľudských práv a slobôd a súlad takejto praxe s obsahom medzinárodných dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Výstava „Body the Exhibition“ vyvolala širokú verejnú diskusiu ako na Slovensku, tak aj v zahraničí. Cieľom výstavy je informovanie o fungovaní jednotlivých orgánov ľudského tela. Všetky exponáty na výstave pochádzajú zo skutočných ľudských tiel, ktoré prešli špeciálnou metódou označovanou ako „plastinácia“, ktorá uchováva ľudské tkanivá v pôvodnom stave.

Kancelária VOP po komplexnej analýze dospela k záveru, že medzinárodný Dohovor o ľudských právach a biomedicíne nezaväzuje Slovenskú republiku, aby predmetnú výstavu zakázala, resp. jej zákaz upravila legislatívne.

Kancelária VOP zároveň poukázala na neúplnú právnu úpravu balzamovania alebo konzervácie ľudských pozostatkov, pretože absentuje jednoznačná úprava, ktorá by požadovala na prípadné balzamovanie alebo konzerváciu súhlas dotknutej osoby ešte za jej života.

Obdobne ako v otázke balzamovania a konzervácie, chýba tiež právna úprava, ktorá by výslovne určila, či sa na použitie ľudských pozostatkov na vedecké alebo na výučbové účely vyžaduje súhlas, ktorým by dotknutá osoba ešte za života schválila takýto spôsob nakladania s jej telom po smrti.

Na základe uvedených konštatovaní VOP odporučila NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá by odstránila nedostatky tak vo vzťahu k vystavovaniu mŕtvych tiel, ako aj vo vzťahu k súhlasu, ktorým by dotknutá osoba ešte za života schválila takýto spôsob nakladania s jej telom po smrti.

Nedostatky v ochrane základných práv v Slovenskej republike vyplývajúce z práva EÚ

14

Nezávislý systém monitorovania nútených návratov

Na Slovensku nie je dostatočne zabezpečená nezávislosť a efektívnosť monitorovacieho systému nútených návratov štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území Slovenskej republiky.

Nútený návrat je proces vrátenia sa štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa neoprávnene zdržiava na území členského

29
Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008 / 115 / ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území.

štátu EÚ, do jeho krajiny pôvodu, alebo do krajiny tranzitu, alebo do inej tretej krajiny.

Realizácia návratov prináša so sebou značné riziká týkajúce sa základných práv stanovených v Charte základných práv EÚ, vrátane práva na život, zákazu mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu, práva na účinný prostriedok nápravy a zásady zákazu vyhostenia alebo vrátenia.

Nútené návraty upravuje smernica EÚ o návrate (2008 / 115 / ES),²⁹ podľa ktorej by všetky členské štáty mali zriadiť účinný systém monitorovania návratov. Ak tento systém funguje dobre, je vďaka nemu možné sledovať, či dochádza k porušovaniu práv a slobôd štátnych príslušníkov tretích krajín počas návratov.

Na Slovensku, aj podľa Agentúry EÚ pre základné práva, systém monitorovania nútených návratov nie je dostatočne efektívny. MV SR, ktoré návraty vykonáva, totiž pri tejto činnosti kontroluje samé seba. Rezort síce spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami, avšak Agentúra EÚ pre základné práva takýto systém spolupráce nepovažuje za dostatočne efektívny a nezávislý.

VOP preto odporúča NR SR, aby prijala právnu úpravu, ktorá zabezpečí vytvorenie nezávislého a efektívneho systému monitorovania nútených návratov.

15

Nedostatky v ochrane základných práv vyplývajúce z medzinárodných dohovorov a záväzkov Slovenskej republiky

Právna úprava udeľovania štátneho občianstva osobe bez štátnej príslušnosti

Súčasná právna úprava Slovenskej republiky nepredchádza vzniku situácií, keď sa z bývalých štátnych príslušníkov Slovenskej republiky môžu stať osoby bez štátnej príslušnosti, a to aj napriek prijatým záväzkom vyplývajúcim z Európskeho dohovoru o občianstve.

Kancelária VOP sa zaoberala touto problematikou na základe podnetu od podávateľa, ktorý bol v minulosti štátnym príslušníkom Slovenskej republiky. Na vlastnú žiadosť však požiadal o prepustenie zo štátneho zväzku, pretože mal

prísľub na udelenie štátneho občianstva v zahraničí. Toto občianstvo mu však udelené nebolo, v dôsledku čoho získal status osoby bez štátnej príslušnosti.

Na základe Európskeho dohovoru o občianstve sa Slovenská republika zaviazala v čo najväčšej možnej miere predchádzať prípadom stavu bez štátnej príslušnosti. Konkrétne podľa čl. 8 predmetného dohovoru zmluvný štát síce môže umožniť svojmu občanovi zrieknuť sa štátneho občianstva, avšak za predpokladu, že týmto úkonom sa osoba nestane osobou bez štátnej príslušnosti.

Následne má zmluvný štát, podľa Európskeho dohovoru o občianstve, uľahčiť opätovné nadobudnutie občianstva bývalým občanom, ktorí majú zákonný a obvyklý pobyt na jeho území.

Na základe analýzy podnetu VOP označila za problematické tie ustanovenia zákona o štátnom občianstve, ktoré umožňujú vznik statusu osoby bez štátnej príslušnosti, a tiež tie, ktoré neriešia zrýchlený proces udelenia štátneho občianstva našim bývalým štátnym príslušníkom.

VOP preto odporučila NR SR, aby prijala zmenu zákona o štátnom občianstve, ktorá zabezpečí predchádzanie vzniku situácií, keď sa z bývalých štátnych príslušníkov Slovenskej republiky môžu stať osoby bez štátnej príslušnosti a zabezpečí aj možnosť zrýchleného a zjednodušeného postupu opätovného získania štátneho občianstva, lehotou na rozhodnutie pre správny orgán kratšou ako je 24 mesiacov.

Právna úprava overovania ovládania slovenského jazyka podľa zákona o štátnom občianstve³⁰

Právna úprava overovania ovládania slovenského jazyka podľa zákona o štátnom občianstve je v rozpore s princípmi dobrej verejnej správy definovanými v odporúčaní CM / Rec (2007) Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o dobrej verejnej správe.

V roku 2019 sa na Kancelárii VOP obrátil podávateľ – azylant s podnetom, ktorým namietal rozhodnutie MV SR o neudelení štátneho občianstva Slovenskej republiky z dôvodu nesplnenia podmienky podľa zákona o štátnom občianstve, pretože nepreukázal ovládanie slovenského jazyka slovom aj písmom.

Podávateľ namietal aj konanie, ktoré vydaniu rozhodnutia predchádzalo, predovšetkým opakovanú žiadosť odboru štátneho občianstva o overenie ovládania slovenského jazyka,

a to po tom, ako sa všetci členovia komisie okresného úradu v sídle kraja už raz uzniesli na tom, že podávateľ preukázal ovládanie slovenského jazyka slovom aj písmom, a tiež ovládanie všeobecných znalostí o Slovenskej republike podľa zákona o štátnom občianstve. Z uvedeného dôvodu sa Kancelária VOP rozhodla preskúmať právnu úpravu upravujúcu priebeh a hodnotenie jazykovej skúšky v konaní o udelenie štátneho občianstva.

Výsledkom je konštatovanie VOP, že právna úprava overovania ovládania slovenského jazyka podľa zákona o štátnom občianstve je v rozpore s princípmi dobrej verejnej správy tak, ako boli zadefinované v odporúčaní CM / Rec (2007) Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o dobrej verejnej správe, predovšetkým s princípom rovnosti, princípom nestrannosti a princípom právnej istoty.

VOP preto odporúča NR SR, aby v zákone o štátnom občianstve Slovenskej republiky prijala právnu úpravu overovania ovládania slovenského jazyka v konaní o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky, ktorá bude obsahovať konkrétne požiadavky na odbornú spôsobilosť členov hodnotiacej komisie, čo zabezpečí, aby overovanie ovládania slovenského jazyka vykonávali výlučne odborne spôsobilé osoby.

VOP zároveň odporúča NR SR, aby súčasťou tejto právnej úpravy bolo aj striktné bodové hodnotenie overovania ovládania slovenského jazyka, čím by sa ukončila prax slovného hodnotenia, ktorého objektivitu nie je možné neskôr skontrolovať. Z právnej úpravy by malo byť tiež zrejmé, na akej úrovni, podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky, musí žiadateľ o štátne občianstvo Slovenskej republiky preukázať ovládanie slovenského jazyka.

³⁰
Zákon č. 40/1993 Z. z.
o štátnom občianstve
Slovenskej republiky v znení
neskorších predpisov.

Výňatok z Ústavy SR

Druhá hlava, Základné práva a slobody

Prvý oddiel Všeobecné ustanovenia

Čl.11

Zrušený od 1.7.2001

Čl.12

- (1) Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremičateľné a nezrušiteľné.
- (2) Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať
- (3) Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu
- (4) Nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.

Čl.13

- (1) Povinnosti možno ukladať
 - a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd,
 - b) medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo
 - c) nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.

- (2) Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.
- (3) Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.
- (4) Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Druhý oddiel Základné ľudské práva a slobody

Čl.14

Každý má spôsobilosť na práva.

Čl.15

- (1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.
- (2) Nikto nesmie byť pozbavený života.
- (3) Trest smrti sa nepripúšťa.
- (4) Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Čl.16

- (1) Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.
- (2) Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Čl.17

- (1) Osobná sloboda sa zaručuje.
- (2) Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.
- (3) Obvineného alebo podozrivého z trestného činu možno zadržať len v prípadoch ustanovených zákonom. Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu do 96 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu. Sudca musí zadržanú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.
- (4) Obvineného možno zatknúť iba na odôvodnený písomný príkaz sudcu. Zatknutá osoba musí byť do 24 hodín odovzdaná súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.
- (5) Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.
- (6) Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch možno prevziať osobu do ústavnej zdravotníckej starostlivosti alebo ju v nej držať bez jej súhlasu. Takéto opatrenie sa musí do 24 hodín oznámiť súdu, ktorý o tomto umiestnení rozhodne do piatich dní.
- (7) Skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.

Čl.18

- (1) Nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby.
- (2) Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na
 - a) práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, nahradzujúci trest odňatia slobody,
 - b) vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,
 - c) službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,
 - d) konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných,
 - e) menšie obecné služby na základe zákona.

Čl.19

- (1) Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.
- (2) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.
- (3) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.

Čl.20

- (1) Každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

- (2) Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, potravinovej bezpečnosti štátu, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce, určených právnických osôb alebo určených fyzických osôb. Zákon tiež môže ustanoviť, že určité veci môžu byť iba vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Slovenskej republike.
- (3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.
- (4) Vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.
- (5) Iné zásahy do vlastníckeho práva možno dovoliť iba vtedy, ak ide o majetok nadobudnutý nezákonným spôsobom alebo z nelegálnych príjmov a ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti pre bezpečnosť štátu, ochranu verejného poriadku, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Podmienky ustanoví zákon.

Čl.21

- (1) Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.
- (2) Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to

na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanoví zákon.

- (3) Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlija možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života, zdravia alebo majetku osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku. Ak sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, takéto zásahy môžu byť zákonom dovolené aj vtedy, keď je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy.

Čl.22

- (1) Listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností a ochrana osobných údajov sa zaručujú.
- (2) Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí, alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom; výnimkou sú prípady, ktoré ustanoví zákon. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením.

Čl.23

- (1) Sloboda pohybu a pobytu sa zaručuje.
- (2) Každý, kto sa oprávnenne zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť.
- (3) Slobody podľa odsekov 1 a 2 môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku,

ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody.

- (4) Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, a nemožno ho vyhostiť.
- (5) Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl.24

- (1) Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.
- (2) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.
- (3) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.
- (4) Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 možno obmedziť iba zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

Čl.25

- (1) Obrana Slovenskej republiky je povinnosťou a vecou cti občanov. Zákon ustanoví rozsah brannej povinnosti.
- (2) Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

Tretí oddiel Politické práva

Čl.26

- (1) Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.
- (2) Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon.
- (3) Cenzúra sa zakazuje.
- (4) Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.
- (5) Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.

Čl.27

- (1) Petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.
- (2) Petíciou nemožno vyzývať na porušovanie základných práv a slobôd.
- (3) Petíciou nemožno zasahovať do nezávislosti súdu.

Čl.28

- (1) Právo pokojne sa zhromažďovať sa zaručuje.
- (2) Podmienky výkonu tohto práva ustanoví zákon v prípadoch zhromažďovania na verejných miestach, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie sa nesmie podmieňovať povolením orgánu verejnej správy.

Čl.29

- (1) Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.
- (2) Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.
- (3) Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku,

predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

- (4) Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

Čl.30

- (1) Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.
- (2) Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom.
- (3) Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.
- (4) Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám.

Čl.31

Zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti.

Čl.32

Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.

Štvrtý oddiel Práva národnostných menšín a etnických skupín

Čl.33

Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.

Čl.34

- (1) Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.
- (2) Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj
 - a) právo na vzdelanie v ich jazyku,
 - b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,
 - c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.
- (3) Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.

Piaty oddiel Hospodárske, sociálne a kultúrne práva

Čl.35

- (1) Každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.
- (2) Zákon môže ustanoviť podmienky a obmedzenia výkonu určitých povolanií alebo činností.
- (3) Občania majú právo na prácu. Štát v primeranom rozsahu hmotne zabezpečuje občanov, ktorí nie z vlastnej viny nemôžu toto právo vykonávať. Podmienky ustanoví zákon.
- (4) Zákon môže ustanoviť odchylnú úpravu práv uvedených v odsekoch 1 až 3 pre cudzincov.

Čl.36

Zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky. Zákon im zabezpečuje najmä

- a) právo na odmenu za vykonanú prácu, dostatočnú na to, aby im umožnila dôstojnú životnú úroveň,
- b) ochranu proti svojvoľnému prepúšťaniu zo zamestnania a diskriminácii v zamestnaní,
- c) ochranu bezpečnosti a zdravia pri práci,
- d) najvyššiu prípustnú dĺžku pracovného času,
- e) primeraný odpočinok po práci,
- f) najkratšiu prípustnú dĺžku platenej dovolenky na zotavenie,
- g) právo na kolektívne vyjednávanie.

Čl.37

- (1) Každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.
- (2) Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií, ako aj zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo v odvetví, je neprípustné.
- (3) Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd druhých.
- (4) Právo na štrajk sa zaručuje. Podmienky ustanoví zákon. Toto právo nemajú sudcovia, prokurátori, príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a príslušníci a zamestnanci hasičských a záchranných zborov.

Čl.38

- (1) Ženy, mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky.
- (2) Mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl.39

- (1) Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

- (2) Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl.40

Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

Čl.41

- (1) Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.
- (2) Žene v tehotenstve sa zaručuje osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch a zodpovedajúce pracovné podmienky.
- (3) Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.
- (4) Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.
- (5) Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.
- (6) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

Čl.42

- (1) Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon.
- (2) Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách.
- (3) Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; v takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu.
- (4) Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.

Čl.43

- (1) Sloboda vedeckého bádania a umenia sa zaručuje. Práva na výsledky tvorivej duševnej činnosti chráni zákon.
- (2) Právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu sa zaručuje za podmienok ustanovených zákonom.

Šiesty oddiel Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva

Čl.44

- (1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie.
- (2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.
- (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.

- (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.
- (5) Poľnohospodárska pôda a lesná pôda ako neobnoviteľné prírodné zdroje požívajú osobitnú ochranu zo strany štátu a spoločnosti.
- (6) Podrobnosti o právach a povinnostiach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

Čl.45

Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

Siedmy oddiel Právo na súdnu a inú právnú ochranu

Čl.46

- (1) Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.
- (2) Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.

- (3) Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom.
- (4) Podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.

Čl.47

- (1) Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.
- (2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.
- (3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.
- (4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie podľa odseku 2, má právo na tlmočníka.

Čl.48

- (1) Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.
- (2) Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl.49

Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Čl.50

- (1) Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.
- (2) Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.
- (3) Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.
- (4) Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno pozbaviť nijakým spôsobom.
- (5) Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.
- (6) Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatela priaznivejšie.

Ôsmy oddiel Spoločné ustanovenia k prvej a druhej hlave

Čl.51

- (1) Domáhať sa práv uvedených v čl. 35, 36, 37 ods. 4, čl. 38 až 42 a čl. 44 až 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.
- (2) Podmienky a rozsah obmedzenia základných práv a slobôd a rozsah povinností v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu

a núdzového stavu ustanoví ústavný zákon.

Čl.52

- (1) Kde sa v prvej a druhej hlave tejto ústavy používa pojem "občan", rozumie sa tým štátny občan Slovenskej republiky.
- (2) Cudzinci požívajú v Slovenskej republike základné ľudské práva a slobody zaručené touto ústavou, ak nie sú výslovne priznané iba občanom.
- (3) Kde sa v doterajších právnych predpisoch používa pojem "občan", rozumie sa ním každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré táto ústava priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

Čl.53

Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl.54

Zákon môže sudcom a prokurátorom obmedziť právo na podnikanie a inú hospodársku činnosť a právo uvedené v čl. 29 ods. 2, zamestnancom štátnej správy a územnej samosprávy vo funkciách, ktoré určí aj právo uvedené v čl. 37 ods. 4, príslušníkom ozbrojených síl a ozbrojených zborov aj práva uvedené v čl. 27 a 28, pokiaľ súvisia s výkonom služby. Osobám v povolaniach, ktoré sú bezprostredne nevyhnutné na ochranu života a zdravia, môže zákon obmedziť právo na štrajk.

**Názov: Správa o činnosti
verejného ochrancu práv
za obdobie roka 2019**

**Vydavateľ: Kancelária
verejného ochrancu práv**

**Adresa: Grösslingová 35,
811 09 Bratislava**

**© Kancelária verejného
ochrancu práv**

**Správa neprešla jazykovou úpravou.
Grafický dizajn: Andrej & Andrej**

**Rok vydania: 2020
Prvé vydanie**

ISBN: 978-80-973082-7-8